

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Umgänge – till varje pris?

En analys ur ett barnrättsperspektiv av föräldrabalkens tillgodoseende av barnets rättigheter enligt barnkonventionen i umgängesfall där uppgifter om våld förekommer

Ida Balheden Karlsson

Handelshögskolan vid Göteborgs universitet
Juridiska institutionen
Juristprogrammet, HT 2024
HRO800 Examensarbete, 30 hp
Handledare: Torbjörn Odlöw
Examinator: Anna Warberg

Innehållsförteckning

1. Introduktion	6
1.1 Problembeskrivning	6
1.2 Syfte	8
1.3 Metod och material	8
1.3.1 Första delundersökningen	9
1.3.2 Andra delundersökningen	10
1.3.3 Tredje delundersökningen	11
1.4 Barnrättsperspektiv	12
1.5 Avgränsning	13
2. Barnets rättigheter i umgänges mål	14
2.1 Barnets rätt till skydd från våld	14
2.1.1 Barnets rätt till skydd från alla former av våld enligt barnkonventionen	14
2.1.2 Barnets rätt till skydd från våld enligt föräldrabalken	15
2.2 Barnets rätt till omsorg	16
2.2.1 Barnets rätt till omsorg enligt barnkonventionen	16
2.2.2 Barnets rätt till omsorg enligt föräldrabalken	17
2.3 Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med	17
2.3.1 Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor enligt barnkonventionen	17
2.3.2 Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med enligt föräldrabalken	18
2.3.2.1 Tillägget i 6 kap 15 § FB	18
2.3.2.2 Kontaktprincipen	19
2.3.2.3 Beslut om umgängets omfattning och utformning	19
2.3.2.3.1 Kontaktperson och umgängesstöd	20
2.4 Barnets bästa vid beslut om umgänge	21
2.4.1 Barnets bästa i barnkonventionen	21
2.4.2 Barnets bästa i föräldrabalken	23
2.4.2.1 Särskilt relevanta faktorer att beakta vid bedömningen av barnets bästa	24
2.4.2.2 Ändring av portalparagrafen	25
2.4.2.3 Genomförandet av en riskbedömning	26
2.4.2.3.1 Kravet på risknivån	27
2.5 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter	28
2.5.1 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter enligt barnkonventionen	29
2.5.2 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge enligt föräldrabalken	29
2.5.2.1 Barnets rätt att göra sin röst hörd vid verkställighet av umgängesbeslut	31
2.5.3 Barnets rätt att få umgängesfrågan tillräckligt utredd	31
2.5.3.1 Införandet av 16 kap 19 a § FB	32
2.6 Sammanfattning av barnets rättigheter i umgänges mål	33
3. En jämförelse av barnets rättigheter i umgänges mål	34
3.1 Barnets rättigheter i umgänges mål enligt norsk reglering	34

3.1.1 Barnets rätt till skydd från våld	34
3.1.2 Barnets rätt till omsorg	35
3.1.3 Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med	35
3.1.3.1 Umgänge med tillsyn	36
3.1.4 Umgänget ska vara förenligt med barnets bästa	36
3.1.4.1 Om umgänge inte är till barnets bästa, ska rätten besluta att umgänge inte ska äga rum	37
3.1.5 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge	39
3.1.5.1 Barnets åsikter ska beaktas utefter barnets ålder och mognad	39
3.1.5.2 Möjligheten att utse en sakkunnig	41
3.1.6 Barnets rättigheter i umgänges mål: En jämförelse mellan norsk och svensk reglering	41
3.2 Barnets rättigheter i umgänges mål enligt dansk reglering	42
3.2.1 Barnets rätt till skydd från våld	42
3.2.2 Barnets rätt till omsorg	43
3.2.3 Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med	43
3.2.3.1 Alternativ till fysiskt umgänge samt övervakat umgänge	44
3.2.4 Beslut ska fattas utifrån vad som är bäst för barnet	45
3.2.4.1 Beslut om att umgänge inte ska äga rum	46
3.2.4.2 Presumtionen om att en förälder som har blivit dömd grövre för brott är att anse olämplig att beviljas umgänge med barnet	46
3.2.5 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge	47
3.2.5.1 Möjligheten att inhämta sakkunnighetsutlåtanden	48
3.2.6 Barnets rättigheter i umgänges mål: En jämförelse mellan dansk och svensk reglering	48
4. Analys	50
4.1 Tillgodoseendet av barnets rättigheter i umgänges mål	50
4.1.1 Barnets rätt till omsorg och skydd från våld	50
4.1.2 Barnets rätt att upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna	50
4.1.3 Vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa	51
4.1.4 Barnets rätt att fritt uttrycka sina egna åsikter	52
4.1.5 Tillgodoseendet av barnets rättigheter i umgänges mål	52
4.2 Att säkerställa beaktandet av barnets bästa vid beslut om umgänge	52
4.2.1 Föräldrarnas överenskommelse anses vara till barnets bästa	52
4.2.2 En hänvisning till barnets bästa i 6 kap 15 § FB	53
4.2.3 Tydliggörande i lagtext av situationer där en förälders kränkningar ska leda till att umgänge som huvudregel uteblir	55
4.2.4 Utformningen av portalparagrafen	56
4.2.4.1 Omständigheter som ska fästas avseende särskilt vid under bedömningen av barnets bästa	56
4.2.4.2 Att särskilt betona risken för att barnet far illa samt borttagandet av kontaktprincipen	58
4.2.4.2.1 Ett tillägg av ordet våld som exempel på övergrepp	59
4.2.5 Den risknivå som motiverar begränsningar i umgängesrätten	59
4.2.6 Skyddsfaktorer vid riskbedömningen	61
4.2.6.1 Icke-fysiskt umgänge	61
4.2.6.2 Övervakat umgänge	61
4.2.7 Screeningsprocesser	62
4.3 Säkerställandet av barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge	62
4.3.1 Rättigheter utan åldersgränser	62
4.3.2 Olämplighetsundantagets förenlighet med det kompetensorienterade synsättet	63
4.3.3 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter vid beslut om verkställighet av umgänge	65
4.3.4 Införandet av 6 kap 19 a § FB	66

4.3.4.1 En skyldighet att utse en sakkunnig under vissa förhållanden	66
4.3.4.2 Möjligheten för den sakkunnige att träffa barnet	67
4.3.4.3 Kompetensen hos beslutsfattaren	67
4.3.5 Möjligheten att införa initiativrätt för barnet i umgänges mål	68
4.3.6 Möjligheten att införa ett ombud för barnet i umgänges mål	68
5. Slutsatser och avslutande reflektion	70
5.1 Tillgodoseendet av barnets rättigheter i umgänges mål genom en reformering av gällande rätt ur ett barnrättsperspektiv	70
5.1.1 Säkerställandet av ett umgänge i enlighet med barnets bästa	70
5.1.2 Säkerställandet av en process där barnets ges rätt att göra sin röst hörd	71
5.2 Avslutande reflektion	72
Käll- och litteraturförteckning	74

Förkortningar

Art.	Artikel
Barnkonventionen	Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
Barnrättskommittén	FN:s kommitté för barnets rättigheter
EKMR	Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Europarådskonventionen	Den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter
f.	Och följande sida
FB	Föräldrabalk (1949:381)
ff.	Och följande sidor
FN	Förenta nationerna
GREVIO	Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence
HD	Högsta domstolen
Ibid.	Ibidem, på samma ställe
Kap.	Kapitel
MFoF	Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Nr.	Nummer
Prop.	Proposition
s.	Sida
SOU	Statens offentliga utredningar
st.	Stycke

1.Introduktion

1.1 Problembeskrivning

I januari 2023 mördades den åttaårige pojken Tintin under ett umgängestillfälle med sin far. Föräldrarna hade haft en pågående vårdnadstvist under flera år.¹ Sundsvalls tingsrätt bedömde att det bästa för Tintin var ett reglerat umgänge med fadern samt att telefonumgänge var att föredra.² Hovrätten för Nedre Norrland kom sedan att ändra tingsrättens dom. Hovrätten anförde att det fanns en viss risk för att sonen skulle fara illa av föräldrarnas konflikt. Riskens ansågs dock inte sådan att sonen inte skulle ha rätt till umgänge med fadern. Hovrätten ansåg därav att det var bäst för Tintin att ha ett omfattande umgänge med sin far.³ Efter att Tintin inte återlämnats vid ett av umgängestillfällenas slut larmade Tintins mor både polis och socialtjänst. Tintin påträffades livlös i faderns bostad. Fadern erkände att han berövat Tintin livet och dömdes för mordet på sonen.⁴ Efter mordet på Tintin grundades Lex Tintin-föreningen med syfte att möjliggöra trygga hem, en uppväxt fri från våld och ett liv utan våldsutsatthet för alla barn i Sverige.⁵

Barn har behov av ett stabilt och varaktigt förhållande till sina föräldrar. Avbrott i kontakten kan medföra påfrestningar för barnet, känslor av övergivenhet samt negativa effekter för barnets känsla av trygghet.⁶ Samtidigt är den potentiellt mest skadliga formen av våld för ett barn, ur ett psykologiskt perspektiv, att behöva uppleva en förälders våld. Det anses farligare än att uppleva våld på gatan.⁷ Barn som utsätts för eller bevittnar våld inom familjen har en förhöjd risk att drabbas av psykisk och fysisk ohälsa, både på kort och lång sikt. Mer än 200 000 barn i Sverige lever i hem där det förekommer våld. Alla barn har rätt till en trygg uppväxt fri från våld, övergrepp och kränkande behandling. Om föräldrarna har separerat och barnet inte bor tillsammans med föräldern som utövat våld, uppkommer däremot fråga om umgänge med den våldsamma föräldern.⁸ I en studie utförd av Stiftelsen Allmänna Barnhuset framkommer att våld är vanligt förekommande i tvister om umgänge.⁹

Leviner lyfter att barns rättigheter varit ett aktuellt ämne under 2020-talet till följd av inkorporeringen av barnkonventionen samt situationer som uppmärksammats de senaste åren där barns rättigheter inte efterlevts.¹⁰ I prop. 2024/25:10 framhålls hur de uppmärksammade

---

¹ Luleå tingsrätts dom 2023-04-19 i mål nr B 52–23.

² Sundsvalls tingsrätts dom 2021-05-10 i mål nr T 1371–20.

³ Hovrätten för Nedre Norrlands dom 2022-03-10 i mål nr T 739–21.

⁴ Luleå tingsrätts dom 2023-04-19 i mål nr B 52–23.

⁵ Se Lex Tintin (u.å.). <https://lextintin.se/> (Hämtad 2024-11-08).

⁶ M. Sjösten, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, 5. uppl. (Norstedts Juridik, 2020), s.47.

⁷ C. Överlien, "Barn som upplever pappas våld mot mamma – vad säger forskningen?", *Nordisk socialt arbeid* 27:4 (2007), s.242.

⁸ Prop. 2024/25:10 s.11.

⁹ C. Jernbro, Å. Landberg & J. Thulin, *Våld mot barn 2022: En nationell kartläggning* (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2023). s.14.

¹⁰ P. Leviner, "Barns rättigheter i 2020-talets Sverige – ansvar, utmaningar och möjligheter efter barnkonventionens inkorporering," *Förvaltningsrättslig tidskrift* nr. 1 (2024): s.22.

fallen de senaste åren, där barn utsatts för dödligt våld av en förälder, tydliggör behovet av att stärka barnets skydd och att uppgifter om våld måste tas på större allvar.¹¹

Sverige tillträdde barnkonventionen år 1990.¹² Barnkonventionen inkorporerades den 1 januari 2020 genom införlivandet av lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, innebärandes att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av konventionen och tillämpa ett barnrättsbaserat synsätt.¹³ Enligt art. 4 barnkonventionen ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konvention.

De skandinaviska länderna är i framkant beträffande efterlevnaden av barnkonventionen. Andra stater ser upp till de skandinaviska ländernas arbete med barns rättigheter, vilket medför ett särskilt ansvar att visa på god efterlevnad av konventionens bestämmelser.¹⁴ År 1979 var Sverige det första landet i världen som införde ett förbud mot aga.¹⁵ Det faktum att barnkonventionen har inkorporerats som svensk lag innebär däremot inte att behovet av vidare åtgärder saknas. Regeringen anför att det behövs ett fortsatt transformeringsarbete avseende principen om barnets bästa¹⁶ som tillvägagångssätt i beslutsprocesser och barnets rätt att få sina åsikter beaktade.¹⁷

Jämställdhetsmyndigheten lyfter att det behöver vidtas åtgärder för att stärka barns rättigheter i umgänges mål.¹⁸ Vidare konstaterar Jämställdhetsmyndigheten i en kartläggning att det förekommer uppgifter om våld eller övergrepp mot en förälder eller ett barn i 64% av de granskade målen om vårdnad, boende och umgänge.¹⁹ I flera domar för domstolen en diskussion kring de uppgifter om våld eller andra övergrepp som framförts men i 32% av domarna framkommer inte omfattningen av våldet. Vidare är det sällsynt att det förs resonemang om våldets konsekvenser för barnet.²⁰

Kartläggningen visar att riskbedömningar genomförts i 69% av målen.²¹ Vid domstolarnas riskbedömningar bedöms en låg andel av de framkomna uppgifterna om våld eller övergrepp mot en förälder eller ett barn utgöra en risk. Domstolarna anser att en risk föreligger i 32% av de mål där uppgifter om våld mot barn framkommit.²² Jämställdhetsmyndighetens kartläggning visar att kontaktprincipen²³ ofta beaktas i större utsträckning än risken för att barnet far illa och

---

¹¹ Prop. 2024/25:10 s.11.

¹² Prop. 2017/18:186 s.59.

¹³ Ibid, s.74.

¹⁴ L. Smith, "FNs konvensjon om barnets rettigheter", i N. Høstmælingen, K. Sandberg & E. S. Kjørholt (red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*, 5. uppl. (Universitetsforlaget, 2024), s.33f.

¹⁵ Prop. 1978/79:67. Se även Unicef, "Våld mot barn som begrepp". (2023-03-24). <https://unicef.se/skydd-fran-vald-och-exploatering/vald-mot-barn> (Hämtad 2024-12-10).

¹⁶ För en utförligare beskrivning, se nedanstående avsnitt 2.4 Barnets bästa vid beslut om umgänge.

¹⁷ SOU 2022:71 s. 68; Prop. 2017/18:186 s.93f.

¹⁸ Jämställdhetsmyndighetens rapport 2022:1, s.72.

¹⁹ Ibid, s.8 och 66f. 64% utgör 518 mål av de totalt 814 granskade målen.

²⁰ Ibid, s.41. 32% utgör 42 mål av de totalt 132 granskade målen.

²¹ Ibid, s.68 och 145. 69% utgör 136 mål av de totalt 198 granskade målen.

²² Ibid, s.46 och 68. 32% utgör 42 mål av de totalt 96 granskade målen.

²³ För en utförligare beskrivning, se nedanstående avsnitt 2.3.2.2 Kontaktprincipen.

domstolarna uppvisar brister vid utförandet av riskbedömningar när det förekommit uppgifter om våld eller övergrepp.²⁴

I endast fem av de 198 granskade domarna hänvisas till barnkonventionen. Vidare anser domstolen att det inte förelåg särskilda skäl för att höra barnet i rätten vid något av de 198 målen.²⁵ Därutöver visar kartläggningen att i 57% av de granskade målen framkommer inte barnets inställning till umgängesfrågan i domen.²⁶ Vidare finner Jämställdhetsmyndigheten att det är problematiskt att domstolen har verkat för, samt fastställt, överenskommelser trots uppgifter om våld.²⁷

I SOU 2022:71 ingår att ta ställning till hur skyddet för barn kan stärkas beträffande umgänge med en förälder som utövat våld eller annan allvarlig kränkning.²⁸ Utredningen har lett fram till en föreslagen reformering i och med prop. 2024/25:10, vilken kommer att undersökas inom ramen för den här studien. Under arbetets gång har riksdagen bifallit propositionen och lagändringarna börjar gälla 1 januari 2025.²⁹

1.2 Syfte

Arbetet syftar till att undersöka och fastställa barnets rättigheter i umgänges mål, där det förekommer uppgifter om att en umgängesförälder utövat våld eller övergrepp mot barnet, enligt gällande rätt samt ur ett barnrättsperspektiv. Vidare syftar studien till att genomföra en jämförelse av svensk rätt med norsk och dansk lagstiftning kring barnets rättigheter i umgänges mål. Detta för att nå ökad kunskap kring hur andra rättssystem hanterar fenomenet samt för att använda jämförelsen som underlag för analys. Genom jämförelsen av olika rättsliga tillvägagångssätt avser studien identifiera styrkor och svagheter samt lyfta fram potentiella förbättringsområden som kan bidra till att stärka barnets rättigheter. Det ska därefter utvärderas om en reform av den svenska lagstiftningen är motiverad, sett ur ett barnrättsperspektiv, med barnkonventionen som ett centralt verktyg för analys. Slutligen ämnar undersökningen utreda huruvida en reformering, i form av de föreslagna ändringarna i prop. 2024/25:10 samt eventuella justeringar inspirerade av jämförelsen med den danska och norska regleringen, kan bidra till ett ökat tillgodoseende av barnets rättigheter enligt barnkonventionen inom svensk rätt.

1.3 Metod och material

Arbetet består av tre delundersökningar. Valet av frågeställningarna grundar sig i att de första två delundersökningarna tillhandahåller de material som krävs för att presentera samt, i analysen av den tredje frågeställningen, undersöka hur barnets rättigheter tillgodoses i

---

²⁴ Jämställdhetsmyndighetens rapport 2022:1, s.53.

²⁵ Ibid, s.48f.

²⁶ Ibid, s.70 och 148. 57% utgör 112 mål av de totalt 198 granskade målen.

²⁷ Ibid, s.74.

²⁸ SOU 2022:71 s.3.

²⁹ Civilutskottets betänkande, 2024/25:CU4 Tryggare hem för barn.

umgänges mål. Resultaten från undersökningarna ska sammanfattas och redovisas efter varje delundersökning för att underlätta för läsaren.

1.3.1 Första delundersökningen

Den första delundersökningen syftar till att fastställa gällande rätt avseende barnets rättigheter i umgänges mål där det förekommer uppgifter om att en förälder utövat våld eller övergrepp mot barnet. För att fastställa gällande rätt kommer rättsdogmatisk metod att användas. Metoden består i att undersöka de vedertagna rättskällorna. De rättskällor som studeras är relevant lagstiftning, rättspraxis, förarbeten samt doktrin.³⁰

Rättsdogmatiken fokuserar på normerna, och inte dess tillämpning hos exempelvis underrätter.³¹ Det är enbart praxis från HD som tillmäts prejudikatsvärde.³² Därigenom ska enbart vägledande avgöranden studeras under den första delundersökningen. Kleineman lyfter att doktrinen har betydelse för att kunna beskriva rättsläget.³³ Doktrinen tillhandahåller en överblickbar framställning av normerna och kan finna brister i systemet.³⁴ Således ska den första delundersökningen innehålla inslag från doktrin.

Beträffande lagstiftning är det framför allt föräldrabalken och barnkonventionen som ska beröras, samt relevanta förarbeten. Kommande lagändringar i och med prop. 2024/25:10 ska även presenteras inom ramen av den första delundersökningen, för att sedan återanknytas till i den sista delundersökningen. Lagändringarna utgör inte gällande rätt i skrivande stund, men propositionen ska undersökas. Detta för att utvärdera om införandet av de föreslagna reformeringarna kan stärka barnets rättigheter i umgänges mål ur ett barnrättsperspektiv samt öka uppfyllandet av barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Det har framförts kritik mot förslagets tillräcklighet i flera kommittémotioner. Kommittémotionerna utgör inte gällande rätt men är viktiga synpunkter att lyfta till följd av att de har varit del av förarbetesprocessen till reformeringen.

Gällande rätt ska undersökas ur ett barnrättsperspektiv och barnkonventionen kommer att utgöra analysverktyg. Ett barnrättsperspektiv tillämpas eftersom undersökningen fokuserar på principen om barnets bästa och rättigheter i enlighet med internationella och nationella åtaganden. Ett barnrättsperspektiv säkerställer på så vis att barnkonventionens grundläggande principer genomsyrar genomgången av umgängesrättens utformning och tillämpning. Svensk lagstiftning ska ställas i relation till åtaganden enligt barnkonventionen under redogörelsen för att belysa överensstämmelser samt uppmärksamma luckor i tillgodoseendet av barnets rättigheter. Således ska det under den första delundersökningen, redogöras för barnets

---

³⁰ C. Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*, 5. uppl. (Norstedts Juridik, 2021). s. 51; Kleineman, J. Rättsdogmatisk metod. I Nääv, M. & Zamboni, M. (red.). *Juridisk metodlära*. 2. uppl. (Studentlitteratur, 2018), s.21.

³¹ J. Kleineman, *Rättsdogmatisk metod*. I F. Korling & M. Zamboni (red.), *Juridisk metodlära* (Studentlitteratur, 2013), s.24 och 29.

³² *Ibid*, s.38.

³³ J. Kleineman, *Rättsdogmatisk metod*. I M. Nääv & M. Zamboni (red.), *Juridisk metodlära*, s.34.

³⁴ J. Kleineman, *Rättsdogmatisk metod*. I F. Korling & M. Zamboni (red.), *Juridisk metodlära*, s.36.

rättigheter i umgänges mål, enligt föräldrabalken likväl barnkonventionen, för att undersöka förenligheten däremellan.

Den första delundersökningen är viktig att genomföra i förhållande till syftets inledande del till följd av att avsnittet beskriver barnets rättigheter, det aktuella rättsläget samt undersöker hur den gällande rätten överensstämmer med landets åtaganden enligt barnkonventionen. Besvarandet av den första delundersökningen är en förutsättning för att sedan kunna besvara den sista delundersökningen, eftersom resultatet utgör analysmaterial för att utvärdera om gällande rätt tillgodoser barnets rättigheter enligt barnkonventionen och identifiera eventuella reformbehov.

1.3.2 Andra delundersökningen

Källor i utländsk rätt kan peka på argument som förbisetts samt belysa svagheter i analysen av gällande rätt. Sådant material är inte källor som konstituerar gällande rätt, varpå dess värde är litet för den rättsdogmatiska studien.³⁵ För att även fånga upp sådana element ska den första delundersökningen kompletteras med en andra delundersökning.

Den andra delundersökningen består av en jämförelse mellan nationell rätt och andra länders lagstiftning på området, där norsk och dansk rätt väljs ut som studieobjekt. De skandinaviska länderna är relevanta att studera eftersom det finns likheter i deras rättssystem samt för att de anses vara i framkant beträffande efterlevnaden av barnkonventionen och därigenom bär ansvar att visa på god efterlevnad av konventionens bestämmelser. För att genomföra jämförelsen ska en komparativ metod användas där den funktionalistiska metoden aktualiseras till följd av att undersökningen fokuserar på rättsreglernas funktion.

Den komparativa metoden innebär att inte enbart fastställa den gällande rätten inom det egna rättssystemet, utan även i andra rättssystem.³⁶ Det material som används är relevanta rättskällor bestående av lagstiftning, rättspraxis, förarbeten samt doktrin.

Komparativ metod består av en jämförelse mellan svensk och utländsk rätt beträffande funktioner som de olika rättssystemen fullgör samt att undersöka hur rättssystemen på olika vis hanterar särskilda fenomen.³⁷ Den komparativa metoden innebär en jämförelse mellan rättssystem där likheter samt skillnader studeras. Juridiken betraktas som en nationellt förankrad vetenskap, vilket innebär att utländska rättskällor saknar bindande verkan. Det finns dock goda skäl att genomföra komparativa studier, eftersom sådana analyser kan fördjupa förståelsen av såväl det inhemska som det utländska rättssystemet. Metoden kan även användas för att nå en förståelse av de förutsättningar som får det utländska rättsinstitutet att fungera på önskat vis.³⁸

---

³⁵ C. Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*, s.52.

³⁶ J. Kleineman, *Rättsdogmatisk metod*. I F. Korling & M. Zamboni (red.), *Juridisk metodlära*, s.40.

³⁷ C. Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*, s.62f.

³⁸ F. Valguarnera, "Komparativ juridisk metod", i M. Nääv & M. Zamboni (red.), *Juridisk metodlära*, 2. uppl. (Studentlitteratur, 2018), s.143ff.

Rättigheter kan fungera som jämförelsepunkter inom en komparation i och med att de överskrider rättssystem samt utgör användbara föremål att diskutera och jämföra inom den inhemska likväl utländska rätten.³⁹ Ett barnrättsperspektiv erbjuder en enhetlig ram för att jämföra regleringarna i olika länder. Till följd av att konventionsstaterna förväntas följa barnkonventionens principer ger ett sådant perspektiv en normativ grund för att bedöma likheter och skillnader mellan de nationella systemen.

Den komparativa metoden kan delas in i olika underkategorier, varav en är den funktionalistiska metoden.⁴⁰ Ett funktionalistiskt synsätt innebär en undersökning av vilken institution i system B som ger en ekvivalent funktion som institutionen i undersökningen av system A innebär. Metoden tar sin utgångspunkt i ett socialt problem eller ett identifierat behov i samhället, analyserar hur rättsliga institutioner hanterar fenomenet inom det egna rättssystemet och undersöker därefter hur andra rättssystem adresserar samma problem eller behov.⁴¹ Ett funktionalistiskt synsätt ger komparatisten förutsättningar att inte enbart identifiera syftet med en regel, utan även att bedöma och jämföra olika rättsliga regleringar. Komparatisten kan sedan nå slutsatser avseende vilken av olika regler, med samma syfte, som på det mest effektiva viset löser det problem som regeln är avsedd att hantera.⁴²

Jämförelsen ger möjlighet att analysera hur olika rättsordningar tillgodoser barnets rättigheter i umgänges mål i enlighet med barnkonventionen, samt att identifiera både likheter och skillnader i hur rättighetsskyddet regleras i lagstiftning. Syftet med undersökningen är inte enbart att öka förståelsen för hur svensk rätt är utformad i jämförelse med norsk och dansk lagstiftning beträffande barnets rättigheter i umgänges mål, utan även att använda jämförelsen som underlag för en djupare analys. Jämförelsen, och de rättigheter som identifierats under den första delundersökningen, kommer att utgöra grunden för att besvara den tredje delundersökningen.

1.3.3 Tredje delundersökningen

Frågan om gällande rätt, *de lege lata*, innebär en intern undersökning medan frågan om hur rätten bör vara, *de lege ferenda*, innebär en mer extern studie. På så vis kan undersökaren först inta rollen som en deltagande observatör för att sedan som åskådare närma sig rätten utifrån.⁴³ Således kan den första delundersökningen besvara syftets mer deskriptiva delmål avseende hur gällande rätt ser ut i dagsläget. Den tredje delundersökningen tar sedan vid och uppfyller syftets mer analyserande delmål beträffande hur rätten kan tillgodose barnets rättigheter ur ett barnrättsperspektiv på bästa möjliga vis.

Den tredje delundersökningen ämnar besvara syftets slutliga del, som handlar om att utvärdera huruvida en reform av den svenska lagstiftningen är motiverad ur ett barnrättsperspektiv, med barnkonventionen som ett centralt verktyg för analys. Regleringen i föräldrabalken ställs i relation till barnets rättigheter enligt barnkonventionen, för att analysera i vilken utsträckning

---

³⁹ G. Samuel, *An Introduction to Comparative Law Theory and Method* (Bloomsbury Publishing, 2014), s.15.

⁴⁰ F. Valguarnera, "Komparativ juridisk metod", i M. Nääv & M. Zamboni (red.), *Juridisk metodlära*, s.149.

⁴¹ G. Samuel, *An Introduction to Comparative Law Theory and Method*, s.64f.

⁴² *Ibid*, s.67.

⁴³ J. Schelin, *Kritiska perspektiv på rätten* (Poseidon Förlag, 2018), s.17.

gällande rätt tillgodoser barnets rättigheter och anammar ett barnrättsperspektiv. I den mån analysen visar på ett bristfälligt tillgodoseende av barnets rättigheter, tas det upp till diskussion huruvida en reform anses motiverad ur ett barnrättsperspektiv.

Det ska därefter undersökas huruvida en reformering, i form av de föreslagna ändringarna i prop. 2024/25:10 samt eventuella justeringar inspirerade av jämförelsen med den danska och norska regleringen, kan bidra till ett ökat tillgodoseende av barnets rättigheter enligt barnkonventionen inom svensk rätt. För att undersöka detta kommer en analys att genomföras av den föreslagna reformeringen som presenterats i den första delundersökningen. Förslagen ska granskas ur ett barnrättsperspektiv för att bedöma om de kan bidra till en bättre tillgodoseende av barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Därutöver ska eventuella justeringar, inspirerade av jämförelserna som gjordes i den andra delundersökningen tas upp till diskussion, för att analysera om sådana justeringar kan bidra till en ökad efterlevnad av barnkonventionen och förstärka barnrättsperspektivet i föräldrabalken.

Valet att anlägga ett barnrättsperspektiv på studien och använda barnkonventionen som analysverktyg motiveras särskilt i den tredje delundersökningen, där perspektivet är avgörande för analysen. Barnkonventionen fungerar som en referensram för att bedöma i vilken utsträckning den svenska regleringen tillgodoser barnets rättigheter på ett fullgott vis.

1.4 Barnrättsperspektiv

Ett barns perspektiv representerar barns erfarenheter, uppfattningar och förståelse av sin livsvärld. Barnperspektivet skapas av vuxna som strävar efter att rekonstruera ett barns perspektiv genom vetenskapliga koncept som rör barns förståelse av sin omvärld och dess handlingar inom den.⁴⁴ Alla beslut som rör ett barns situation ska präglas av ett tydligt barnperspektiv. Utgångspunkten i barnperspektivet är respekten för barnets integritet och människovärde. Med perspektiv avses att olika beslutsalternativ ska ses ur barnets synvinkel, vilket innefattar en viss grad av empati, inlevelse samt förmåga hos beslutsfattaren att identifiera sig med barnets situation. När en vuxen tillämpar ett barnperspektiv innebär det således att den vuxne ser barnet, strävar efter att förstå barnet och vidtar åtgärder som bedöms vara i enlighet med barnets bästa. I processen ingår att lyssna på barnet och respektera det som en individ med egna rättigheter och uppfattningar.⁴⁵ Det innebär emellertid inte att barnets vilja alltid är avgörande. Beslutet ska i slutändan baseras på kunskap och beprövad erfarenhet.⁴⁶

Lagstiftningen om umgänge ska därutöver präglas av ett barnrättsperspektiv samt säkerställa att barnets rätt till delaktighet tillgodoses. Att lagstiftningen ska ha ett sådant förhållningssätt följer av barnkonventionen.⁴⁷ Barnets bästa, som anges i art. 3 barnkonventionen, är en central

---

⁴⁴ D. Sommer, I. Pramling Samuelsson & K. Hundeide, *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik* (Liber, 2011), s.42.

⁴⁵ A. Singer, *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 7. uppl. (Norstedts Juridik, 2019), s.39f.; SOU 1997:116, kapitel 6.2.4 Barnperspektiv.

⁴⁶ Prop. 2005/06:99 s.38f.; M. Sjösten, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, s.49f.

⁴⁷ SOU 2017:6 s.566.

princip som innebär att barnets intressen alltid ska beaktas särskilt vid alla åtgärder som rör barnet. Det är viktigt att hänsyn tas till barnets samlade rättigheter enligt konventionen samt det enskilda barnets behov och intressen. Innan beslut fattas eller åtgärder vidtas bör beslutsfattaren överväga om barnet kan påverkas samt på vilket sätt, innebärandes att beslutsfattaren intar ett barnperspektiv. Om åtgärder eller beslut förväntas få konsekvenser för barnet, ska barnets rättigheter enligt barnkonventionen beaktas för att säkerställa att rättigheterna respekteras. Genom ett sådant tillvägagångssätt anammar beslutsfattaren ett barnrättsperspektiv.⁴⁸ Barnets rätt att bli hörd utgör, tillsammans med principen om barnets bästa, en metod för att anamma ett barnrättsperspektiv. Det ska göras en bedömning från barn till barn och fall till fall.⁴⁹

1.5 Avgränsningar

Studien är avgränsad till situationer där barnet löper risk att utsättas för våld eller andra övergrepp av en förälder. Våldsutövning från andra aktörer kommer således inte att beröras. Vidare är arbetet avgränsat till umgänge mellan barn och förälder. Därutöver kommer inte arbetet att beröra umgänge när barnet är placerat utanför hemmet.

---

⁴⁸ Prop. 2009/10:232 s.15.

⁴⁹ M. Grahn-Farley, *Att förstå barnkonventionen: en överblick* (Studentlitteratur, 2020). s.22f.

2. Barnets rättigheter i umgänges mål

I det här avsnittet ska barnets rättigheter i umgänges mål enligt barnkonventionen och föräldrabalken undersökas. Undersökningen ska genomföras med hjälp av rättsdogmatisk metod.

Av 1 kap 2 § 5 st. Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform (RF) följer att det allmänna ska verka för att barns rätt tas till vara. Av förarbetet till bestämmelsen framgår att stadgandet ligger väl i linje med Sveriges förpliktelser i och med barnkonventionen.⁵⁰

Barnkonventionen gäller för alla barn som vistas i Sverige enligt art. 2 barnkonventionen. Som barn räknas varje människa under 18 år enligt art. 1 barnkonventionen. Barnrättskommittén har identifierat fyra grundläggande principer i barnkonventionen, bestående av art. 2, 3, 6 och 12 barnkonventionen, som är vägledande vid tolkning och tillämpning av de övriga artiklarna.⁵¹

Av art. 44 barnkonventionen framkommer att konventionsstaterna ska avge rapporter till Barnrättskommittén om de åtgärder som vidtagits för att genomföra rättigheterna enligt konventionen. Av art. 45 barnkonventionen följer att Barnrättskommittén kan avge förslag och allmänna rekommendationer på grundval av den information som erhållits enligt art. 44. FN:s Barnrättskommitté utfärdar sammanfattande slutsatser och rekommendationer efter granskning av landets periodiska rapport. Därtill avger Barnrättskommittén allmänna kommentarer, som är riktade till samtliga konventionsstater.⁵²

2.1 Barnets rätt till skydd från våld

2.1.1 Barnets rätt till skydd från alla former av våld enligt barnkonventionen

FN:s Barnrättskommittés definition av våld mot barn innefattar alla former av fysiskt och psykiskt våld, skada samt övergrepp, vanvård och försummelse, misshandel och utnyttjande, där även sexuella övergrepp inkluderas.⁵³ Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård enligt art. 19.1 barnkonventionen. Konventionsstaterna ska skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp enligt art. 34 barnkonventionen. Vidare har barn som utsatts för exempelvis vanvård, utnyttjande eller övergrepp rätt till rehabilitering och social återanpassning enligt art. 39 barnkonventionen.

---

⁵⁰ Prop. 2009/10:80 s.188.

⁵¹ Ds 2019:23 s.53; CRC/GC/2003/5 p.12.

⁵² Ds 2019:23 s.12.

⁵³ SOU 2022:71 s.299.

2.1.2 Barnets rätt till skydd från våld enligt föräldrabalken

Det är ett barns absoluta rätt att inte behöva utstå våld.⁵⁴ Förbudet mot våld mot barn framkommer av 6 kap 1 § Föräldrabalk (1949:381) (FB) som stadgar att barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Straffstadgandet återfinns i misshandelsbestämmelsen i 3 kap 5 § Brottsbalk (1962:700) (BrB). Vidare är det straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vålds- och sexualbrott mellan närstående enligt 4 kap 3 § BrB.

Socialnämnden ska verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden enligt 5 kap 1 § 1p. Socialtjänstlag (2001:453) (SoL). Socialnämnden ska, enligt 5 kap 1 § 3p. SoL, bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa. Vidare ska Socialnämnden i sin omsorg om barn och unga tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål om umgänge har avgjorts enligt 5 kap 1 § 9p. SoL.

Agaförbudet förbjuder att orsaka barnet kroppslig bestraffning som medför kroppsskada eller smärta, även av snabbt övergående eller lindrig karaktär.⁵⁵ Art. 19 barnkonventionen förbjuder inte barnaga enligt den definition som används i svensk rätt, men artikeln omöjliggör undantag från misshandelsförbudet och undantar således inte straffansvar när en vuxen slår ett barn.⁵⁶

Av 6 kap 2 a § FB följer att vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska det fästas avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet annars far illa. Med övergrepp avses misshandel eller sexuella övergrepp.⁵⁷ Rekviritet övergrepp i 6 kap 2 a § FB omfattar inte alla situationer som tas upp i Barnrättskommitténs definition av våld mot barn. Situationerna faller däremot inom rekviritet ”fara illa” i 6 kap 2 a § FB och därigenom täcks alla situationer som faller inom Barnrättskommitténs definition av våld mot barn även av föräldrabalken.⁵⁸

Med rekviritet ”annars far illa” avses situationer där barnet riskerar att utsättas för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller när den som vårdar barnet försummar dess behov. Med fysiskt våld avses kroppsskada, sjukdom, smärta, eller att barnet försätts i vanmakt eller liknande tillstånd. Psykiskt våld yttrar sig exempelvis genom systematiskt nedvärderande omdömen eller avsiktligt känslomässigt lidande. Att barnets psykiska hälsa skadas genom nedlåtande ord eller handlingar är exempel på kränkningar. Fysisk försummelse innebär att vårdnadshavaren äventyrar barnets hälsa eller utveckling genom att inte ge barnet tillräcklig

---

⁵⁴ Prop. 2024/25:10 s.1; prop. 2005/06:99 s.42 och 117.

⁵⁵ A. Singer, *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, s.287.

⁵⁶ M. Grahn-Farley, *Barnkonventionen: en kommentar* (Studentlitteratur, 2019). s.117; M. Grahn-Farley, *Att förstå barnkonventionen: en överblick*, s.33f.; CRC/C/GC/13 p.17.

⁵⁷ Prop. 1992/93:139 s.28f och 37; M. Sjösten, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, s.54.

⁵⁸ SOU 2022:71 s.300.

omsorg. Med psykisk försummelse anses att barnets psykiska hälsa skadas genom att dess behov av uppmärksamhet, fostran och utveckling inte tillgodoses.⁵⁹

Ett viktigt moment i bedömningen av om umgänge ska äga rum är att säkerställa garantier för att barnet inte utsätts för våld.⁶⁰ Det betonats i förarbetena att det ska vara givet att barnet inte ska ha kontakt med föräldern om det finns en risk för att barnet far illa av umgänget.⁶¹ Om det finns en sådan risk kan domstolen avstå från att besluta om umgänge.⁶²

Barnrättskommittén har uttryckt i sina sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, att de välkomnar den svenska nationella strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn. Däremot är kommittén bekymrad över den höga nivån av våld mot barn och den otillräckliga förmågan hos yrkesverksamma som arbetar med och för barn att identifiera och hantera fall av våld mot barn.⁶³

Barnombudsmannen betonar vikten av att domstolarna erhåller kunskap om våld mot barn, konsekvenser av våldsutsatthet samt konsekvenser av beslut om umgänge, vilket även Europarådets expertgrupp, GREVIO, har betonat. Domstolarna behöver därtill utveckla och förbättra sitt arbete för att tillgodose barns rättigheter genom ett stärkt barnrättsperspektiv och välgrundade riskbedömningar.⁶⁴

2.2 Barnets rätt till omsorg

2.2.1 Barnets rätt till omsorg enligt barnkonventionen

Konventionsstaterna ska till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling enligt art. 6.2 barnkonventionen. Utveckling ska förstås i en bred bemärkelse och innefattar både barnets fysiska och mentala utveckling.⁶⁵ Barnets rätt till omsorg är absolut och utgör en förutsättning för att kunna säkerställa barnets rätt till liv. Art. 3.2 barnkonventionen säkerställer nödvändigt skydd och omsorg, och art. 7.1 barnkonventionen, framhåller barnets rätt att beredas omsorg av sina föräldrar så långt det är möjligt. Vidare stadgar art. 27 barnkonventionen att barn har rätt till en skälig levnadsstandard.

---

⁵⁹ Prop. 2002/03:53 s.48f.

⁶⁰ J. Schiratzki, *Mamma och pappa inför rätta* (Iustus förlag, 2008), s.89.

⁶¹ Prop. 1990/91:8 s.38.

⁶² J. Schiratzki, *Mamma och pappa inför rätta*, s.89.

⁶³ CRC/C/SWE/CO/6-7 p.25 a) e) och f).

⁶⁴ Barnombudsmannen, ”FN:s konvention om barnets rättigheter: Tilläggsrapport – Sverige”, s.21.

https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/publikationer/loipr220927_sv.pdf (Hämtad 2024-12-15).

⁶⁵ CRC/GC/2002/2 p.12.

2.2.2 Barnets rätt till omsorg enligt föräldrabelken

Av 6 kap 1 § FB följer att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Regleringen innebär en konkretisering av barnets bästa ur ett objektiva perspektiv. Bestämmelsen uttrycker en målsättning för barnets uppväxtförhållanden.⁶⁶

2.3 Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med

2.3.1 Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor enligt barnkonventionen

Var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv enligt art. 8 EKMR. Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv enligt art. 16 barnkonventionen.

Konventionsstaterna ska säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett sådant beslut kan vara nödvändigt i ett särskilt fall, exempelvis vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida enligt art. 9.1 barnkonventionen. Art. 9.3 barnkonventionen stadgar att konventionsstaterna ska respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa. Art. 9 barnkonventionen begränsar således rätten till familjeliv till situationer där det är förenligt med barnets bästa. Om barnet utsätts för våld eller annan skadlig behandling, kan separation från föräldrarna vara nödvändig för att skydda barnets välmående.⁶⁷ Art. 9 barnkonventionen förefaller främst ta sikte på den sociala barnvården men utesluter inte behovet av att åtgärder när risken för övergrepp är knuten till enbart en förälder.⁶⁸ Således är rätten till omsorg absolut medan rätten till familjeliv kan begränsas under särskilda förutsättningar som uppställs i art. 9 barnkonventionen.

Art. 9 ska läsas tillsammans med art. 5 och art. 18 barnkonventionen som betonar båda föräldrarnas ansvar för barnet.⁶⁹ FN:s Barnrättskommitté framhäver vikten av nära, ömsesidiga och varaktiga relationer mellan barnet och föräldern från tidig barndom. Små barn är särskilt sårbara för en inkonsekvent relation med föräldern.⁷⁰

---

⁶⁶ A. Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål* (Jure Förlag, 2010), s.68f.

⁶⁷ E. Kankaanpää Thell, *Barnet i familjen - omsorg, delaktighet och gränser för uppföstran*. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter* (Norstedts Juridik, 2020) s.140.

⁶⁸ A. Kaldal, *Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals*. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter* (Norstedts Juridik, 2020), s.155; CRC/C/GC/7 p.18.

⁶⁹ M. Grahn-Farley, *Barnkonventionen: en kommentar*, s.81.

⁷⁰ CRC/C/GC/7 p.6.

2.3.2 Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med enligt föräldrabalken

Singer lyfter att om ett barn har två föräldrar är det allmänt vedertaget att det bästa för barnet är att båda föräldrarna deltar i omsorgen om barnet.⁷¹ Lagstiftarens utgångspunkt är att barnets behov av nära och god kontakt med båda föräldrarna utgör en grundläggande del av barnets rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran, vilket även framhållits av HD.⁷² Stabilitets- och kontinuitetsprincipen betonar barnets behov av trygghet, stabilitet och kontinuitet under uppväxten. Det kan ses som ett utflöde av bestämmelserna 6 kap 1 § FB och 6 kap 2 § FB.⁷³

Ansvar för barnets uppväxtförhållanden åläggs vårdnadshavaren enligt 6 kap 2 § 2 st. FB. Föräldrarnas rätt att iaktta sin roll som vårdnadshavare kan däremot begränsas om barnets behov enligt 6 kap 1 § FB inte tillgodoses.⁷⁴

Fram till år 1982 rådde ett föräldraperspektiv i Sveriges umgängesreglering, i och med att det var föräldern som hade rätt att umgås med barnet. Det skedde däremot ett skifte i och med en omformulering av bestämmelsen som markerade barnets rätt till umgänge.⁷⁵ Enligt den nuvarande regleringen saknar föräldern en absolut rätt till umgänge. Det uppställs inte heller någon absolut skyldighet för en förälder att umgås med barnet. Umgängesrätten är till för att barnets intressen och behov skall tillgodoses.⁷⁶

Barnet ska ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med enligt 6 kap 15 § FB. Art. 9.3 barnkonventionen kommer till uttryck i svensk lagstiftning genom 6 kap 15 § FB.⁷⁷ Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor med så långt möjligt tillgodoses enligt 6 kap 15 § 2 st. FB.

Trots ordalydelsen i 6 kap 15 § FB är det möjligt för rätten att förordna att umgänge inte ska äga rum. Av förarbetet till bestämmelsen framkommer att umgänge utgör en rätt, och inte en plikt, för barnet. Förarbetets stadgande i kombination med att barnets bästa ska beaktas i enlighet med 6 kap. 2 a § medför att 6 kap 15 § FB stämmer överens med art. 9.3 barnkonventionen, enligt Barnkonventionsutredningen.⁷⁸

2.3.2.1 Tillägget i 6 kap 15 § FB

I och med införandet av förslagen i prop. 2024/25:10 ska det från och med den 1 januari 2025 göras ett tillägg i första stycket i 6 kap 15 § FB. Av tillägget framkommer att barnet ska ha rätt

---

⁷¹ A. Singer, *Barns rätt*, 3. uppl. (Iustus Förlag, 2022), s.112.

⁷² NJA 2024 s.480.

⁷³ A. Kaldal, Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s.153.

⁷⁴ A. Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, s.69.

⁷⁵ Prop. 1981/82:168 s.41f.

⁷⁶ A. Singer, *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle* s.168f.

⁷⁷ SOU 2022:71 s.72; A. Singer, *Barns rätt*, s.128.

⁷⁸ SOU 2020:63 s.455.

till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med ”utom när det strider mot barnets bästa”.⁷⁹

2.3.2.2 Kontaktprincipen

Av 6 kap 2 a § 2 st. FB följer kontaktprincipen. Fram till ändringen 2006 var det enbart barnets behov av kontakt med båda föräldrarna som lyftes fram som en omständighet att beakta särskilt. Således utgjorde kontaktprincipen den omständighet som gavs företräde vid bedömningen av vad som skulle anses utgöra barnets bästa.⁸⁰ Idag har fler strecksatser tagits in i bestämmelsen, men ett grundläggande antagande vid fastställande av barns umgängesrätt är fortsatt att barnet gynnas av kontakt med båda föräldrarna.⁸¹

Huvudpresumtionen är att umgänge är positivt för barnet.⁸² Om barnet och föräldern inte haft kontakt på länge, eller om det finns störningar i relationen, är det inte alltid förenligt med barnets bästa att omedelbart besluta om regelbundet umgänge.⁸³ I vissa fall kan det bästa för barnet vara att umgänge sker först när barnet är äldre, exempelvis vid våldstendenser från föräldrarnas sida, eftersom umgänge under sådana omständigheter kan vara skadligt för barnet. Det innebär däremot inte att umgänge alltid ska uteslutas, även om det förekommit uppgifter om våld.⁸⁴ Sett till praxis har risken för att barnet far illa givits en underordnad betydelse ställt mot behovet av kontakt med föräldern, enligt Singer.⁸⁵

2.3.2.3 Beslut om umgängets omfattning och utformning

Föräldrarna kan avtala om umgänge och socialnämnden ska godkänna att överenskommelsen är i enlighet med barnets bästa.⁸⁶ Om inte föräldrarna själva kan komma överens om umgänge får domstol fatta beslut i frågan enligt 6 kap 15 a § FB. Rätten kan besluta om umgänge för tiden fram till dess att frågan har avgjorts enligt 6 kap 20 § FB.

Den förälder som önskar umgänge med barnet samt socialnämnden kan väcka talan om fastställande av umgängesrätt. Socialnämnden har även möjlighet att föra talan om fastställande av barns umgänge enligt 6 kap 15 a § FB. Vidare kan nämnden, begränsa umgänget om det bedöms vara skadligt för barnet.⁸⁷ Vårdnadshavaren har även givits möjlighet att föra talan om att begränsa umgänge som varit skadligt för barnet.⁸⁸

Rätten kan uppdra åt en medlare att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning som

---

⁷⁹ Prop. 2024/25:10 s.5.

⁸⁰ Prop. 2005/06:99 s.6.

⁸¹ A.Singer, *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, s. 171.

⁸² J. Schiratzki, *Mamma och pappa inför rätta*, s.94f.

⁸³ A. Singer, *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle* s.171.

⁸⁴ M. Sjösten, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, s.148.

⁸⁵ A. Singer, *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, s.152.

⁸⁶ *Ibid*, s.172.

⁸⁷ Prop. 2005/06:99 s.56.

⁸⁸ NJA 1994 s.128.

är förenlig med barnets bästa enligt 6 kap 18 a § FB. Rätten ska verka för att parterna når en samförståndslösning om det inte är olämpligt med hänsyn till målets beskaffenhet enligt 42 kap 17 § RB. Kommunen ska erbjuda föräldrar stöd genom familjerådgivning i enlighet med 5 kap 3 § Sol. Därutöver finns även möjlighet till samarbetsamtal och informationssamtal enligt 5 kap 3 § Sol och 5 kap 3 a § Sol. För att kunna väcka talan om umgänge krävs det enligt 6 kap 17 c § FB, som huvudregel, bevis på att föräldrarna deltagit i obligatoriska informationssamtal. Singer anför att föräldrarnas överenskommelse typiskt sett anses vara till barnets bästa, särskilt om de är överens om ett gemensamt ansvar.⁸⁹

Umgängets omfattning ska bestämmas utifrån vad som är bäst för barnet i det enskilda fallet.⁹⁰ Umgänget kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt enligt 6 kap 15 § FB. Det kan enligt förarbetet till bestämmelsen ske genom exempelvis telefonsamtal eller brevväxling.⁹¹ HD har däremot anført att ett sådant umgänge inte främjar en nära och god kontakt med umgängesföräldern i samma utsträckning som fysiskt umgänge.⁹² Icke-fysiskt umgänge ska användas i undantagsfall när omständigheterna utesluter fysiskt umgänge, exempelvis när föräldern och barnet bor långt ifrån varandra eller om det har gått lång tid sedan de senast hade kontakt.⁹³ Om en förälder har begått allvarliga övergrepp mot den andra föräldern kan det i många fall vara skadligt för barnet att ha direkt umgänge med den våldsutövande föräldern. Ett umgänge, särskilt i annan form än fysiskt, behöver dock inte i alla situationer anses uteslutet.⁹⁴

Verkställighet av en dom eller ett beslut om umgänge söks hos tingsrätten enligt 21 kap 1 a § FB. Om rätten beslutar om verkställighet, får den även utan yrkande förelägga vite enligt 21 kap 3 § FB. Rätten får besluta om hämtning av barnet, om verkställighet annars inte kan ske och barnet har ett särskilt starkt behov av umgänge med föräldern enligt 21 kap 3 § 3 st. FB.

2.3.2.3.1 Kontaktperson och umgängesstöd

En kontaktperson utses när det finns behov av stöd i en personlig angelägenhet enligt 3 kap. 6 b § SoL. En nära släkting eller annan person som innehar föräldrarnas och barnets förtroende kan utses som kontaktperson.⁹⁵

När rätten beslutar om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med, får rätten, om barnet har behov av det, besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget enligt 6 kap 15 c § FB. Ett barn kan behöva ett umgängesstöd om det finns risk för konfliktyllda möten, om barnet känner oro inför umgänget, eller om det finns anledning att anta att umgängesföräldrarnas omsorgsförmåga är bristande. Det är barnets behov

---

⁸⁹ Ibid, s.112.

⁹⁰ A.Singer, *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle* s.172f.; Å. Saldeen, *Barn och föräldrarätt*, 7. uppl. (Iustus förlag, 2013), s.248.

⁹¹ Prop. 2005/06:99 s.55.

⁹² NJA 2023 s.1018.

⁹³ Prop. 2005/06:99 s.54ff.

⁹⁴ Prop. 2020/21:150 s.141.

⁹⁵ Prop. 2009/10:192 s.10.

som ska vara avgörande vid beslut om umgängesstöd, inte umgängesföräldrarnas behov av stöd eller en förälders tveksamheter inför umgänget, även om sådana faktorer kan tillmätas viss betydelse.⁹⁶ Umgängesstödet är oförhindrad att kontakta socialnämnden eller vårdnadshavaren om det skulle uppstå kritiska situationer. Däremot utgör inte umgängesstödet en skyddsgarant och har således inte som syfte att fysiskt förhindra att barnet förs bort eller utsätts för kränkningar. Det är en faktor som ska vägas in i bedömningen när rätten överväger om umgängesstöd utgör en lämplig lösning.⁹⁷

2.4 Barnets bästa vid beslut om umgänge

Eekelaar menar att uppfattningen om ett barns bästa intressen kan formas enligt två olika metoder bestående av objektivisering och dynamiskt självbestämmande. Genom objektiveringen baserar beslutsfattaren sina bedömningar på övertygelser om vilka förhållanden som anses vara i barnets intresse. Med ett dynamiskt självbestämmande erkänns att den bästa vägen för ett barn inte alltid kan förutses vid tidpunkten för beslutet utan kan behöva justeras allteftersom barnet utvecklas.⁹⁸ I kontrast till dynamisk självbestämmanderätt innebär objektivisering ofta en generalisering av hur barns välbefinnande normalt realiserar. Risken med objektivisering är att den kan bli ett medel för att främja andras intressen eller ideologier, snarare än barnens intressen. En objektivisering är emellertid nödvändig och kan verka för att skydda barnets egenintresse.⁹⁹

2.4.1 Barnets bästa i barnkonventionen

Barnets bästa utgör en ledande princip för hela barnkonventionen.¹⁰⁰ Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa enligt art. 3 barnkonventionen. En tillämpning av art. 3.1 barnkonventionen innebär att beslutsfattaren bedömer och fastställer barnets bästa utifrån barnkonventionens artiklar och omständigheter i det individuella fallet. Beslutsfattaren gör en avvägning mellan barnets bästa samt övriga relevanta intressen och i bedömningen utgör barnets bästa ett mycket tungt vägande intresse.¹⁰¹ Av art. 3.2 barnkonventionen följer att konventionsstaterna ska tillförsäkra barnet skydd och omvårdnad. Vilken omvårdnad och vilket skydd som behövs för att tillförsäkra barnet välfärd framgår inte av artikeln men den ska läsas tillsammans med övriga artiklar i barnkonventionen som mer konkret behandlar barnets skydd och omvårdnad.¹⁰²

Art. 9.3 barnkonventionen stadgar att barnet ska ha kontakt med båda föräldrarna, utom då detta

---

⁹⁶ M. Sjösten, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, s.167.

⁹⁷ Prop. 2009/10:192 s.10f.

⁹⁸ J. Eekelaar, "The Interests of the Child and the Child's Wishes: The Role of Dynamic Self-determinism," *International Journal of Law and the Family*. Vol. 8, nr. 1 (1994): s.46ff.

⁹⁹ *Ibid*, s.58.

¹⁰⁰ M. Grahn-Farley, *Att förstå barnkonventionen: en överblick*, s.22.

¹⁰¹ SOU 2020:63 s.191.

¹⁰² *Ibid*, s.198.

strider mot barnets bästa. Vidare ska föräldrar låta sig vägledas av vad som bedöms vara barnets bästa enligt art. 18 barnkonventionen.

FN:s Barnrättskommitté lyfter hur barnets bästa kan ses som ett trefaldigt koncept. Barnets bästa ska ses som *en essentiell rätt* för barnet att få sina intressen bedömda. Därutöver utgör barnets bästa *en grundläggande rättslig princip*. Om en rättsregel kan tolkas på mer än ett sätt, bör den tolkning som bäst tjänar barnets bästa väljas. Barnets bästa utgör *en procedurregel* eftersom beslutsprocessen måste inkludera en bedömning av hur beslutet påverkar barnet. Beslutets motivering ska tydligt redovisa vad som anses vara barnets bästa, de kriterier som beslutet ska baseras på, samt hur barnets intressen viktats i relation till andra intressen.¹⁰³

Kunskap om barnets bästa kan sökas både utanför och inom rättskällorna. Det viktigaste verktyget för att förstå vad som utgör barnets bästa är barnkonventionen eftersom barnets bästa ska tolkas utifrån konventionens helhet.¹⁰⁴ Barnets bästa kan inte frikopplas från barnets övriga rättigheter i barnkonventionen till följd av att de är ömsesidigt förstärkande.¹⁰⁵ Det finns ingen hierarki av rättigheter i konventionen och ingen rättighet får äventyras genom en negativ tolkning av barnets bästa.¹⁰⁶ Rättigheterna som beaktas vid bedömningen av barnets bästa kan däremot komma i konflikt med varandra när beslutsfattaren prövar ett specifikt fall. Ett exempel är när bevarandet av familjemiljön står i motsättning till behovet av att skydda barnet från risken för våld eller övergrepp från en förälder.¹⁰⁷

FN:s Barnrättskommitté lyfter att ett delat föräldraansvar generellt är att anse vara det bästa för barnet. Beslut om föräldraansvar ska däremot enbart styras av vad som är det bästa för barnet i det enskilda fallet.¹⁰⁸ Barnets bästa i en specifik sårbar situation kommer inte att vara detsamma för alla barn i liknande utsatta situationer. Beslutsfattaren måste ta hänsyn till de olika graderna av sårbarhet hos varje barn, eftersom varje barn är unikt och varje situation måste bedömas för sig genom en individualiserad bedömning.¹⁰⁹

När två rättigheter står mot varandra ska elementen viktas för att finna den lösning som är i barnets bästa intresse där innehållet i bedömningen kommer variera från barn till barn och från fall till fall. Syftet med att bedöma och fastställa barnets bästa är att säkerställa ett fullständigt och effektivt tillvaratagande av barnets rättigheter.¹¹⁰ Därigenom kan barnets bästa användas samt vara avgörande för utgången i målet när två artiklar ställs mot varandra.¹¹¹

Art. 3 och 12 barnkonventionen kompletterar varandra genom att art. 3 fastställer målet i form av att uppnå barnets bästa och art. 12 tillhandahåller metoden för att nå målet genom att höra

---

¹⁰³ CRC/C/GC/14 p.6.

¹⁰⁴ L. Dane, Barnets bästa. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter* (Norstedts Juridik, 2020), s. 79.

¹⁰⁵ Prop. 2017/18:186 s. 96.

¹⁰⁶ CRC/C/GC/14 p.4.

¹⁰⁷ Ibid, s.17.

¹⁰⁸ Ibid, p.67.

¹⁰⁹ Ibid, p.76.

¹¹⁰ Ibid, s.17.

¹¹¹ L. Dane, Barnets bästa. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s. 76 och 81.

barnet. Art. 3 tillämpas inte korrekt om komponenterna i art. 12 inte respekteras. På samma sätt förstärker art. 3 funktionen av art. 12 genom barnets väsentliga roll i alla beslut som påverkar deras liv.¹¹² Brister uppfyllandet av barnets rätt enligt art. 12 brister således även uppfyllandet av art. 3.¹¹³

2.4.2 Barnets bästa i föräldrabalken

Singer lyfter att det finns olika sätt att se på barn som rättsliga subjekt och rättighetsinnehavare. Ett behovsorienterat synsätt manifesteras i art. 3 barnkonventionen och ett kompetensorienterat synsätt kommer till uttryck i art. 12 barnkonventionen.¹¹⁴ Enligt ett behovsorienterat synsätt har barn behov som måste tillgodoses samt tas hand om och barnet ses inte som ett självständigt rättsligt subjekt.¹¹⁵ Ett kompetensorienterat synsätt innebär däremot att barnet betraktas som en rättslig aktör med egna rättigheter och förmåga att påverka sin situation.¹¹⁶ Enligt förarbetet finns de två olika principerna placerade i två olika lagrum i föräldrabalken, 6 kap 2 a § FB respektive 6 kap 2 b § FB.¹¹⁷

Barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge enligt 6 kap 2 a § FB. Införandet av bestämmelsen syftade till att harmonisera föräldrabalkens reglering med barnkonventionens krav.¹¹⁸ Den tidigare lydelsen angav att barnets bästa skulle sättas i främsta rummet men tydliggjorde inte tillräckligt att barnets bästa alltid ska vara den avgörande faktorn i beslutsprocessen.¹¹⁹ HD har fastslagit att inga andra intressen ska gå före barnets bästa, varken rättvisa mellan föräldrarna eller en förälders behov av kontakt med sitt barn, vilket även framkommer av förarbetet till regleringen.¹²⁰ HD anför att bestämmelsen ansluter nära till de krav som följer av art. 3 barnkonventionen.¹²¹ Föräldrabalken går därtill längre eftersom bestämmelsen anger att inget annat intresse får träda före det som är bäst för barnet.¹²²

Barnets bästa i 6 kap 2 a § FB utgör ett kunskapsteoretiskt öppet begrepp.¹²³ Vid den rättsliga bedömningen av barnets bästa ska samtliga relevanta omständigheter beaktas, och den lösning

---

¹¹² CRC/C/GC/12 p.74; CRC/C/GC/14 s.11.

¹¹³ A. Kaldal, Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s.171f.

¹¹⁴ A. Singer, *Barns rätt*, s.31.

¹¹⁵ Ibid, s.24.

¹¹⁶ A. Kaldal, Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s.165.

¹¹⁷ Prop. 2020/21:150 s.39ff.

¹¹⁸ Prop. 2005/06:99 s.38f.; prop. 2020/21:150 s.42.

¹¹⁹ Prop. 2005/06:99 s.39f.; A. Singer, *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle* s.148.

¹²⁰ NJA 2007 s.382; prop. 2005/06:99 s.38ff.

¹²¹ NJA 2014 s.307.

¹²² A. Kaldal, Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s.146f.

¹²³ A. Kaldal, "Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge," *Juridisk Tidskrift* nr. 3 (2012): s.542.

som är bäst för barnet ska eftersträvas i varje enskilt fall.¹²⁴ Upprätthållandet av ett barns grundläggande rättigheter, som anges i 6 kap 1 § FB föräldrabalken, ska tas i beaktande vid bedömningen av vad som är barnets bästa.¹²⁵

Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid verkställighet av beslut om umgänge enligt 21 kap 1 § FB. Vidare skall rätten vägra verkställighet, om det är uppenbart att verkställigheten är oförenlig med barnets bästa enligt 21 kap 6 § FB. Bedömningen ska göras utefter situationen vid tidpunkten för verkställigheten.¹²⁶

FN:s Barnrättskommitté rekommenderar Sverige, i sina sammanfattande slutsatser, att säkerställa att principen om barnets bästa tillämpas konsekvent vid lagstiftningsrelaterade, administrativa och rättsliga förfaranden, i frågor som rör umgänge. Konventionsstaten ska ge vägledning och utbildning till personer ansvariga för att fastställa barnets bästa inom alla områden och att intresset beaktas i första hand.¹²⁷ Barnombudsmannen lyfter att barnets bästa ska ha avgörande betydelse i umgänges mål och att inget barn ska behöva ha umgänge med sin förövare mot sin vilja. När uppgifter om våld förekommer bör barnets absoluta rätt till skydd väga tyngst i bedömningen.¹²⁸

2.4.2.1 Särskilt relevanta faktorer att beakta vid bedömningen av barnets bästa

Lagstiftaren har ämnat att konkretisera barnets bästa genom att ange särskilt relevanta faktorer att beakta vid bedömningen av vad som är bäst för barnet.¹²⁹ Vid bedömningen ska det fästas avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp, att barnet olovligen förs bort, hålls kvar eller annars far illa samt barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna enligt 6 kap 2 a § FB.

Enligt art. 11 barnkonventionen ska staten bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn vilket är i linje med strecksatsen i 6 kap 2 a § FB. Vidare överstämmer strecksatsen avseende att fästa särskilt avseende vid risken att barnet utsätts för övergrepp eller annars far illa med art. 19 barnkonventionen. Att fästa särskild vikt vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna anknyter till art. 5 och 9.1 barnkonventionen.¹³⁰

FN:s Barnrättskommitté anser att det kan vara användbart att upprätta lista med element som kan ingå i bedömningen av barnets bästa som inte är uttömmande eller hierarkisk. Till följd av att listan inte är uttömmande finns det möjlighet att gå utöver momenten och överväga andra faktorer som är relevanta i de specifika omständigheterna för det individuella barnet.¹³¹

---

¹²⁴ Prop. 1997/98:7 s.104.

¹²⁵ Prop. 2020/21:150 s.129f.

¹²⁶ Prop. 2005/06:99 s.98f.

¹²⁷ CRC/C/SWE/CO/6-7 p.18 a) och c).

¹²⁸ Barnombudsmannen, ”FN:s konvention om barnets rättigheter: Tilläggsrapport – Sverige”, s.22.

¹²⁹ A. Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, s.67.

¹³⁰ SOU 2020:63 s.453f.

¹³¹ CRC/C/GC/14 p.50.

Strecksatserna i 6 kap 2 a § FB är uttömmande, men formuleringen "annars far illa" lämnar en öppning för att fler riskfaktorer kan ingå i bedömningen.¹³²

Att 6 kap 2 a § FB uppställer riktlinjer som ska beaktas särskilt skiljer sig från art. 3 barnkonventionen eftersom konventionen inte uppställer riktlinjer för hur principen om barnets bästa ska tillämpas.¹³³ Kaldal lyfter att art. 3 barnkonventionen är mer öppet formulerad och lämnar större tolkningsutrymme. Däremot har art. 3 barnkonventionen en begränsning i och med att barnets bästa inte får tolkas på ett sätt som strider mot barnets övriga rättigheter enligt konventionen. Kaldal menar ändå att art. 3 barnkonventionen kan ge utrymme för en mer kunskapsbaserad och flexibel tolkning.¹³⁴

Av barnkonventionsutredningen som presenteras i SOU 2020:63 framkommer att utformningen av 6 kap 2 a § FB kan medföra bedömningar av barnets bästa som inte är i överensstämmelse med art. 3.1 och 9 barnkonventionen. Det framkommer av förarbetet till 6 kap 2 a § FB att andra intressen ska vägas in i bedömningen. Det finns ändå risk att bedömningarna begränsas till de nämnda omständigheterna i stället för att innefatta alla rättigheter i barnkonventionen.¹³⁵ Beslutsfattaren riskerar göra en disproportionerlig viktning av barnets intressen som inte är i överensstämmelse med principen om barnets bästa.¹³⁶

2.4.2.2 Ändring av portalparagrafen

I och med prop. 2024/25:10 ska barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna tas bort som en omständighet att fästa särskilt avseende vid i 6 kap 2 a § FB. Ändringen markerar att risken för att barnet far illa är överordnad barnets behov av nära och god kontakt med båda föräldrarna. Vidare ska ordet "våld" läggas till som ett exempel på övergrepp, för att tydliggöra att våld i alla former omfattas.¹³⁷

Utredningen i SOU 2022:71 anser att eftersom bedömningen av barnets bästa ska ta hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet kan det ifrågasättas varför det i lagtexten ska anges utvalda faktorer att beakta.¹³⁸ Regeringen förespråkar däremot i prop. 2024/25:10 att 6 kap 2 a § FB fortsättningsvis bör innehålla en exemplifiering av sätt som barnet kan fara illa på.¹³⁹ Utredningen i SOU 2022:71 har därutöver övervägt om det i det i lag bör anges särskilda situationer när umgänge som utgångspunkt inte ska anses vara förenligt med barnets bästa.¹⁴⁰

---

¹³² A. Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, s. 233.

¹³³ A. Kaldal, *Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals*. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s.146.

¹³⁴ *Ibid*, s.157.

¹³⁵ SOU 2020:63 s.453f.

¹³⁶ SOU 2020:63 s.453f.; SOU 2022:71 s.306.

¹³⁷ Prop. 2024/25:10 s.75f.

¹³⁸ SOU 2022:71 s.306.

¹³⁹ Prop. 2024/25:10 s.18.

¹⁴⁰ *Ibid*, s.20.

2.4.2.3 Genomförandet av en riskbedömning

När utsagor om våld framkommer i ett mål om umgänge ska uppgifterna prövas genom en riskbedömning.¹⁴¹ Det är domstolen, tillsammans med socialnämnden, som ansvarar för den.¹⁴² Rekvisten ”barnets bästa” och ”risk för att fara illa” anger inte explicit vilka miljöer som barnet behöver skyddas mot eller vem som är att anse vara en lämplig förälder för barnet att umgås med.¹⁴³ De riskfaktorer som ingår i ett riskbedömningsinstrument är en öppen bedömning som grundar sig i kunskapsläget om barn och risk.¹⁴⁴

Riskbedömningen ska göras utefter barnets situation samt omständigheterna i det enskilda fallet.¹⁴⁵ Både kortsiktiga och långsiktiga effekter för barnet ska beaktas.¹⁴⁶ HD framhåller att eftersom det kan vara svårt att förutse framtida förändringar, bör bedömningen av umgängets omfattning och utformning fokusera på de närmast kommande åren.¹⁴⁷

Både HD och MFOF rekommenderar att riskbedömningen görs i olika steg där det först konstateras om risk föreligger och därefter ska den identifierade riskens omfattning bedömas samt om den är hanterbar genom skyddsåtgärder.¹⁴⁸ Kaldal framhåller att riskbedömningen inleds med en bakgrundsanalys i form av att riskfaktorerna undersöks. Det andra steget består sedan av en prognosbedömning av den individuella risken.¹⁴⁹ Varje övergrepp eller hot om övergrepp mot barnet är inte avgörande i riskbedömningen, eftersom alla övergrepp inte bedöms utgöra en tillräcklig risk för att begränsa barnets kontakt med föräldern.¹⁵⁰

Om det konstateras föreligga en risk för att barnet kan fara illa, ska risken tas med i den övergripande bedömningen av barnets bästa. Bedömningen blir därmed en fråga om hur barnets skyddsbehov bäst kan tillgodoses, exempelvis genom att överväga om umgägesstöd eller umgänge via telefon kan motverka den aktuella risken.¹⁵¹

---

¹⁴¹ Prop. 2005/06:99 s.42.

¹⁴² A. Kaldal, ”Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge,” s.540.

¹⁴³ A. Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, s.75.

¹⁴⁴ A. Kaldal, ”Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge,” s.543ff.

¹⁴⁵ A. Kaldal, ”Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge,” s.544; prop. 2005/06:99 s.42ff.

¹⁴⁶ Prop. 2005/06:99 s.38ff.

¹⁴⁷ NJA 2024 s.480.

¹⁴⁸ NJA 2024 s.480. Se även Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. ”*Riskbedömningar i utredningar om vårdnad, boende och umgänge: Ett stöd för familjerättens handläggning*”, s.14ff. MFOF. (2018).

[https://www.mfof.se/download/18.7c267bb719379bee5766487/1656405207735/Riskbed%C3%B6mning%20i%20utredningar%20om%20v%C3%A5rdnad,%20boende%20och%20umg%C3%A5nge%20-%20Ett%20st%C3%B6d%20f%C3%B6r%20familjer%20A4ttens%20handl%C3%A4gning%20\(2018\).pdf](https://www.mfof.se/download/18.7c267bb719379bee5766487/1656405207735/Riskbed%C3%B6mning%20i%20utredningar%20om%20v%C3%A5rdnad,%20boende%20och%20umg%C3%A5nge%20-%20Ett%20st%C3%B6d%20f%C3%B6r%20familjer%20A4ttens%20handl%C3%A4gning%20(2018).pdf) (Hämtad 2024-11-08).

¹⁴⁹ A. Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, s.226ff. och 241f.

¹⁵⁰ Ibid, s.234.

¹⁵¹ A. Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, s.226ff. och 241f.; J. Schiratzki, *Relationsrätt: barn och föräldrar* (Norstedts Juridik, 2023), s.74.

Om en risk inte anses föreligga följer inte riskbedömningen med in i helhetsbedömningen av barnets bästa och då väger barnets behov av kontinuitet tyngst. Det innebär emellertid inte att information som tydde på en risk ska uteslutas helt. Därigenom kan exempelvis den oro som en boförälder känner beaktas vid umgängets utformning, även om ingen rättslig risk anses föreligga. Oron tillmäts således liten betydelse vid bedömningen av risken, men kan leda till att ett begränsat umgänge anses vara i enlighet med barnets bästa.¹⁵²

Faktorer som kan vara relevanta att beakta vid en riskbedömning inkluderar föräldrarnas tidigare övergrepp, hot om övergrepp, inställning till våld eller eventuellt missbruk samt psykiska sjukdomar. Det ska beaktas om övergreppen från föräldrarnas sida varit systematiska och pågått under en längre tid. Om övergreppen varit av allvarlig karaktär och riktade mot flera personer talar det ofta för en högre risk för att barnet kan fara illa. Om det däremot rör sig om en enstaka, oöverlagd handling, bedöms risken som lägre. Ju längre tid som har förflutit sedan övergreppen, desto lägre bedöms risken. Det ska även tas hänsyn till om föräldern har genomgått behandling för sin våldsproblematik.¹⁵³ I sådana fall anses återfallsrisken lägre.¹⁵⁴

Om ett barn befinner sig på ett skyddat boende eller har skyddade personuppgifter till följd av risk för hot eller förföljelse ska det även beaktas.¹⁵⁵ Om föräldern gjort sig skyldig till allvarliga övergrepp mot den andra föräldern är umgänge ofta att anse som skadligt för barnet. Om föräldern mördat den andra föräldern är det sannolikt bäst för barnet att något umgänge inte beviljas. Umgänge, och särskilt sådant som inte sker fysiskt, ska däremot inte anses uteslutet i alla situationer till följd av att umgängesföräldern tidigare använt våld eller begått ett allvarligt brott.¹⁵⁶

2.4.2.3.1 Kravet på risknivån

En miljö anses riskfylld när den i lagen angivna risknivån föreligger. Kaldal lyfter att skyddet inte avser alla miljöer som kan betraktas som olämpliga eller skadliga för barnet eftersom risken måste vara utredd och rättsligt bevisad. Således omfattas inte alla fall av övergrepp eller misshandel.¹⁵⁷ Föräldrabalken anger inte någon begränsning för vilka faktorer som kan och ska beaktas, men för att en situation ska anses riskfylld nog för att begränsa kontakten mellan barn och förälder, ska det röra sig om en kvalificerad risk.¹⁵⁸ HD har utvecklat ett krav på konkretion beträffande om umgänge skall vägras med hänsyn till risken för att barnet blir olovligt bortfört. Ett lägre krav skulle medföra för stora restriktioner i umgängesrätten.¹⁵⁹ HD har fastställt att det även gäller vid prövningen av risken för att barnet far illa.¹⁶⁰ Presumtionen om barns rätt

---

¹⁵² A. Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, s.226ff. och s.241f.

¹⁵³ M. Sjösten, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, s. 69f.; prop. 2005/06:99 s.42.

¹⁵⁴ A. Kaldal, "Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge," s.543.

¹⁵⁵ SOU 2022:71 s.319f.

¹⁵⁶ Prop. 2020/21:150 s.96; SOU 2022:71 s.285.

¹⁵⁷ A. Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, s.71.

¹⁵⁸ A. Kaldal, "Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge," s.545.

¹⁵⁹ NJA 1995 s.727.

¹⁶⁰ NJA 2003 s.372.

till sina föräldrar talar för att risknivån bör vara högt ställd.¹⁶¹ Endast om riskfaktorn, tillsammans med andra omständigheter, utgör en tillräckligt hög risk är den rättsliga grunden "risk" att anse uppfylld och då inträder rättsföljden att kontakten begränsas med hänvisning till risken för att barnet kan fara illa av umgänget.¹⁶²

Beviskravet avseende risk i umgänges mål är inte lika högt ställt som beviskravet i brottmål och påståenden om övergrepp kan beaktas även om en förundersökning lagts ned.¹⁶³ En nedlagd förundersökning eller ett negativt åtalsbeslut innebär inte per automatik att en risk inte föreligger, på samma vis som en fällande dom inte medför att en tillräcklig risk anses föreligga.¹⁶⁴ Det behöver inte vara ställt utom allt rimligt tvivel att händelser kommer inträffa som kan leda till att barnet far illa för att det ska inverka på umgängesbeslutet. Det är tillräckligt att det föreligger konkreta omständigheter som talar för att det finns en framtida risk för att barnet kan komma att fara illa.¹⁶⁵ Kaldal likställer risknivån i 6 kap 2 a § FB med beviskravsnivån "sannolika skäl".¹⁶⁶ Sannolika skäl är ett högre beviskrav än skälig misstanke, och om skälig misstanke kräver sannolikhetsövertikt kräver sannolika skäl en ännu högre grad av sannolikhet.¹⁶⁷ Sannolika skäl har beskrivits ligga på en nivå om 75% chans att den misstänkte är skyldig.¹⁶⁸ Kaldal lyfter att det krav på risk som uppställs i föräldrabalken kan medföra att det krävs en allvarligare situation än vad barnkonventionens krav på nödvändighet uppställer i art. 9 och 19 barnkonventionen.¹⁶⁹

2.5 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter

Eekelaar framhäver att det faktum att barnet, åtminstone delvis, har varit med och format resultatet är bevis på att beslutet ligger i barnets bästa intresse.¹⁷⁰ Om ett barn anses kompetent innebär dynamisk självbestämmanderätt att barnets beslut ska vara avgörande, med förbehåll för att beslutet måste följa lag och inte får strida mot barnets eget intresse beträffande hälsa och integritet.¹⁷¹

---

¹⁶¹ A. Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, s.271.

¹⁶² A. Kaldal, "Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge," s.545.

¹⁶³ Prop. 2005/06:99 s.42.

¹⁶⁴ A. Kaldal, *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, s.235; prop. 2020/21:150 s.90.

¹⁶⁵ Prop. 1992/93:139 s.37.

¹⁶⁶ A. Kaldal, "Standardiserade metoder för att bedöma risk i ärenden om vårdnad, boende och umgänge," s.546.

¹⁶⁷ P. O. Ekelöf, S. Andersson, H. Bellander, T. Bylund, H. Edelstam & M. Pauli, *Rättegång Tredje häftet*, 8. uppl. (Norstedts Juridik, 2018). s.51.

¹⁶⁸ T. Bring & C. Diesen, *Förundersökning*, 4. uppl. (Norstedts Juridik, 2009). s.175.

¹⁶⁹ A. Kaldal, *Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals*. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s.170f.

¹⁷⁰ J. Eekelaar, "The Interests of the Child and the Child's Wishes: The Role of Dynamic Self-determinism," *International Journal of Law and the Family*, s.46ff.

¹⁷¹ *Ibid*, s.57.

2.5.1 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter enligt barnkonventionen

Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad enligt art. 12.1 barnkonventionen. För detta ändamål ska barnet, i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet, särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom en företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med nationella procedurregler enligt art 12.2 barnkonventionen.

En av barnkonventionens bakomliggande principer är den om barnets gradvisa utveckling som kommer till uttryck i art. 5, 12 och 28 barnkonventionen. Med mognad avses barnets förmåga att uttrycka sina åsikter på ett rimligt och självständigt vis.¹⁷² Åldern kan inte ensamt avgöra vikten av barnets åsikter, eftersom förståelsenivåer varierar oberoende av biologisk ålder, och varje fall ska bedömas individuellt.¹⁷³ Barnrättskommittén betonar att små barn har samma rättigheter som äldre, och att staten måste säkerställa lämpliga arrangemang för att bedöma deras bästa.¹⁷⁴ Barnrättskommittén anför att beslutsfattaren är skyldig att informera barnet om beslutets resultat och förklara hur barnets åsikt har beaktats enligt artikel 12 i barnkonventionen för att säkerställa att barnets åsikt inte bara tas upp som en formalitet, utan att den vägs in i beslutsprocessen.¹⁷⁵

Det framkommer av art. 9.2 barnkonventionen att vid förfaranden enligt art. 9.1 barnkonventionen där barnet skiljs från sin förälder ska berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet samt framföra sina synpunkter. Art. 9.2 barnkonventionen innebär inte en rätt för ett barn att vara med under rättegången. Däremot innebär artikeln en rätt att få delta i förfarandet i någon form, exempelvis genom deltagande i en utredning som rätten beaktar.¹⁷⁶

Den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter, EST No. 160 30 (Europarådskonventionen) har undertecknats av Sverige, men inte ratificerats.¹⁷⁷ Konventionen syftar till att stärka barns rättigheter i familjerättsliga processer och fastställer procedurregler för att säkerställa korrekt tillämpning av barnkonventionen.¹⁷⁸ Enligt kap. I, art. 1.2 Europarådskonventionen ska barn få delta i processer som berör dem. Art. 3 Europarådskonventionen ger barn med tillräcklig mognad rätt att uttrycka sin inställning.

2.5.2 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge enligt föräldrabalken

Av 6 kap 2 b § FB följer att barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter om vårdnad, boende och umgänge. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

---

¹⁷² CRC/C/GC/12 p.30.

¹⁷³ Ibid, p.29.

¹⁷⁴ CRC/C/GC/14 p.44.

¹⁷⁵ CRC/C/GC/12 p.45.

¹⁷⁶ SOU 2020:63 s.451ff.

¹⁷⁷ Ds 2002:13 s.59ff.

¹⁷⁸ Ibid, s.31ff.

Det framhålls i SOU 2022:71 att 6 kap 2 b § FB ansluter nära till de krav som följer av barnkonventionen.¹⁷⁹ Kaldal lyfter däremot hur art. 12 barnkonventionen fastställer barnets rätt att komma till tals som en grundprincip, vilket inte är lika tydligt uttryckt i 6 kap 2 b § FB. Samtidigt ställer även art. 12 krav på en mognadsbedömning vid bedömningen av barnets delaktighet och båda regleringarna är relativiserade genom hänvisningar till barnets mognad och ålder.¹⁸⁰

Barnkonventionsutredningen finner att det varierar hur mycket hänsyn som tas till barnets vilja, även vad gäller barn tillhörande samma åldersgrupp. Vad gäller barn som är 12 år tas betydande hänsyn till barnets vilja, däremot görs det inte i lika hög grad i yngre åldrar där bedömningarna ofta redovisas kortfattat.¹⁸¹ HD anför att de minsta barnen som regel inte kan ha någon uttalad uppfattning, vilket medför att domstolen i de fallen inte kan ta hänsyn till barnets vilja.¹⁸²

FN:s Barnrättskommitté noterar med oro avsaknaden av ett barnrättsperspektiv i föräldrabalken och rekommenderar att Sverige säkerställer att alla barn får möjlighet att uttrycka sin åsikt och bli hörda i beslut som umgänge.¹⁸³ Sverige ska säkerställa att alla berörda yrkespersoner som arbetar med och för barn, inklusive rättsväsendet, systematiskt får lämplig utbildning om barns rätt att bli hörda och att deras åsikter beaktas.¹⁸⁴ Det bör även säkerställas att yrkespersonerna och rättsväsendet har kapacitet att göra bedömningar av barnets bästa, inklusive i situationer som rör våld eller övergrepp.¹⁸⁵

Barnet har rätt till ombud i brottmål enligt 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) och i mål om vård av unga enligt 39 § LVU, men saknar motsvarande rätt i umgängesfall. I prop. 2024/25:10 framhävs hur flera remissinstanser anser att de förslag som utredningen lämnat inte är tillräckliga för att fullt ut tillgodose barns rättigheter, där avsaknaden av barnets rätt till ombud lyfts som exempel. Regeringen anför att det har legat utanför utredningens uppdrag och att det därför inte har varit möjligt att överväga sådana förändringar inom ramen för lagstiftningsärendet.¹⁸⁶

FN:s Barnrättskommitté rekommenderar Sverige att se över sin lagstiftning för att säkerställa tillräckliga garantier för att ett barnrättsperspektiv beaktas vid tvist mellan barnets föräldrar, däribland rätten för barnet att höras, och överväga möjligheten att ge barn ett eget ombud.¹⁸⁷ Barnombudsmannen har även betonat att barnets rätt till ombud bör ses över.¹⁸⁸ Det lyfts därtill

---

¹⁷⁹ SOU 2022:71 s.117.

¹⁸⁰ A. Kaldal, Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s.168f.

¹⁸¹ SOU 2020:63 s.1740.

¹⁸² NJA 2023 s.1018.

¹⁸³ CRC/C/SWE/CO/6-7 p.28 a) och b) samt p.20 a), b) och e).

¹⁸⁴ Ibid, p.20 a), b) och e).

¹⁸⁵ Ibid, p.28 a) och b).

¹⁸⁶ Prop. 2024/25:10 s.50.

¹⁸⁷ CRC/C/SWE/CO/6-7 p.28 a) och b).

¹⁸⁸ Barnombudsmannen, ”FN:s konvention om barnets rättigheter: Tillägsrapport – Sverige”, s.22.

i SOU 2023:40 att det bör utredas vidare om barnet ska tilldelas ett eget juridiskt biträde i umgänges mål.¹⁸⁹

2.5.2.1 Barnets rätt att göra sin röst hörd vid verkställighet av umgängesbeslut

Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad vid verkställighet enligt 21 kap 1 § FB. Ett yngre barns vilja ska beaktas och ett äldre barns åsikt ska tillmätas avgörande betydelse i vissa fall.¹⁹⁰ Har barnet nått en sådan ålder och mognad att dess vilja bör beaktas, får verkställighet inte ske mot barnets vilja utom då rätten finner det nödvändigt med hänsyn till barnets bästa enligt 21 kap 5§ FB.

Tidigare uppställdes en riktlinje i 21 kap 5 § FB som stadgade att barnets vilja skulle beaktas från 12 års ålder. Åldersgränsen togs bort för att på ett tydligare vis markera att även yngre barns vilja bör beaktas.¹⁹¹ Kaldal beskriver att tolvårsgränsen fortfarande lever kvar i praxis, trots att den formellt sett har avskaffats.¹⁹²

Barnkonventionsutredningen framhäver att det är motsägelsefullt att förarbetena till umgängesbestämmelserna anger att barnet inte har skyldighet att umgås med föräldern, men att verkställighet kan beslutas om, i det fall det anses vara till barnets bästa, även om barnet motsätter sig det. Barnkonventionsutredningen anser därtill att reglering inte fullt ut ger barnet möjlighet att delta i ett verkställighetsförfarande eftersom rätten inte framgår tydligt nog av lagstiftningen så som rätten uppställs i art. 9.2 barnkonventionen. Vidare ifrågasätts regleringens förenlighet med barnkonventionen samt om barnrättsperspektivet är så påtagligt som barnkonventionen förutsätter.¹⁹³

2.5.3 Barnets rätt att få umgängesfrågan tillräckligt utredd

Det är av vikt att domstolen som prövar umgängesfrågor har ett tillräckligt underlag för att kunna bedöma vad som är barnets bästa i det specifika fallet. Underlaget är avgörande för att kunna fastställa om umgänget innebär en risk för att barnet far illa, i enlighet med art. 19 barnkonventionen, samt för att säkerställa att umgänge endast begränsas när det är förenligt med barnets bästa i enlighet med art. 9 barnkonventionen.¹⁹⁴

---

¹⁸⁹ SOU 2023:40 s.41.

¹⁹⁰ SOU 2020:63 s.455f.

¹⁹¹ Prop. 2005/06:99 s.82 och 97.

¹⁹² A. Kaldal, Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s.165.

¹⁹³ SOU 2020:63 s.455f.

¹⁹⁴ SOU 2022:71 s.332.

De två delarna som art. 12 bygger på kan liknas vid uppdelningen som finns i 6 kap 2 b § FB som uppställer den materiella rätten samt förfarandet i 6 kap 19 § FB.¹⁹⁵ 6 kap 19 § FB infördes mot bakgrund av art. 12 barnkonventionen.¹⁹⁶

Av 6 kap 19 § FB följer att rätten ska se till att frågor om umgänge blir tillräckligt utredda. Innan rätten avgör ett mål eller ärende om umgänge ska socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar. Om nämnden har tillgång till upplysningar som kan ha betydelse för frågans bedömning, är nämnden skyldig att lämna sådana upplysningar till rätten. Om det behövs utredning får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att utse någon att utföra den. Om det inte är olämpligt, ska den som utför utredningen höra barnet och redovisa barnets åsikter för rätten samt lämna förslag till beslut. Barnet får höras inför rätten, om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte kan ta skada av att höras.

Kaldal framhäver att regleringen i föräldrabalken är svagare än den rättighet som art. 12 i barnkonventionen föreskriver eftersom 6 kap. 19 § 4 st. FB uppställer ett lämplighetsrekvisit.¹⁹⁷ Barnombudsmannen har även betonat att olämplighetsundantaget bör tas bort till följd av dess oförenlighet med art. 12 barnkonventionen.¹⁹⁸ FN:s Barnrättskommitté rekommenderar likväl att olämplighetsundantaget avskaffas.¹⁹⁹

Vidare lyfter barnkonventionsutredningen att tillgodoseendet art. 9.2 barnkonventionen inte säkerställs genom föräldrabalkens reglering till följd av olämplighetsundantaget samt att det krävs att rätten förordnar om en vårdnadsutredning för att barnet ska höras, vilket enbart görs vid behov. Visserligen kan barnet kontakta rätten på eget initiativ, men den möjligheten anser Barnkonventionsutredningen inte innebära att barnet givits möjlighet att framföra sina synpunkter på det vis som anges i art. 9.2 barnkonventionen.²⁰⁰

2.5.3.1 Införandet av 16 kap 19 a § FB

Prop. 2024/25:10 medför ett införande av en ny bestämmelse i form av 16 kap 19 a § FB. Bestämmelsen möjliggör för rätten att under vissa förutsättningar inhämta sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog vid riskbedömningar i umgänges mål.²⁰¹

I kommittémotion MP005 lyftes att regeringen borde överväga möjligheten för psykologen att själv träffa barnet. Vidare borde det säkerställas att de domare som dömer i barnrättsmål har en

---

¹⁹⁵ A. Kaldal, Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s.166.

¹⁹⁶ SOU 2020:63 s.1726.

¹⁹⁷ A. Kaldal, Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s.168f.

¹⁹⁸ Barnombudsmannen, ”FN:s konvention om barnets rättigheter: Tilläggsrapport – Sverige”, s.21f.

¹⁹⁹ CRC/C/SWE/CO/6-7 p.20 b).

²⁰⁰ SOU 2020:63 s.451ff.

²⁰¹ Prop. 2024/25:10 s.78.

adekvat vidareutbildning i frågor som rör barn som far illa.²⁰² I kommittémotion V510 yrkades även på att domare ska ha förvärvat en särskild barnkompetens.²⁰³ I kommittémotion SD54 föreslogs att utreda förutsättningarna för att utse specialiserade domare vid vårdnadstvister.²⁰⁴ Vidare föreslogs att ge domstolsverket i uppdrag att ta fram och genomföra utbildningsinsatser i kommittémotion MP1906.²⁰⁵ Riksdagen beslutade om avslag på motionsyrkandena.²⁰⁶

2.6 Sammanfattning av barnets rättigheter i umgänges mål

Barnets rätt till omsorg är absolut och följer av flera artiklar i barnkonventionen. Barnet har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran enligt 6 kap 1 § FB. Barnet har rätt att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa enligt art 9.3 barnkonventionen. Av 6 kap 15 § FB följer barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med och av 6 kap 2 a § 2 st. FB följer kontaktprincipen beträffande barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Det följer därtill av art. 3 barnkonventionen att vid alla åtgärder som rör barn, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Barnets bästa ska vara avgörande vid beslut om umgänge i enlighet med 6 kap 2 a § FB. Av art. 19 barnkonventionen följer barnets rätt till skydd från våld. Därutöver ska det fästas avseende särskilt vid risken för att barnet utsätts för övergrepp eller annars far illa vid bedömningen av barnets bästa enligt portalparagrafen.

Barnet har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet och hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad enligt art. 12 barnkonventionen. Alla berörda parter ska beredas möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter enligt art. 9.2 barnkonventionen. Barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor om vårdnad, boende och umgänge enligt 6 kap 2 b § FB. Vidare ska rätten ska se till att frågor om umgänge blir tillräckligt utredda enligt 6 kap 19 § FB. Om det inte är olämpligt, ska den som utför utredningen höra barnet enligt 6 kap 19 § 4 st. FB.

---

²⁰² K. Luhr, et al, Kommittémotion MP005, *Med anledning av prop. 2024/25:10 Tryggare hem för barn*, Motion till riksdagen 2024/25:1755, yrkande 1 och 2.

²⁰³ A. Lennkvist Manriquez, et al, Kommittémotion V510, *En familjepolitik med barnen i centrum*, Motion till riksdagen 2024/25:268, yrkande 5.

²⁰⁴ M. Eskilandersson, et al, Kommittémotion SD54, *Familjerätt*, Motion till riksdagen 2024/25:1389, yrkande 20.

²⁰⁵ R. Ling, et al, Kommittémotion MP1906, *Åtgärder för att bekämpa mäns våld mot kvinnor*, Motion till riksdagen 2024/25:2618, yrkande 21.

²⁰⁶ Civilutskottets betänkande, 2024/25:CU4 *Tryggare hem för barn*.

3. En jämförelse av barnets rättigheter i umgänges mål

I det här avsnittet kommer det inledningsvis att redogöras för barnets rättigheter i umgänges mål enligt norsk reglering, för att därefter jämföras med den svenska regleringen. I nästa steg kommer barnets rättigheter i umgänges mål enligt dansk reglering att presenteras, för att sedan jämföras med den svenska rätten.

3.1 Barnets rättigheter i umgänges mål enligt norsk reglering

Norge har ratificerat samt inorporerat barnkonventionen.²⁰⁷ Barnkonventionen infördes som lag genom 2 § Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (LOV-1999-05-21-30)²⁰⁸ från och med 1 oktober 2003.²⁰⁹ Enligt 3 § menneskerettsloven ska konventionen ha företräde framför bestämmelser i annan lagstiftning. Bestämmelser i norsk barnlagstiftning kan därav sättas åt sidan om de strider mot konventionen. Av 92 § Kongeriket Noregs grunnlov (LOV-1814-05-17)²¹⁰ framkommer att de statliga myndigheterna ska respektera och skydda de mänskliga rättigheterna som är fastställda i grundlagen och i de människorättskonventioner som är bindande för Norge.

3.1.1 Barnets rätt till skydd från våld

Det framgår av 48 § Lov om barn og foreldre (LOV-1981-04-08-7)²¹¹ att rättens beslut om umgänge ska baseras på vad som är bäst för barnet, och hänsyn ska tas till att barnet inte får utsättas för våld eller på annat sätt behandlas så att barnets fysiska eller psykiska hälsa riskerar att skadas. Av 30 § barnelova følger att barnet inte ska utsättas för våld eller på annat sätt behandlas så att den fysiska eller psykiska hälsan äventyras. Det gäller även i de fall där våld används som en del av barnets uppfostran.

Rätten ska besluta att umgänge inte ska äga rum om det inte är till barnets bästa enligt 43 § 1 st. barnelova. Regleringen infördes mot bakgrund av ett ökat fokus på barnfamiljer med en våldsproblematik och tar särskilt sikte på situationen där det förekommit eller finns risk för övergrepp.²¹² Med övergrepp avses psykiskt eller fysiskt våld, sexuella övergrepp eller att barnet har bevittnat våld som orsakat barnet skada eller rädsla för umgängesföräldern.²¹³

I 271 § Lov om straff (LOV-2005-05-20-28)²¹⁴ regleras brottet kroppskrenkelse innebärandes en handling där någon utövar våld eller fysiskt angriper en annan person. Av 282 § e) straffeloven følger brottet misshandel inom nära relationer mot någon i personens omsorg.

---

²⁰⁷ Prop. 2017/18:186 s.60. Sålunda gäller ovan redogjort under den första delundersökningen om barnets rättigheter enligt barnkonventionen likväl för norsk reglering.

²⁰⁸ Härefter menneskerettsloven.

²⁰⁹ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003); Innst. O nr 92 (2002-2003).

²¹⁰ Härefter grunnlova.

²¹¹ Härefter barnelova.

²¹² Ot.prp. nr. 103 (2004-2005) s.54; L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, 5. uppl. (Universitetsforlaget, 2023), s.163.

²¹³ L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, s.163; Ot.prp. nr. 103 (2004-2005) s.21f.; K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, 8. uppl. (Gyldendal, 2020) s.172.

²¹⁴ Härefter straffeloven.

Norge använder sig av screeningsprocesser för att identifiera familjer där det föreligger risk för barnmisshandel och försummelse.²¹⁵

3.1.2 Barnets rätt till omsorg

Av 104 § 3 st. grunnlova följer att barn har rätt till skydd av sin personliga integritet. De statliga myndigheterna ska skapa förutsättningar för barnets utveckling och se till att barnet får den trygghet som barnet behöver, helst inom sin egen familj. Regleringen överensstämmer med art. 6.2 barnkonventionen.²¹⁶ Alla har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv enligt 102 § grunnlova. Barnet har rätt till omtanke och omvårdnad enligt 42 § barnelova. Barnet har även rätt till vård och omsorg från den som bär föräldransvar enligt 30 § barnelova. Föräldransvaret ska utövas utifrån barnets intressen och behov. Regleringen överensstämmer med art. 7 barnkonventionen.²¹⁷

3.1.3 Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med

Av 43 § 1st barnelova följer att föräldern som barnet inte bor tillsammans med har rätt till umgänge med barnet, om inget annat har avtalats eller fastställts. Det regleras i 42 § barnelova att ett barn har rätt till umgänge med båda föräldrarna, även om de inte bor tillsammans.

Regleringen i 42 § barnelova överensstämmer med art. 9 barnkonventionen.²¹⁸ Bestämmelsen syftar till att påverka den allmänna inställningen till umgängesrätten och bygger på uppfattningen att det normalt sett är viktigt att barnet har kontakt med båda föräldrarna.²¹⁹ Umgängets utformning och omfattning ska syfta till att stärka relationen mellan barnet och föräldern.²²⁰

Föräldrar med gemensamma barn under 16 år måste delta i medling innan det inleds en rättsprocess om umgänge enligt 51 § barnelova. Undantag från medling görs däremot om föräldern är dömd för våldsbrott mot barnet eller den andre föräldern.²²¹ Om föräldrarna inte kommer överens ska rätten fastställa umgänget efter att parterna väckt sådan talan enligt 56 § barnelova. Av 43 § 2 st. barnelova framkommer att det kan avtalas om eller fastställas vanligt umgänge. Det omfattar umgänge en eftermiddag i veckan med övernattning, varannan helg, totalt tre veckor under sommarlovet samt vartannat höst-, jul-, vinter- och påsklov.

---

²¹⁵ A. Nylund, Nordic Family Mediation: Towards a System of Differentiated Services?. I A. Kaldal, A. Hellner & T. Mattsson (red.), *Children in Custody Disputes: Matching Legal Proceedings to Problems* (Palgrave Macmillan, 2023), s.52.

²¹⁶ E.S. Kjørholt. Prinsippet om barnets rett til liv, overlevelse og optimal utvikling. I Høstmælingen, N., Sandberg, K. & Kjørholt, E. S. (red.). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. 5 uppl. (Universitetsforlaget, 2024), s.97f.

²¹⁷ N. Høstmælingen, Sivile rettigheter og friheter. I N. Høstmælingen, K. Sandberg & E. S. Kjørholt (red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*, 5. uppl. (Universitetsforlaget, 2024), s.143.

²¹⁸ L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, s.156.

²¹⁹ K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, s.159.

²²⁰ L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, s.156.

²²¹ Jämställdhetsmyndighetens rapport 2023:12, s.15.

Umgängesföräldern kan vända sig till domstol för att få umgängesrätten verkställd enligt 56 § barnelova. Domstolens beslut kan verkställas med förbehåll för att beslutet klargör umgängets omfattning enligt 65 § barnelova. Beslut eller avtal om umgängesrätt kan verkställas genom tvångsböter. Tvångsböter ska inte utdömas om umgängesrätten är omöjlig att fullgöra, till exempel vid risk för våld eller annan behandling som hotar barnets hälsa enligt 65 § barnelova.

3.1.3.1 Umgänge med tillsyn

I de fall barnet förlorat kontakten med umgängesföräldern kan det finnas behov av övergångsarrangemang där umgänget långsamt trappas upp alternativt att umgänget sker med en tredje person närvarande. Umgänge med tillsyn är ett alternativ i stället för att neka umgänge i fall där det är önskvärt med viss kontakt men där kontakten inte bedöms kunna ske utan översyn.²²² Av 43 a § barnelova följer att tillsyn kan anges som ett villkor i särskilda fall och där barnets behov talar för det. Det kan beslutas om offentlig tillsyn där en offentlig person är övervakare eller privat tillsyn med en för barnet bekant person.²²³

Rätten kan ge föreskrifter om beskyddande tillsyn enligt 2 kap 4 § eller stödjande tillsyn enligt 3 kap 6 § vilket regleras i Forskrift om samvær med tilsyn etter barnelova (FOR-2013-12-19-1636). Stödjande tillsyn är mindre omfattande än beskyddande tillsyn. Beskyddande tillsyn innebär att barnet och umgängesföräldern övervakas under hela umgänget. Beskyddad tillsyn ska användas där begränsat umgänge är till barnets bästa, men där hänsyn till barnet talar för att det ska finnas tillsyn under hela umgänget. Enligt förarbetena är det aktuellt i familjer där det förekommit problem med våld. Tillsynen ska förhindra att barnet utsätts för övergrepp. Beskyddande övervakning utgör däremot inte någon garanti för barnets säkerhet, och den person som utses ska inte ha som uppgift att fysiskt förhindra bortförande eller skadligt beteende från umgängesföräldern.²²⁴ Umgänge ska inte äga rum, ens med tillsyn, i fall där barnet har utsatts för eller bevittnat allvarliga övergrepp och våld, och där det finns en risk för återupprepning av våld eller retraumatisering av barnet.²²⁵

3.1.4 Umgänget ska vara förenligt med barnets bästa

Regleringen i 104 § 2 st. grunnlova stadgar att vid handlingar och beslut som rör barn ska det som är bäst för barnet vara av grundläggande hänsyn. Bestämmelsen är tydligt inspirerad av formuleringen i art. 3 barnkonventionen.²²⁶ Det följer av 48 § 1st barnelova att rättens beslut om umgänge ska baseras på vad som är bäst för barnet, och hänsyn ska tas till att barnet inte får utsättas för våld. Vidare stadgar 43 § 2 st. barnelova att umgänget ska vara förenligt med barnets bästa. Regleringen i 48 § 1st barnelova och 43 § 2 st. barnelova överensstämmer med art. 9.3 barnkonventionen samt art. 3 barnkonventionen.²²⁷ Bedömningen av barnets bästa ska göras

---

²²² K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, s.166ff.

²²³ Prop. 85 L (2012-2013) s.49; K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, s.167.

²²⁴ NOU 2020:14 s.220; Prop. 85 L (2012-2013) s.52ff.; K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, s.166ff.

²²⁵ Prop. 85 L (2012-2013) s.43.

²²⁶ L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, s.27.

²²⁷ *Ibid*, s.155.

utifrån de aktuella förhållandena.²²⁸ Målet är att uppnå ett rimligt resultat för barnet. Rättvisa mellan föräldrarna och andra syften med regleringen ska ges underordnad betydelse.²²⁹

Vid bedömningen av om ett umgänge är förenligt med barnets bästa ska hänsyn tas till barnets kontakt med båda föräldrarna, barnets ålder, barnets anknytning till sin närmiljö, reseavståndet mellan barnets föräldrar och omsyn av barnet i övrigt enligt 43 § 2 st. barnelova. Kriterierna är inte uttömmande och andra faktorer kan även beaktas, exempelvis tidigare omsorgsansvar, anknytning till föräldern, föräldrarnas karaktärsdrag, samt hänsyn till trygghet och stabilitet.²³⁰ I NOU 2020:14 föreslås att uppräknningen av kriterierna ska tas bort.²³¹

3.1.4.1 Om umgänge inte är till barnets bästa, ska rätten besluta att umgänge inte ska äga rum

Tidigare praxis tydde på att umgänge beviljades även när det fanns anledning att tro att umgänge inte var i enlighet med barnets bästa. Enligt Smith kan det härledas från den starka betoningen på vikten av att barnet har kontakt med båda föräldrarna, samt hänsynen som tas till föräldrarnas vilja i beslutsfattandet.²³² Därav infördes ett tillägg i 43 § barnelova som stadgar att om umgänge inte är till barnets bästa, ska rätten besluta att umgänge inte ska äga rum. Lagändringen syftade till att stärka barnets skydd genom att säkerställa att barnets bästa står i fokus vid riskbedömningar, med särskild hänsyn till att barnet inte ska utsättas för våld.²³³ Vid mål som involverar vålds- eller övergreppsproblematik ska domstolen genomföra en noggrann utvärdering av umgängesfrågan.²³⁴

I vissa fall kan det föreligga en konflikt mellan barnet och föräldern som önskar umgänge, vilket medför att umgänget ska begränsas eller nekas till följd av att det skulle vara upprörande för barnet.²³⁵ Situationer där det vanligtvis anses finnas skäl att neka umgänge är när barnet har utsatts för, eller riskerar att utsättas för, våld eller övergrepp, inklusive sexuella övergrepp, eller om det finns en risk för att barnet bevittnar våld. Därtill ska hänsyn tas till risken för att barnet kan föras bort.²³⁶ Graden av våld och dess konsekvenser för barnet ska tillmätas betydelse. Därutöver ska den våldsutövande individens förmåga att erkänna sitt våldsamma beteende, förstå behovet av förändring samt visa vilja att arbeta med sina våldstendenser beaktas. Det ska även beaktas om boföräldern har drabbats av allvarliga psykiska eller känslomässiga svårigheter till följd av våldet, samt om ett eventuellt umgänge skulle kunna ha negativa konsekvenser för boföräldern som kan påverka dennes förmåga att agera som en vårdande förälder för barnet.²³⁷ Missbruk hos umgängesföräldern kan tala för att umgänge inte är till barnets bästa. Därutöver om barnet har skyddad identitet eller adress.²³⁸ Om föräldern har

---

²²⁸ NOU 2020:14 s.214.

²²⁹ L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, s.41.

²³⁰ NOU 2020:14 s.208.

²³¹ Ibid, s.214.

²³² K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, s.160.

²³³ Ot.prp. nr. 103 (2004-2005), s.21ff och s.60.

²³⁴ L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, s.164.

²³⁵ K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, s.164ff.

²³⁶ SOU 2022:71 s.92f.

²³⁷ L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, s.163; Ot.prp. nr. 103 (2004-2005) s.54.

²³⁸ SOU 2022:71 s.92f.

kontaktförbud eller besöksförbud ska umgänge inte ske, om inte förbudets föreskrifter medger det enligt 43 § b barnelova. Umgänge kan begränsas eller nekas om föräldern avtjänar ett fängelsestraff.²³⁹

Enligt Norges Høyesterett ska det föreligga "ganska tungt vägande skäl" för att neka umgänge.²⁴⁰ Formuleringen ska inte förstås som ett tilläggsvillkor men belyser alltså den allmänna utgångspunkten att barn och föräldrar har rätt till umgänge och knyter an till mänskliga rättigheter.²⁴¹

I situationer det förekommer uppgifter om att umgängesföräldern exempelvis begått sexuella övergrepp mot barnet betonar Smith att de beviskrav som används i brottmål inte är tillämpligt. En förälder kan nekas umgängesrätt på grund av misstankar om sexuella övergrepp, även om föräldern har blivit frikänd i brottmål.²⁴²

I ot.prp. nr. 103 (2004-2005) diskuteras vilken grad av sannolikhet som krävs för att umgänge inte ska beviljas. Det anförs att ett krav på sannolikhetsövertikt skulle innebära att i fall där det framstår som lika sannolikt att barnet utsätts för övergrepp som att det inte utsätts, skulle domstolen kunna komma till en slutsats där barnet ska ha umgänge med den påstådda förövaren. Felaktiga antaganden om att en förälder utsatt barnet för övergrepp kan vara påfrestande och tragiska för både föräldern och barnet, särskilt om de baseras på felaktiga uppgifter. Enligt departementets uppfattning är det däremot tydligt att det genomgående kommer att vara ännu värre med en felaktig dom i den andra riktningen, i det fall ett barn beviljas umgänge med en förälder som utsätter barnet för övergrepp.²⁴³

Hänsyn till att barnet inte ska utsättas för risk för övergrepp väger tyngst och ska få avgörande betydelse, även i de fall där det är lika eller mindre sannolikt, att det föreligger en risk för övergrepp.²⁴⁴ Det ska säkerställas att hänsynen till barnet tillmäts tillräcklig vikt även i de situationer där det är svårt att avgöra om övergrepp har förekommit eller kommer att ske. Alla anklagelser om övergrepp kan inte tillmätas avgörande vikt. Det ska som utgångspunkt finnas förutsättningar som stöder påståendet. Sannolikhetsövertikt kan däremot inte krävas för att misstanke om våld och övergrepp ska läggas till grund för bedömningen. Det kan vara tillräckligt om det är mindre än 50% sannolikhet för att beviskravet är uppfyllt. Vilken grad av sannolikhet som måste föreligga kommer att bero på de konkreta omständigheterna i ärendet. Karaktären av övergreppet, svårighetsgraden och de inblandades personliga förhållanden kan ha betydelse. Vid risk för exempelvis grov misshandel kan det medföra att det krävs en lägre grad av sannolikhet för att beviskravet ska anses uppfyllt.²⁴⁵

---

²³⁹ K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, s.164.

²⁴⁰ Prop. 85 L (2012-2013) s.41. Se även Rt. 1996 s. 888 och Rt. 2007 s. 967.

²⁴¹ Prop. 85 L (2012-2013) s.42.

²⁴² K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, s.172f.

²⁴³ Ot.prp. nr. 103 (2004-2005) s.28.

²⁴⁴ Ibid, s.29.

²⁴⁵ Ot.prp. nr. 103 (2004-2005) s.56; L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barnereetten*, s.164.

3.1.5 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge

Vid införlivandet av barnkonventionen ändrades lagstiftningen för att stärka barns rätt att delta i beslutsfattande som rör barnet.²⁴⁶ Barnets människovärde ska respekteras och barn har rätt att bli hörda i frågor som rör dem själva, och deras åsikter ska beaktas i enlighet med deras ålder och utvecklingsnivå enligt 104 § 1 st. grunnlova. Undantag kan göras när det inte är motiverat att höra barnet, men undantaget ska tillämpas restriktivt.²⁴⁷ Barnets rätt att uttrycka sin åsikt begränsas i 104 § grunnlova till att omfatta frågor som direkt berör barnet själv. Rätten i art. 12 barnkonventionen går därmed längre.²⁴⁸

Oavsett om föräldrarna ingår en överenskommelse, eller om domstolen ska avgöra frågan, föreligger en plikt att höra vad barnet tycker och att lägga vikt vid barnets åsikt enligt 31 § 2 st. och 43 § 2 st. barnelova. Domaren kan välja mellan att själv ha en dialog med barnet eller uppdra åt en sakkunnig att genomföra dialogen enligt 61 § barnelova. Høyesteretten har fastslagit att barnets rätt att yttra sig alltid måste ses i ljuset av hänsynen till barnets bästa.²⁴⁹

Av 31 § 1 st. barnelova följer att allteftersom barnet bildar egna åsikter, ska föräldrarna lyssna på vad barnet har att säga innan de fattar beslut om barnets personliga angelägenheter. De ska ta hänsyn till barnets åsikter beroende på hur gammalt och moget barnet är. Av förarbetet till 31 § barnelova framkommer att barnet tidigt ska ges möjlighet att påverka sin situation i personliga angelägenheter. Det gäller även barn som är under en skolpliktig ålder.²⁵⁰ Eftersom 31 § barnelova berör beslut i personliga angelägenheter går art. 12 barnkonventionen längre.²⁵¹

Av förarbetet till 31 § barnelova framkommer att regleringen medför en rätt för barnet att få den information som anses nödvändig och lämplig för genomförandet av samtalet med barnet samt att den ska anpassas utefter barnets ålder och förståelse.²⁵² Om barnet har framfört sin åsikt ska domaren, eller den som domaren utser, informera barnet om sakens utfall och hur barnets åsikt har beaktats, 61 § 4p. barnelova.

Barnet ska få möjlighet att uttrycka sin mening innan ett beslut om verkställighet fattas. Barnets åsikter ska beaktas i förhållande till ålder och mognad. Verkställighet ska inte ske mot barnets vilja, om inte rätten bedömer att det är nödvändigt för barnets bästa enligt 65 § barnelova.

3.1.5.1 Barnets åsikter ska beaktas utefter barnets ålder och mognad

Av 33 § barnelova följer att föräldrar ska ge barnet allt större självbestämmanderätt med åldern fram till dess att barnet fyller 18 år. Av 31 § 2 st. barnelova framgår att ett barn som har fyllt

---

²⁴⁶ Innst. O nr 92 (2002-2003) s.15ff.

²⁴⁷ K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, s.108.

²⁴⁸ L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, s.57.

²⁴⁹ L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, s.99. Se även Rt. 2004 s. 811.

²⁵⁰ Ot.prp. nr. 29 (2002-2003) s.60.

²⁵¹ K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, s.108; K. Skjørten & K. Sandberg, Children's Participation in Family Law Proceedings. I M. Langford, M. Skivenes & K. H. Søvig (red.), *Children's Rights in Norway: An Implementation Paradox?* (Universitetsforlaget, 2019), s.328.

²⁵² Ot.prp. nr. 29 (2002-2003) s.62.

sju år, och yngre barn som är i stånd att bilda egna åsikter, ska få information och möjlighet att uttrycka sina åsikter innan beslut fattas om barnets personliga angelägenheter. Barnets åsikter ska beaktas utefter ålder och mognad. När barnet har fyllt 12 år ska stor vikt läggas vid barnets åsikter.

Om barnet inte ges möjlighet att uttala sig utgör det ett ärendehanteringsfel som kan leda till att beslutet upphävs.²⁵³ När domstolarna avgör umgängesärenden ska barnets subjektiva upplevelser tillmätas stor vikt.²⁵⁴ Att barnet motsätter sig umgänget ska tillmätas betydelse.²⁵⁵ Det förutsätter däremot att barnets ståndpunkt är välgrundad.²⁵⁶ Det ska beaktas om barnet förstår frågans innebörd, hur bestämt barnet uttrycker sin uppfattning samt bakgrunden till barnets ståndpunkt.²⁵⁷ Det görs skillnad mellan ett skolpliktigt barn och en tonåring, om exempelvis en 16-åring önskar utökat umgänge är det ofta svårt att förhindra och inte heller önskvärt.²⁵⁸

Att barnets åsikt ska väga tungt vid 12 års ålder strider inte mot barnkonventionen, eftersom det inte inskränker barnets rätt. Det innebär inte att åsikten alltid ska följas eftersom en helhetsbedömning ska göras i varje fall, men i de fall beslutet avviker från ett barn över 12 års åsikt ska motargumenten vara starka.²⁵⁹ Förenligheten av 7-årsgränsen med barnkonventionen har däremot ifrågasatts. Den säkerställer att barn över sju år hörs, men kan innebära att barn under sju år inte får framföra sina åsikter.²⁶⁰ Det har föreslagits i NOU 2020:14 att åldersgränsen ska tas bort, alternativt sänkas till 6 år.²⁶¹

FN:s Barnrättskommitté betonar att ålder inte får vara ett hinder för barnets rätt att göra sin röst hörd, och avråder det enskilda landet från att uppställa en åldersgräns.²⁶² Sandberg anser att det inte strider mot konventionen att sätta en åldersgräns, så länge det finns en skönsmässig regel för yngre barn och åtgärder vidtas för att ge dem möjlighet att komma till tals utifrån sin mognadsnivå. Sandberg menar att en sådan skönsmässig regel återfinns i 31 § 2 st. barnelova.²⁶³

---

²⁵³ K. Sandberg, P. Lødrup & L. Smith, *Barn og foreldre*, s.105f.

²⁵⁴ Prop. 85 L (2012–2013) s.6; NOU 2020:14 s.216.

²⁵⁵ SOU 2022:71 s.92f.

²⁵⁶ P. Lødrup & T. Sverdrup, *Oversikt over familieretten*, 6. uppl. (Cappelen Damm Akademisk, 2020), s.88.

²⁵⁷ L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, s.97.

²⁵⁸ P. Lødrup & T. Sverdrup, *Oversikt over familieretten*, s.87; J. Eekelaar & R. George, Children's rights: the wider context. I J. Eekelaar & R. George (red.), *Routledge Handbook of Family Law and Policy* (Routledge, 2014), s.290.

²⁵⁹ K. Sandberg, *Barnets rett til å bli hørt*. I N. Høstmælingen, K. Sandberg & E. S. Kjørholt (red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*, 5. uppl. (Universitetsforlaget, 2024), s.130.

²⁶⁰ L. L. Bendiksen & T. S. Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, s.99ff.; M. Langford, M. Skivenes, K. H. Søvig & T. Loven Kirkebø, Introduction: Implementing Child Rights. I M. Langford, M. Skivenes & K. H. Søvig (red.), *Children's Rights in Norway: An Implementation Paradox?* (Universitetsforlaget, 2019), s.27.

²⁶¹ NOU 2020:14 s.419.

²⁶² CRC/C/GC/12 p.21.

²⁶³ K. Sandberg, *Barnets rett til å bli hørt*. I N. Høstmælingen, K. Sandberg & E. S. Kjørholt (red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*, s.114.

3.1.5.2 Möjligheten att utse en sakkunnig

Rätten bör inhämta yttranden från socialtjänsten och barnavården när det är nödvändigt enligt 61 § 6p. barnelova. Där det behövs bör rätten utse en sakkunnig. När det förekommer påståenden om våld, övergrepp, missbruk eller psykisk sjukdom och fallet inte är tillräckligt utrett på annat sätt, kan rätten utse en sakkunnig enligt 61 § 3p barnelova. Rätten kan, i särskilda fall, bland annat när det finns anledning att tro att barnet har utsatts för våld eller på annat sätt behandlas så att den fysiska eller psykiska hälsan utsätts för skada eller fara, utse en advokat eller annan representant för att tillgodose barnets intressen i samband med rättegången enligt 61 § 5p. barnelova.

3.1.6 Barnets rättigheter i umgänges mål: En jämförelse mellan norsk och svensk reglering

En likhet som identifierats är att både norsk och svensk rätt uppställer att barnet har rätt till skydd av sin personliga integritet, inte ska utsättas för våld samt att barnet har rätt till vård och omsorg från den som bär föräldraansvar enligt 30 § barnelova, 104 § 3 st. grunnlova i jämförelse med 6 kap 1 § FB. Barnets rätt till umgänge med den förälder barnet inte bor med följer av likväl svensk och norsk rätt enligt 42 § barnelova likväl 6 kap 15 § FB. Däremot identifieras en skillnad bestående av att 43 § 1 st. Barnelova stadgar föräldrarnas rätt till umgänge. Umgängesrätten i 6 kap 15 § FB är till för att barnets intressen och behov ska tillgodoses varpå föräldern saknar rätt till umgänge i den svenska regleringen. Därtill saknar svensk rätt en reglering som definierar en vanlig omfattning för umgänge, likt den som finns i norsk rätt.

Av den norska regleringen följer att barnets bästa ska vara av grundläggande hänsyn enligt 104 § 2 st. grunnlova, 48 § 1st barnelova samt 43 § 2 st. barnelova. Av den svenska regleringen framgår att barnets bästa ska vara avgörande enligt 6 kap 2 a § FB. Båda regleringarna uppställer faktorer som ska beaktas vid bedömningen av barnets bästa, jämför 6 kap 2 a § FB och 43 § 2 st. barnelova. Båda bestämmelserna uppmärksammar bland annat barnets kontakt med båda föräldrarna. Stadgandet i 43 § 2 st. barnelova framhåller även barnets anknytning till sin närmiljö direkt i lag. En sådan princip räknas inte upp i strecksatserna i 6 kap 2 a § FB men kommer emellertid till uttryck genom kontinuitetsprincipen i 6 kap 1 § FB och 6 kap 2 § FB. Däremot nämner inte uppräknningen i 43 § barnelova risken för att barnet får illa eller utsätts för övergrepp som omständigheter att beakta vid bedömningen av barnets bästa som 6 kap 2 a § FB gör. Däremot framkommer det av 48 § barnelova att rättens beslut om umgänge ska baseras på vad som är bäst för barnet, och hänsyn ska tas till att barnet inte får utsättas för våld.

Umgänge ska inte beslutas om i det fall umgänget inte är till barnets bästa enligt 43 § 1 st. barnelova. Situationer där det kan finnas skäl att neka umgänget är likartade mellan den svenska och norska regleringen, däremot identifieras en skillnad i kravet på den risknivå som krävs för att begränsa umgänget. Det ska enligt norsk rätt föreligga "ganska tungt vägande skäl" för att neka umgänge. Hänsyn till att barnet inte ska utsättas för risk för övergrepp väger tyngst och ska få avgörande betydelse, även i de fall där det är lika eller mindre sannolikt, att det föreligger en risk för övergrepp. I den svenska regleringen väger kontaktprincipen tungt i bedömningen

och den rättsliga grunden "risk" är att anse uppfylld endast om riskfaktorn, tillsammans med andra omständigheter, utgör en tillräckligt hög risk.

Regleringarna uppställer möjlighet att besluta om umgänge med en tredje person närvarande. I båda regleringarna har denne inte som uppgift att fysiskt förhindra övergrepp, jämför 43 a § barnelova och 6 kap 15 c § FB.

Norsk och svensk reglering möjliggör tvångsböter som verkställighetsåtgärd och hindrar verkställighet mot barnets vilja om det inte är i enlighet med barnets bästa. Den svenska regleringen medger hämtning som verkställighetsåtgärd, vilket inte regleras i norsk rätt.

Regleringarna uppställer en rätt för barnet att uttrycka sin mening i ärenden som rör barnet enligt 104 § grunnlova och 31 § barnelova i jämförelse med 6 kap 2 b § FB. Båda regleringarna uppställer möjlighet för barnet att få nödvändig information. En skillnad är däremot att 31 § 2 st. barnelova stadgar att barn som är sju år och yngre barn som är i stånd att bilda egna åsikter, ska få uttrycka sina åsikter. När barnet fyllt 12 år ska det läggas stor vikt vid barnets åsikter. Föräldrabalken uppställer inte åldersgränser.

Både 61 § barnelova och 6 kap 19 § 2 st. FB uppställer en möjlighet för rätten att inhämta yttranden från socialtjänsten. Däremot går 61 § barnelova längre än 6 kap 19 § FB eftersom den även uppställer möjlighet för rätten utse en sakkunnig samt en advokat eller annan representant för barnets intressen. Vidare kan domaren välja mellan att själv ha en dialog med barnet eller uppdra åt en sakkunnig att genomföra dialogen enligt 61 § barnelova. Prop. 2024/25:10 medför däremot införandet av 19 a § FB som reglerar att rätten ska hämta in ett sakkunnigutlåtande om det är nödvändigt för att bedöma risken för att barnet far illa.

3.2 Barnets rättigheter i umgänges mål enligt dansk reglering

Danmark har ratificerat barnkonventionen.²⁶⁴ Det är Familieretshuset som tillhandahåller lösningar av familjetvister samt prövar ärenden om vårdnad och umgänge.²⁶⁵ Vårdnadstvister hanteras av ett Familieretshus som fungerar som administrativ myndighet och en familieret som utgör en specialdomstol.²⁶⁶

3.2.1 Barnets rätt till skydd från våld

Av 2 § 2 st. forældreansvarsloven (LBK nr 1768 af 30/11/2020) följer att barnet ska behandlas med respekt för sin person och inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Av 4 § forældreansvarsloven följer att beslut enligt lagen ska säkerställa barnets välbefinnande och skydda barnet från våld eller annan behandling som utsätter barnet för skada

---

²⁶⁴ Prop. 2017/18:186 s.60; C. Adolphsen, *Lærebog i Familieret*, 4. uppl. (Djøf Forlag, 2022), s.17 och 31.

Således gäller ovan redogjort under den första delundersökningen om barnets rättigheter enligt barnkonventionen även inom dansk rätt.

²⁶⁵ A. Nylund, *Nordic Family Mediation: Towards a System of Differentiated Services?*. I A. Kaldal, A. Hellner & T. Mattsson (red.), *Children in Custody Disputes: Matching Legal Proceedings to Problems*, s.53.

²⁶⁶ I. Lund-Andersen, "Familieretsproces i et barneperspektiv – erfaringer fra den nye danske reform," *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørgsmål* 19:3–4 (2021): s.273.

eller fara, inklusive att bevittna våld. Vidare framkommer av paragrafen att Familieretshuset och familieretten ansvarar för att besluten bidrar till att säkerställa barnets välbefinnande och skyddar barnet från våld eller annan behandling som utsätter barnet för skada eller fara. Med våld och annan behandling avses fysiskt och psykiskt våld samt sexuella övergrepp.²⁶⁷ Av 1 § 2 st. Lov om Familieretshuset (LBK nr 766 af 07/08/2019)²⁶⁸ följer att Familieretshuset ska fatta beslut som ska bidra till att säkerställa barnets välbefinnande och skydda barnet mot våld. Beslut om umgänge ska enbart fastställas om umgänget förutses kunna ske under trygga förhållanden.²⁶⁹

Av 146 § lov om social service (LBK nr 1287 af 28/08/2020) följer kommunens skyldighet att erbjuda hjälp till barn som utsätts för omsorgssvikt eller övergrepp. Av 213 § straffeloven (LBK nr 434 af 25/04/2024) följer straffstadgandet för att genom vanvård eller nedvärderande behandling kränka sitt barn.

Vidare har Danmark lagreglerade screeningsprocesser för att identifiera riskfyllda situationer, exempelvis risk för barnmisshandel.²⁷⁰ Familieretshuset hänskjuter ett ärende till behandling baserat på den inledande screeningen enligt 4 § Lov om Familieretshuset. Familjerna kategoriseras i olika grupper baserat på riskfaktorer och ärendets komplexitet, vilka delas in i gröna, gula och röda grupper, enligt 5–7 §§ familieretshusetloven. Den röda gruppen omfattar familjer som har problem relaterade till otillräcklig omsorg för barnet, påståenden om våld och en hög nivå av konflikt.²⁷¹

3.2.2 Barnets rätt till omsorg

Av 1 § familieretshusetloven framgår att barnets rätt till trivsel och skydd ska ges högsta prioritet. Av 2 § forældreansvarsloven följer en omsorgsplikt. Den som har vårdnaden om barnet ska ta hand om barnet och fatta beslut om dess personliga angelägenheter utifrån barnets intresse och behov. Barnet har rätt till omvårdnad samt trygghet och omsorgsplikten gäller likväl för en umgängesförälder.²⁷²

3.2.3 Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med

Forældreansvarslovens reglering framhäver barnets rätt till umgänge som går framför föräldrarnas.²⁷³ Enligt 4 kap 19 § forældreansvarsloven ska ett barns anknytning till båda föräldrarna bevaras och barnet har rätt till umgänge. Vidare har föräldrarna ett gemensamt ansvar för att umgänget tillgodoses enligt 4 kap 19 § 2 st. forældreansvarsloven. Den förälder som barnet inte bor hos kan begära umgänge enligt 4 kap 19 § 3 st. Om det inte finns något

---

²⁶⁷ VEJ nr 10064 af 20/12/2020 s.6.

²⁶⁸ Härefter familieretshusetloven.

²⁶⁹ VEJ nr 9400 af 26/06/2020 s.27f.

²⁷⁰ A. Nylund, Nordic Family Mediation: Towards a System of Differentiated Services?. I A. Kaldal, A. Hellner & T. Mattsson (red.), *Children in Custody Disputes: Matching Legal Proceedings to Problems*, s.52; I. Lund-Andersen, "Familieretsproces i et barneperspektiv – erfaringer fra den nye danske reform," s.277.

²⁷¹ I. Lund-Andersen, "Familieretsproces i et barneperspektiv – erfaringer fra den nye danske reform," s.277f.

²⁷² C. Adolphsen, *Lærebog i Familieret* s.72.

²⁷³ C. Adolphsen & J. Røhl, *Børn i familie- og socialretten*, 3. uppl. (Djøf Forlag, 2020) s.53.

eller endast ett mycket begränsat umgänge kan den förälder som barnet bor hos begära att Familierettsrådet kallar den andra föräldern till ett möte om umgänget enligt 4 kap 19 § 4 st. föräldreansvarsloven. Bestämmelsen innebär en implementering av principen i art. 9.3 barnkonventionen om barnets rätt till umgänge med båda föräldrarna.²⁷⁴

Föräldreansvarsloven bygger på föreställningen om att föräldrarnas samarbete är till barnets bästa.²⁷⁵ Familierettsrådet ska stödja parterna i att finna egna lösningar enligt 1 § 2 st. familierettsloven. Om parterna inte når en lösning, ska Familierettsrådet antingen hänskjuta ärendet till familierätten, eller fatta ett beslut enligt 26 § och 32 § familierettsloven samt 21 § föräldreansvarsloven. Vid begäran om umgängesbeslut kallar Familierettsrådet parterna till möte om det inte är onödigt eller olämpligt enligt 31 a § föräldreansvarsloven. Av 31 a 3 st. § föräldreansvarsloven och 10 § 2 st. familierettsloven framgår att en part inte är skyldig att delta i ett möte tillsammans med den andra parten om denne har utsatt parten eller partens barn för våldsamt beteende, eller om det finns misstanke om sådant beteende.

Om barnet inte har umgänge med föräldern som ansöker om umgänge kan familierettsrådet besluta om kontaktbevarande umgänge enligt 29 § föräldreansvarsloven. Om boföräldern förhindrar umgängestillfällen finns därutöver möjlighet att besluta om ersättningsumgänge. Det kan göras om boföräldern utan särskilda skäl förhindrat umgänget.²⁷⁶

Den förälder som ansöker om umgänge med barnet ska normalt ha bott med barnet fram tills barnet var 10 månader. Om föräldern inte bott med barnet beviljas umgänge som regel inte förens barnet blir 4 månader. Om överlämnandet av barnets bedöms konfliktfyllt, eller om modern bedöms vara särskilt utsatt eller att det stör hennes relation till barnet, kommer umgänge normalt inte fastställas förens barnet är 1 år gammalt. Vid beslut av en barnsakkunnig i särskilda situationer ska inte umgänge fastslås förens barnet fyller 3 år.²⁷⁷

Domar och beslut om umgänge kan verkställas enligt § 456 q, § 480 och § 478 3) Lov om rettens pleje (LBK nr 1835 af 15/09/2021)²⁷⁸. Verkställighet av beslut om umgänge kan endast ske med hänsyn till barnet och ska tillgodose barnets bästa enligt 456 p § retsplejeloven. Verkställigheten kan ske genom vite enligt 456 q § 2 st. retsplejeloven. Hämtning kan även aktualiseras. Vid hämtning ska en barnpsykolog och en representant delta för att tillvarata barnets intressen. Den barnpsykologiska experten ska göra en bedömning beträffande om verkställigheten sker med hänsyn till barnet och tillgodoser barnets bästa enligt 456 r § 5 st retsplejeloven.

3.2.3.1 Alternativ till fysiskt umgänge samt övervakat umgänge

Umgänge kan ske genom telefonsamtal, brevväxling, elektronisk post eller liknande enligt 22 § föräldreansvarsloven. Ett sådant umgänge kan utgöra komplement eller alternativ till fysiskt

---

²⁷⁴ C. Adolphsen & J. Røhl, *Børn i familie- og socialretten*, s.53; C. Adolphsen, *Lærebog i Familieret*, s.31.

²⁷⁵ C. Adolphsen & J. Røhl, *Børn i familie- og socialretten*, s.16.

²⁷⁶ Ibid.

²⁷⁷ Ibid, s.57.

²⁷⁸ Härefter retsplejeloven.

umgänge. Sådant umgänge kan även beslutas om i fall där Familierettshuset nekat fysiskt umgänge till följd av att en personlig kontakt skulle vara farlig för barnet. Barnperspektivet är centralt i bedömningen.²⁷⁹

Det kan beslutas om övervakat umgänge när det anses nödvändigt i det enskilda fallet.²⁸⁰ En person som barnet känner sig trygg med, exempelvis en familjemedlem, ska väljas i första hand. Om ingen sådan person kan närvara, kan övervakningen utföras av en person med barnexpertis. Ett övervakat umgänge kan ske genom antingen bevakat, stöttat, observerat eller beskyddande umgänge. Bevakat umgänge ska beslutas om när det exempelvis föreligger en konflikt mellan föräldrarna. Stöttat umgänge kan aktualiseras om umgängesföräldern är ung eller ovan vid att ta hand om ett barn. Observerat umgänge kan beslutas om för att utvärdera föräldern i samband med en utredning där observationen sedan kan ligga till grund för bedömningen av framtida umgänge. Beskyddat umgänge kan beslutas om när det inte finns andra möjligheter till umgänge. Ett beskyddande umgänge är den mest intensiva formen av övervakat umgänge, eftersom umgänget är ständigt övervakat. Det kan beslutas om till följd av att det råder tveksamheter om umgängesföräldern är kapabel att ta hand om barnet på grund av misstankar om misshandel eller annat oacceptabelt beteende.²⁸¹

3.2.4 Beslut ska fattas utifrån vad som är bäst för barnet

Det framkommer av 1 § föräldreansvarsloven att i alla förhållanden som omfattas av lagen ska hänsyn tas till barnets bästa och barnets rätt till trivsel samt skydd ska komma i första hand. Familierettshuset ska fatta beslut utifrån vad som är bäst för barnet enligt 1 § 2 st. familierettsloven. Vidare stadgar 4 § föräldreansvarsloven med utgångspunkt i art. 3 barnkonventionen att beslut enligt lagen ska fattas utifrån vad som är bäst för barnet. Paragrafen utgör, tillsammans med 5 § föräldreansvarsloven avseende att hänsyn ska tas till barnets egna synpunkter, grundläggande komponenter i lagens barnperspektiv.²⁸² Till följd av art. 3 barnkonventionens centrala betydelse är även art. 12 barnkonventionen av väsentlig betydelse i föräldreansvarsloven.²⁸³

Regleringen innehåller ingen specifik definition av barnets bästa eftersom beslutet ska grundas på en noggrann bedömning av det enskilda barnet i varje ärende. Syskon inom samma familj kan ha olika arrangemang för umgänge.²⁸⁴ Vid fastställande av umgänge ska det göras en konkret och individuell bedömning av vilken umgängesordning som skulle vara bäst för det aktuella barnet, enligt 4 §, 4 a § och 21 § 2 st. föräldreansvarsloven. Umgänge ska aldrig beslutas om med hänsyn till föräldern.²⁸⁵

---

²⁷⁹ C. Adolphsen & J. Røhl, *Børn i familie- og socialretten*, s.70.

²⁸⁰ BEK nr. 299 af 20/03/2019 11§.

²⁸¹ C. Adolphsen & J. Røhl, *Børn i familie- og socialretten*, s.62f.; VEJ nr 11362 af 30/12/2015 s.47ff.

²⁸² LFF 2007-01-31 nr. 133.

²⁸³ C. Adolphsen, *Lærebog i Familieret*, s.31.

²⁸⁴ C. Adolphsen, N. S. Holst & J. Vedsted-Hansen, "Betydningen af forældres kriminalitet for vurderingen af forældreegnethed," *Ugeskrift for Retsvæsen* (2020) s.191.

²⁸⁵ VEJ nr 10064 af 20/12/2020 s.11.

3.2.4.1 Beslut om att umgänge inte ska äga rum

Umgänge kan avslås, och ett avtal eller beslut om umgänge kan ändras eller upphävas enligt 21 § 3 st. föräldreansvarsloven. Det kan exempelvis bero på att ett äldre barn motsätter sig umgänge, om föräldern begår övergrepp, utsätter barnet för försummelse eller riktar allvarliga trakasserier mot barnet.²⁸⁶

Det krävs ingen fällande dom för att uppgifter om våld ska kunna beaktas.²⁸⁷ Familierettshuset ska, direkt vid uppgifter om våld, avgöra om ett tillfälligt beslut ska tas beträffande att avbryta umgänget medan uppgifterna undersöks. Om det våldsamma beteendet är dokumenterat, bör det leda till inställande eller avslag. Det skiljs mellan våld mot barnet och våld mot boföräldern. Våldsamt beteende mot boföräldern kan i vissa fall medföra att umgänget upphör. I fall där barnet utsätts för våld gällde tidigare att umgänget som utgångspunkt skulle avslås, men en skärpning av regleringen har medfört att umgänge i en sådan situation alltid ska upphöra.²⁸⁸

3.2.4.2 Presumtionen om att en förälder som har blivit dömd grövre för brott är att anse olämplig att beviljas umgänge med barnet

Det föreligger, efter införandet av 4 a § föräldreansvarsloven, en presumtion om att en förälder som har blivit dömd för grövre brott är att anse olämplig att beviljas umgänge med barnet. Om det trots föräldrarnas brottslighet beslutas om umgänge, ska det baseras på en noggrant utförd och individuell bedömning som säkerställer att fortsatt kontakt med föräldern är förenligt med barnets bästa. Undantag från presumtionen tillämpas restriktivt.²⁸⁹ Undantag kan exempelvis göras när barnets mamma attackerat barnets pappa fysiskt efter att själv ha varit utsatt för långvarigt våld från barnets pappa.²⁹⁰

Vid bedömningen tas hänsyn till brottets karaktär, det sammanhang där brottet ägde rum samt om barnet var vittne till händelsen. Det finns ingen fastställd tidsgräns för vilka brott som ska beaktas, vilket medför att brott längre tillbaka i tiden kan beaktas.²⁹¹ Vidare görs det inget undantag ifall föräldern var ung när brottet begicks.²⁹²

Syftet med införandet av 4 a § föräldreansvarsloven var att stärka skyddet för barnet samt att säkerställa att barnets bästa och välbefinnande alltid ges högsta prioritet. Vid utformningen av bestämmelsen framhöll lagstiftaren att den tidigare regleringen inte tillräckligt effektivt säkerställde barnets skydd, särskilt i de fall där en förälder hade dömts för ett allvarligt brott. Bestämmelsen togs fram med hänsyn till Danmarks åtaganden enligt barnkonventionen.²⁹³

---

²⁸⁶ C. Adolphsen & J. Røhl, *Børn i familie- og socialretten*, s.63f.

²⁸⁷ VEJ nr 10064 af 20/12/2020 s.6.

²⁸⁸ C. Adolphsen & J. Røhl, *Børn i familie- og socialretten*, s.67.

²⁸⁹ M. U. P. Fonseca, "The presumption against parental contact in Denmark," *International Family Law Journal*, issue 1 (2024). s.37.

²⁹⁰ *Ibid.*, s.38f.

²⁹¹ *Ibid.*

²⁹² C. Adolphsen, N. S. Holst & J. Vedsted-Hansen, "Betydningen af forældres kriminalitet for vurderingen af forældreegnethed," s.193.

²⁹³ M. U. P. Fonseca, "The presumption against parental contact in Denmark," *International Family Law Journal*, s.37.

Adolphsen lyfter att bestämmelsen bidrar till att säkerställa barnets rätt till skydd enligt art. 19 och 34 barnkonventionen, samt anknyter till art. 9.3 och art. 3.1 barnkonventionen.²⁹⁴ Att skydda barnet mot övergrepp i enlighet med art. 19 barnkonventionen innebär däremot inte att andra grundläggande rättssäkerhetsprinciper, däribland barnets rätt till familjeliv enligt art. 9 barnkonventionen och art. 8 EKMR kan åsidosättas i ärenden där det kan finnas, men inte nödvändigtvis föreligger, motstridiga intressen mellan föräldrar och deras barn.²⁹⁵ Vid beslut rörande yngre barns umgänge uppstår svårigheter i att påvisa att det existerar en tillräckligt stark relation mellan föräldern och barnet för att umgänge, trots den tydliga presumtionen emot umgänge, ska anses vara till barnets bästa. Adolphsen menar att föreligger en risk för att det, i praktiken, råder en automatisk koppling mellan den begångna brottsligheten och ett avslag på umgänge. För att motivera en sådan presumtion skulle det vara nödvändigt att påvisa en direkt koppling mellan den begångna brottsligheten och gärningsmannens föräldraförmåga.²⁹⁶

Hänsyn till barnets bästa och skyddet av barnet kan rättfärdiga inskränkningar av rätten till familjeliv, men det förutsätter en noggrann och konkret bedömning av samtliga relevanta omständigheter i ärendet. Det är särskilt viktigt med tanke på den ingripande karaktär som ett beslut om att minska kontakten mellan förälder och barn har. Adolphsen ifrågasätter om tillämpningen av presumtionsregeln uppfyller kravet på proportionalitet mellan ingreppet och de intressen som ska skyddas. Beslut ska baseras på barnets bästa och kräver en nyanserad prövning av alla relevanta faktorer samt de processuella garantier som art. 3 och 12 barnkonventionen förutsätter.²⁹⁷

3.2.5 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge

Av 5 § föräldreansvarsloven följer att i alla frågor som rör barnet ska hänsyn tas till barnets egna synpunkter beroende på ålder och mognad. Regleringen tar sin utgångspunkt i art. 12 barnkonventionen.²⁹⁸ Enligt 35 § föräldreansvarsloven innehar ett barn som har fyllt 10 år initiativrätt och kan därigenom vända sig till familjerettsrådet för att få föräldrarna kallade till möte om umgänge.

Vidare stadgar 34 § föräldreansvarsloven att barnet ska involveras i fråga om umgänge så att dess perspektiv och eventuella åsikter kan komma till uttryck. Skyldigheten att direkt involvera barnet i ärendet gäller inte om det antas vara skadligt för barnet eller om det bedöms som onödigt på grund av ärendets omständigheter enligt 34 § 2 st. föräldreansvarsloven. Detsamma gäller om barnet ännu inte uppnått en ålder där barnet kan formulera sin åsikt. Barnet har en rätt, och inte en plikt, att delta.²⁹⁹

---

²⁹⁴ C. Adolphsen, H. Friðriksdóttir, H. Hartoft, P. Leviner, K. Sandberg, & E. G. Stang, "Barneretten i de nordiske land: Temaer i tiden", *Barn – Forskning om barn og barndom i Norden* Vol. 37, nr. 3-4 (2019) s.27.

²⁹⁵ C. Adolphsen, N. S. Holst & J. Vedsted-Hansen, "Betydningen af forældres kriminalitet for vurderingen af forældreegnethed," s.200.

²⁹⁶ *Ibid*, s.197f.

²⁹⁷ *Ibid*, s.198ff.

²⁹⁸ LFF 2007-01-31 nr. 133.

²⁹⁹ C. Adolphsen, Retsforholdet mellem forældre og børn. I C. Adolphsen, N. E. Jensen & N. M. Sørensen (red.), *Familieret*, 5. uppl. (Djøf Forlag, 2023), s.41.

Medan barnkonventionens art. 3 är direkt inkorporerad i föräldreansvarsloven, är det inte fallet med art. 12. Det faller på den relevanta myndigheten att involvera barnet samt bedöma hur delaktigheten ska ske. Barnet saknar därigenom en ovillkorlig rätt att själv komma till tals, men kan involveras direkt genom barnintervjuer, indirekt genom psykologiska utlåtanden och utredningar samt indirekt genom information från vuxna i barnets liv.³⁰⁰

Vid frågor om verkställighet kan familieretten utse en representant för att tillvarata barnets intressen enligt 456 r § retsplejeloven. Av 456 r § 2 st. retsplejeloven följer att ett barn som uppnått nödvändig ålder och mognad ska ges möjlighet att uttrycka sina egna åsikter under ett samtal, om det inte är skadligt för barnet.

3.2.5.1 Möjligheten att inhämta sakkunnighetsutlåtanden

Att barnet involveras i fråga om umgänge kan ske genom samtal med barnet, sakkunniga barnundersökningar eller på annat sätt som belyser barnets perspektiv enligt 34 § föräldreansvarsloven. Familieretten kan utse en expert inom barnpsykologi som ska delta i förberedande möten, hålla samtal med parterna eller barnet och samla in uppgifter, såvida inte en part motsätter sig detta, enligt 450 § retsplejeloven. Det finns möjlighet att utse en kontaktperson för barnet i enlighet med 15 § familieretshuset, 17 § familieretshuset samt 450 c § retsplejeloven.

Enligt 28 § 3 st. familieretshuset ansvarar Familieretshuset för undersökningen av ärendet, inklusive belysningen av föräldrarnas personliga egenskaper samt deras förmåga att ta hand om barnet. Av 1 § 4 st. familieretshuset följer att Familieretshuset ska ha tillgång till barn- och familjespecialiserade kompetenser som säkerställer att familieretshuset fattar beslut som utgör det bästa för barnet. Enligt 33 § föräldreansvarsloven kan Familieretshuset initiera barnpsykologiska undersökningar och inhämta sakkunnighetsutlåtanden om föräldrar i ärenden rörande umgänge. Om föräldrarnas konfliktnivå är hög kan en barnsakkunnig utföra en undersökning för att fastställa om barnet lider av konflikten för att därefter besluta om att umgänget ska upphävas.³⁰¹ Det finns en barnenhet inom Familieretshuset som kan hålla samtal med ett barn, initiera barnpsykologiska utredningar och klargöra barnets perspektiv i ärenden om umgänge enligt 16 § familieretshuset. Vid ett ärende som bedömts som rött utefter den initiala bedömningen ska fokus vara att skydda barnet och barnenheten ska framhäva barnets perspektiv i behandlingen enligt 28 § 2 st. familieretshuset.

3.2.6 Barnets rättigheter i umgänges mål: En jämförelse mellan dansk och svensk reglering

Både den danska och svenska regleringen uppställer att barnet ska behandlas med respekt för sin person och skyddas från våld enligt 1 § 2 st. familieretshuset, 2 § föräldreansvarsloven och 4 § föräldreansvarsloven i jämförelse med 6 kap 1 § FB och 6 kap 2 a § FB. Därtill betonar

---

³⁰⁰ C. Adolphsen, H. Friðriksdóttir, H. Hartoft, P. Leviner, K. Sandberg, & E. G. Stang, "Barnretten i de nordiske land: Temaer i tiden", *Barn – Forskning om barn og barndom i Norden*, s.26.

³⁰¹ C. Adolphsen & J. Røhl, *Børn i familie- og socialretten*, s.66.

båda regleringarna barnets rätt till omvårdnad och trygghet enligt 2 § föräldreansvarsloven likväl 6 kap 1 § FB.

Vidare stadgar båda regleringarna att barnet ska ha rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med enligt 4 kap 19 § föräldreansvarsloven i jämförelse med 6 kap 15 § FB. Därutöver betonar regleringarna vikten av ett barns anknytning till båda föräldrarna bevaras enligt 4 kap 19 § föräldreansvarsloven i jämförelse med kontaktprincipen i 6 kap 2 a § FB.

Dansk och svensk rätt uppställer möjlighet till umgänge i andra former än fysiskt enligt 22 § föräldreansvarsloven likväl 6 kap 15 § FB. En kontaktperson kan utses för barnet enligt båda regleringarna. Regleringarna uppställer möjlighet för en tredje person att närvara vid umgänget men den danska regleringen uppställer även möjlighet att besluta om beskyddande umgänge.

Regleringarna uppställer att vid fastställande av umgänge ska det göras en konkret och individuell bedömning av barnets bästa. En viss skillnad ligger i att 6 kap 2 a § FB uppställer omständigheter i lagtexten som ska beaktas, vilket föräldreansvarsloven inte gör. I undersökningen av den danska rätten framkommer att i fall där barnet utsätts för våld ska umgänge alltid upphöra. Det är ett tydligare ställningstagande än vad som uttrycks i svensk rätt i dagsläget, däremot förespråkar prop. 2024/25:10 en strängare hållning. Vidare råder det en presumtion i och med 4 a § föräldreansvarsloven beträffande att en dömd förälder är olämplig att beviljas umgänge med barnet. Att föräldern dömts för våldsbrott kan visserligen beaktas i riskbedömningen i svensk rätt, men föräldrabalken saknar motsvarighet till en sådan bestämmelse som återfinns i 4 a § föräldreansvarsloven. Umgänge, och särskilt sådant som inte sker fysiskt, ska enligt svensk rätt inte anses uteslutet till följd av att umgängesföräldern tidigare använt våld eller begått ett allvarligt brott.³⁰²

Barnet ska få göra sin röst hörd i umgängesfrågan utefter ålder och mognad enligt 5 § föräldreansvarsloven och 34 § föräldreansvarsloven vilket kan likas med stadgandet i 6 kap 2 b § FB. Därtill har 34 § föräldreansvarsloven likheter med 6 kap 19 § FB eftersom båda bestämmelserna uppställer möjlighet att höra barnet så länge det inte är skadligt för barnet eller om det bedöms som onödigt. I svensk rätt saknar barnet sådan initiativrätt som uppställs i 35 § föräldreansvarsloven. Familieretshuset ansvarar för undersökningen av ärendet i den danska regleringen och i svensk rätt läggs ansvaret för utredningen på domstolen och socialtjänsten. Det finns flertalet möjligheter för att vidta utredningar med stöd av barnpsykologisk expertis enligt den danska regleringen. Prop. 2024/25:10 medför införandet av 19 a § FB som reglerar att rätten ska hämta in ett sakkunnigutlåtande om det är nödvändigt för att bedöma risken för att barnet far illa.

De danska verkställighetsreglerna innehåller likheter med de svenska eftersom regleringarna möjliggör vite och hämtning samt ställer krav på att verkställigheten är i enlighet med barnets bästa. Beträffande barnets möjlighet att komma till tals i verkställighetsärenden finns likheter, däremot tillmäter svensk rätt barnets åsikt avgörande betydelse i vissa fall.

---

³⁰² Se avsnitt 2.4.2.3 Genomförandet av en riskbedömning.

4. Analys

Avsnittet inleds under 4.1 med en presentation av vad som identifierats beträffande barnets rättigheter i umgänges mål enligt barnkonventionen, samt en genomgång av svensk, norsk och dansk reglering. Vidare kommer resultatet att presenteras beträffande i vilken mån gällande rätt tillgodoser barnets rättigheter enligt barnkonventionen, hur väl ett barnrättsperspektiv genomsyrar föräldrabalken och huruvida en reformering är motiverad ur ett barnrättsperspektiv. En central aspekt att undersöka härnäst under 4.2 är om en reform, i form av de föreslagna ändringarna i prop. 2024/25:10 samt eventuella justeringar inspirerade av jämförelsen med den danska och norska regleringen, kan bidra till ett ökat tillgodoseende av barnets rättigheter enligt barnkonventionen inom svensk rätt. Slutsatsen presenteras sedan i avsnitt 5.

4.1 Tillgodoseendet av barnets rättigheter i umgänges mål

4.1.1 Barnets rätt till omsorg och skydd från våld

Barns rätt till omsorg är absolut och förekommer i flera artiklar, däribland art. 6.2, 7.1 och 3.2 barnkonventionen. Barnets rätt till omsorg har stöd i samtliga undersökta regleringar. I svensk rätt genom 6 kap 1 § FB, i norsk rätt genom 30 § barnelova och i dansk rätt genom 2 § forældreansvarsloven.

Barnet har en absolut rätt att inte behöva utstå våld eller andra övergrepp enligt art. 19 barnkonventionen. Rätten kommer till uttryck i samtliga undersökta regleringar. I svensk rätt genom 6 kap 1 § FB, i norsk rätt genom 48 § barnelova och 30 § barnelova samt i dansk rätt enligt 1 § 2 st. familieretshuset, 2 § forældreansvarsloven och 4 § forældreansvarsloven.

4.1.2 Barnets rätt att upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna

Utredningen har identifierat barnets rätt att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna enligt art. 9.3 barnkonventionen. Rätten till familjeliv kan däremot begränsas under vissa särskilda förutsättningar som uppställs i art. 9 barnkonventionen.

Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med tillgodoses väl samt har starkt stöd i de undersökta regleringarna. Det stadgas i 6 kap 15 § FB, enligt norsk rätt i 42 § barnelova samt i dansk rätt enligt 4 kap 19 § forældreansvarsloven. Barnets rätt till umgänge med föräldern tillgodoses i stor utsträckning genom den svenska regleringen och det läggs stor vikt vid kontaktprincipen i bedömningarna av barnets bästa. Den nuvarande presumtionen leder i vissa fall till att barnets rätt till kontakt med båda föräldrarna väger tyngre än rätten till skydd mot våld och övergrepp. Det har även medfört höga krav på den risknivå som behöver föreligga för att motivera en inskränkning i barnets umgängesrätt.

4.1.3 Vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa

Vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa enligt art. 3 barnkonventionen. Beslut om umgänge ska fattas utefter vad som anses vara barnets bästa i det aktuella fallet i samtliga undersökta regleringar. Av 6 kap 2 a § FB följer att barnets bästa ska vara avgörande. I norsk rätt är barnets bästa av grundläggande hänsyn enligt 104 § 2 st. grunnlova och 48 § 1 st. barnelova samt 43 § barnelova. I den danska regleringen ska beslut enligt lagen fattas utifrån vad som är bäst för barnet enligt 4 § forældreansvarsloven, 1 § forældreansvarsloven och 1 § 2 st. familieretshusloven. Att beslut om umgänge ska fattas utefter vad som är det bästa för barnet har således starkt stöd i samtliga undersökta regleringar. Den svenska regleringen betonar däremot barnets bästa starkast genom att tillmäta barnets bästa avgörande betydelse.

Den svenska och norska regleringen uppställer emellertid faktorer i lagtexten som ska beaktas vid bedömningen av barnets bästa. FN:s Barnrättskommitté anför att en lista kan vara ett hjälpfullt redskap i bedömningen. Däremot har utredningen även uppmärksammat kritik mot att utformningen av strecksatserna i 6 kap 2 a § FB riskerar medföra bedömningar av barnets bästa som inte är i enlighet med art. 3 barnkonventionen eftersom den kan leda till att beslutsfattaren gör en disproportionerlig viktning av intressena.³⁰³

Jämställdhetsmyndighetens undersökning visar att kontaktprincipen ofta beaktas i större utsträckning än risken för att barnet får illa och domstolen uppvisar brister avseende utförandet av riskbedömningar när det förekommit uppgifter om våld eller övergrepp. En låg andel av de uppgifter om våld eller andra övergrepp mot en förälder eller ett barn som framkommer i målen anses som en risk i de genomförda riskbedömningarna.³⁰⁴

I den danska rätten föreligger en presumtion om att en förälder som har blivit dömd för brott anses olämplig att beviljas umgänge med barnet i och med 4 a § forældreansvarsloven. Undersökningen har visat att bestämmelsen bidrar till att säkerställa barnets rätt till skydd enligt barnkonventionens art. 19 och 34, samt anknyter till konventionens art. 9.3 och art. 3.1. Däremot riskerar bestämmelsen leda till att barnets rätt till familjeliv enligt art. 9 barnkonventionen och art. 8 EKMR åsidosätts i ärenden där det kan finnas, men inte nödvändigtvis föreligger, motstridiga intressen mellan föräldern och barnet.³⁰⁵

Undersökningen har visat att det är av vikt att samtliga relevanta rättigheter i barnkonventionen beaktas för att beslutet ska vara i enlighet med barnrättsperspektivet och spegla barnets bästa. När bedömningar av barnets bästa brister och inte överensstämmer med art. 3 barnkonventionen, finns en risk att även barnets rättigheter enligt art. 6 och 19 inte tillgodoses. Det kan ske om barnet placeras i en riskfylld umgängessituation där barnet inte får den omsorg

---

³⁰³ Se avsnitt 2.4.2.1 Särskilt relevanta faktorer att beakta vid bedömningen av barnets bästa.

³⁰⁴ Se avsnitt 1.1 Problembeskrivning.

³⁰⁵ Se avsnitt 3.2.4.2 Presumtionen om att en förälder som har blivit dömd grövre för brott är att anse olämplig att beviljas umgänge med barnet.

det behöver och riskerar att utsättas för övergrepp. Barnombudsmannen har anfört att barnets bästa ska ha avgörande betydelse i umgänges mål och när uppgifter om våld förekommer ska barnets absoluta rätt till skydd väga tyngst i bedömningen.

4.1.4 Barnets rätt att fritt uttrycka sina egna åsikter

Barn som är i stånd att bilda egna åsikter har rätt att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet enligt art. 12 barnkonventionen. Vidare ska berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter enligt art. 9.2 barnkonventionen. Barnets rätt att göra sin röst hörd samt att få umgängesfrågan tillräckligt utredd följer av svensk rätt genom 6 kap 2 b § FB och 6 kap 19 § FB. Rätten framkommer med grundlagsstöd av norsk rätt i och med 104 § grunnlova samt i 31 § barnelova och 61 § barnelova. Rätten är stadgad i dansk rätt genom 5 § forældreansvarsloven och 34 § forældreansvarsloven. Undersökningen visar således att samtliga undersökta regleringar tydligt framhäver barnets rätt att komma till tals.

I praktiken uppkommer brister vid tillgodoseendet av rätten i den svenska regleringen till följd av att de yngre barnen hörs i lägre utsträckning än äldre barn samt att det krävs att rätten bedömer det lämpligt att höra barnet. Den norska regleringen uppställer åldersgränser, vilket undersökningen visat kan försvåra tillgodoseendet av barnets rätt. Den danska regleringen ger visserligen barnet initiativrätt, men det faller på den relevanta myndigheten att involvera barnet och bedöma hur delaktigheten ska ske.

Utredningar visar således att svensk reglering tillgodoser art. 9.3 barnkonventionen väl genom att barnet ofta beviljas umgänge med föräldern men det identifieras brister avseende art. 9.2 och 12 barnkonventionen. Art. 3 och 12 barnkonventionen kompletterar varandra, där art. 3 fastställer målet att säkerställa barnets bästa, medan art. 12 tillhandahåller metoden för att uppnå detta mål genom att låta barnet komma till tals. Om förfarandet enligt art. 12 i barnkonventionen inte följs, kan beslutet inte heller fullt ut spegla barnets bästa enligt art. 3 i barnkonventionen.

4.1.5 Tillgodoseendet av barnets rättigheter i umgänges mål

Sammanfattningsvis har utredningen visat på både uppfyllnad samt brister i tillgodoseendet av barnets rättigheter enligt barnkonventionen i den svenska gällande rätten. En tydligare harmonisering mellan svensk lagstiftning och barnkonventionens rättigheter är nödvändig för att fullt ut tillgodose barnets rättigheter ur ett barnrättsperspektiv. Således är svaret på den sista frågeformuleringen om en reform av den svenska lagstiftningen är motiverat sett ur ett barnperspektiv med barnkonventionen som ett centralt verktyg för analys i viss mån jakande.

4.2 Att säkerställa beaktandet av barnets bästa vid beslut om umgänge

4.2.1 Föräldrarnas överenskommelse anses vara till barnets bästa

Utredningen har visat att rätten ska verka för att parterna når en samförståndslösning om det inte är olämpligt med hänsyn till målets beskaffenhet enligt 42 kap 17 § RB. Föräldrarnas

överenskommelse anses typiskt sett vara till barnets bästa.³⁰⁶ Utredningen i SOU 2022:71 betonar att en samförståndslösning oftast antas vara det bästa för barnet. Däremot framhålls problematiken med att göra ett sådant antagande även i situationer där uppgifter om våld framkommer.³⁰⁷

Vid risk för att barnet far illa av en samförståndslösning är en sådan inte förenlig med barnets bästa och då är det olämpligt att verka för att nå en samförståndslösning med hänsyn till målets beskaffenhet.³⁰⁸ Jämställdhetsmyndigheten anför att i situationer där den ena föräldern utövar våld mot den andre råder en maktobalans, och samförståndslösningar riskerar att ge uttryck för maktförhållandet snarare än ett samarbete och en faktisk vilja. Således bör domstolen skilja mellan olika typer av vårdnadstvister och domstolen bör inte verka för överenskommelser i fall där det förekommer uppgifter om våld.³⁰⁹

I sådana fall riskerar samförståndslösningar att spegla den våldsutövande förälderns vilja snarare än att utgöra ett resultat av ett samarbete utifrån barnets behov, vilket underminerar principen om barnets bästa. Att domstolen skiljer mellan olika typer av umgänges mål samt att rätten säkerställer att överenskommelser inte uppmuntras i fall där uppgifter om våld förekommer är nödvändigt för att skydda barnet från riskfyllda umgängen. Det bidrar i förlängningen till att barnets rättigheter enligt barnkonventionen tillgodoses.

4.2.2 En hänvisning till barnets bästa i 6 kap 15 § FB

Barnets rätt till sina föräldrar ska inte innebära att barnet behöver umgås med föräldern under alla förhållanden.³¹⁰ Genom att hänvisa till barnets bästa i 6 kap 15 § FB betonas att särskilt fokus ska läggas på risken för att barnet far illa, och att kontaktprincipen får en underordnad betydelse.³¹¹ Regeringen lyfter att tillägget kan medföra en skiftad presumtion.³¹²

En ändrad presumtion betonar att barnet har en absolut rätt att skyddas från riskfyllda umgängen i enlighet med art. 19 barnkonventionen. Det kan inverka negativt på barnets rätt till umgänge med föräldern enligt art. 9 barnkonventionen. Det finns både fördelar och nackdelar med en ändrad presumtion, precis som det finns fördelar och nackdelar med att det i dagsläget föreligger en presumtion som betonar kontaktprincipen.

En fördel med att använda presumtioner är att det minskar risken för att traditionella rättssäkerhetskriterier åsidosätts. En nackdel är däremot att vissa aspekter av barnets bästa prioriteras över andra. Därutöver kan det ifrågasättas om en helhetsbedömning utförs korrekt

---

³⁰⁶ Se avsnitt 2.3.2.3 Beslut om umgängets omfattning och utformning.

³⁰⁷ SOU 2022:71 s.322f.

³⁰⁸ Ibid.

³⁰⁹ Jämställdhetsmyndighetens rapport 2022:1, s.74ff.

³¹⁰ Prop. 2024/25:10 s.11.

³¹¹ Ibid, s.23.

³¹² Ibid.

när fasta presumtioner om barnets bästa används som grund för beslutsfattandet.³¹³ Utredningen har visat att barnrättskommittén framhåller att inget utsatt barns situation är densamma som ett annat utsatt barns situation och det ska göras en bedömning utifrån fall till fall och barn till barn.³¹⁴ Det finns således risk för att bedömningen inte blir en helhetsbedömning av barnets alla rättigheter enligt konventionen om det redan föreligger en förutbestämd uppfattning om vilken rätt som ska anses väga tyngst vid bedömningen.

Schiratzki lyfter att det är ovanligt att domstolen bedömer en av föräldrarna som olämplig, eftersom det är svårt att förena med presumtionen om vikten av en nära och god kontakt mellan barnet och föräldern.³¹⁵ Ju starkare ett rättsligt antagande om barnets bästa är, desto svårare blir det att fastställa undantag för ett barn vars situation inte överensstämmer med det rättsliga antagandet.³¹⁶ Att prioritera risken för att barnet kan fara illa framför kontakten med båda föräldrarna kan leda till att höga krav ställs för att motivera att umgänget är i enlighet med barnets bästa. På samma sätt har en prioritering av kontaktprincipen framför risken för att skydda barnet från att fara illa inneburit höga krav på den risknivån som behöver uppnås för att kunna motivera att umgänge inte är i enlighet med barnets bästa.

Om det ska föreligga en presumtion kan det däremot argumenteras för att det är rimligt att den presumtionen ska vara att skydda barnet mot riskfyllda umgängen. Barnets rätt till omsorg och rätt att inte behöva utstå våld utgör absoluta rättigheter medan rätten till familjeliv kan begränsas under särskilda förutsättningar som uppställs i art. 9 barnkonventionen.

En ändrad presumtion kan visserligen leda till att umgänge nekas i situationer där barnet önskar umgänge, eller i framtiden kan önska att umgänge hade ägt rum där umgänget hade inneburit en god och nära kontakt samt varit till gagn för både barnet och föräldern. Bedömningen ska dock fokusera på den aktuella situationen. Ett riskfyllt umgänge riskerar att potentiellt skada både relationen och barnet i högre utsträckning än den skada barnet eventuellt lider av att umgänge inte beviljas. Det är viktigt att barnet har en god och nära kontakt med båda föräldrarna, förutsatt att kontakten är just god. Det är lika viktigt att ett barn undviker kontakt med en förälder som riskerar missgynna barnets behov som det är att barnet upprätthåller goda kontakter med en förälder som tillgodoser barnets behov. Därutöver är det en bedömning som kan omprövas, således är det inte uteslutet att umgänge kan komma att beslutas om senare.

Utredningen har visat att barnrättskommittén framhäver att när två artiklar i barnkonventionen ställs mot varandra kan barnets bästa användas samt vara avgörande för utgången.³¹⁷ Med ett införande av tillägget kommer barnets bästa fortfarande vara avgörande. Det tydliggörs att rätten till skydd mot våld alltid ska väga tyngre än behovet av kontakt med båda föräldrarna. Det görs därtill på ett sätt som inte inverkar negativt på förespråkandet av vikten av att det ska

---

³¹³ J. Schiratzki, *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige – en rättsvetenskaplig undersökning*, 2. uppl. (Iustus förlag, 2005), s.61.

³¹⁴ Se avsnitt 2.4.1 Barnets bästa i barnkonventionen.

³¹⁵ J. Schiratzki, *Mamma och pappa inför rätta*, s.89.

³¹⁶ J. Schiratzki, *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige – en rättsvetenskaplig undersökning*, s.180.

³¹⁷ Se avsnitt 2.4.1 Barnets bästa i barnkonventionen.

göras en individuell bedömning i varje situation. Tillägget ger sålunda bestämmelsen en utformning som stämmer överens med art. 9 barnkonventionen.

Ett stadgande beträffande att umgänget inte får riskera medföra otrygghet för barnet finns däremot redan i och med portalparagrafen. Förslaget innebär att det fortsatt ska göras en helhetsbedömning, och i och med 6 kap. 2 a § FB kan helhetsbedömningen redan i nuläget landa i att umgänget inte är förenligt med barnets bästa. Det kan vidare ifrågasättas om tillägget behövs för att tillgodose uppfyllandet av barnkonventionen eftersom rätten till umgänge redan kan frångås i enlighet med förarbetet till 6 kap 15 § FB. Av förarbetet framkommer att det är möjligt för rätten att förordna om att det inte ska beslutas om umgänge eftersom umgänget utgör en rätt och inte en plikt för barnet. Förarbetets stadgande i kombination med att barnets bästa ska beaktas i enlighet med 6 kap. 2 a § medför att den nuvarande utformningen av 6 kap 15 § FB stämmer överens med art. 9.3 barnkonventionen.

4.2.3 Tydliggörande i lagtext av situationer där en förälders kränkningar ska leda till att umgänge som huvudregel uteblir

Undersökningen har identifierat hur utredningen i SOU 2022:71 övervägt om lagtexten bör tydliggöra situationer där kränkningar som en förälder gjort sig skyldig till ska leda till att umgänge som huvudregel inte ska äga rum.³¹⁸ I vissa situationer lyfter prop. 2024/25:10 att det ska anses närmast självklart att så är fallet, exempelvis när föräldern mördat eller allvarligt skadat barnets andra förälder eller nyligen utsatt barnet för våld eller kränkningar.³¹⁹ Det är av vikt att det görs en individuell bedömning i varje enskilt fall. Regeringen anser att det inte är lämpligt att införa en ordning där våldsuppgifter i en barnutredning automatiskt skulle utgöra ett absolut hinder för att besluta om umgänge. Däremot utesluter inte regeringen att det finns situationer där umgänge typiskt sett är att anse som skadligt för barnet.³²⁰ Utredningen i SOU 2022:71 instämmer i ställningstagandet att det inte är fördelaktigt för barnet att redan i lag precisera tillfällen där umgänge inte ska äga rum eftersom barnets rätt inskränks utan att beslutet föregåtts av en individuell bedömning.³²¹

En risk med en sådan reglering är att andra situationer utöver de som uppräknas beaktas som mindre allvarliga. Därutöver skulle det medföra att bedömningen utgår från föräldrarnas beteende i stället för barnets bästa. Det ska göras en bedömning från fall till fall och från barn till barn enligt barnrättsperspektivet. Om föräldern till exempel mottagit hjälp och en längre tid har passerat sedan händelsen, ska det beaktas vid bedömningen. Däremot krävs en annan bedömning om våldet nyligen inträffat och föräldern inte har uppvisat en vilja att förändra sitt beteende.

Den danska lagtexten klargör situationer där brott som en förälder begått ska leda till att umgänge som huvudregel inte ska äga rum enligt presumtionen i 4 a § i föräldreansvarsloven.

---

³¹⁸ Se avsnitt 2.4.2.2 Ändring av portalparagrafen.

³¹⁹ Prop. 2024/25:10, s.77f.

³²⁰ Ibid, s.22.

³²¹ SOU 2022:71 s.303ff.

Vidare ska umgänget alltid upphöra om föräldern har utövat våld mot barnet. Därutöver uppställs åldersgränser för när en förälder som inte bott med barnet normalt kan beviljas umgänge.³²²

Norge saknar presumtioner uppställda i lagtext men har däremot angett en definition av en vanlig umgägesrätt i 43 § 2 st. barnelova. En fastställd definition av umgängets omfattning kan bidra till att sätta ramar för bedömningen av vilket umgängesomfång som är bäst för barnet och kan ge intrycket av att lagstiftaren har bedömt att det är den form samt omfattning av umgänge som är bäst för de flesta barnen i de flesta fallen.

En fördel med en sådan presumtion som uppställs i 4 a § föräldreansvarsloven är att den kan knytas till en avgränsbar och objektivt fastställbar omständighet. En sådan presumtion omfattar däremot enbart de brott som räknas upp i bestämmelsen. Den täcker inte situationer där brottmålsprocessen ännu inte är avgjord. En regel som kräver att föräldern dömts för vissa typer av brott hade varit ett steg bakåt för den svenska regleringen enligt prop. 2024/25:10.³²³ En nedlagd förundersökning eller ett negativt åtalsbeslut innebär inte per automatik att en risk inte föreligger, på samma vis som en fällande dom inte medför att en tillräcklig risk anses föreligga. Därutöver leder inte alla brott inom nära relationer och inom hemmet till åtal eftersom den våldsutsatta parten ofta drar tillbaka sin anmälan.

Utredningen har visat hur Eeklaar lyfter att en risk med objektiveringen är att den kan bli ett medel för att främja andras intressen eller ideologier, snarare än barnens intressen.³²⁴ Adolphsen frågar sig om införandet av 4 a § föräldreansvarsloven handlar om en symbolisk lagstiftning eller om bestämmelsen verkligen förväntas få praktisk betydelse.³²⁵

Införandet av en presumtion i lagtexten som tydliggör situationer där kränkningar som en förälder gjort sig skyldig till ska leda till att umgänge som huvudregel inte ska äga rum kan bidra till att säkerställa barnets rätt till skydd enligt art. 19 i barnkonventionen. Presumtion riskerar däremot åsidosätta barnets rätt till kontakt med båda föräldrarna enligt art. 9 barnkonventionen i situationer där det kan finnas, men inte alltid föreligger, en risk. Således är det nödvändigt att säkerställa en nyanserad prövning av alla relevanta faktorer i en process där nödvändiga procedurgarantier tillgodoses, i enlighet med art. 3 och 12 barnkonventionen.

4.2.4 Utformningen av portalparagrafen

4.2.4.1 Omständigheter som ska fästas avseende särskilt vid under bedömningen av barnets bästa

I SOU 2022:71 ifrågasätts strecksatsernas existens eftersom bedömningen av barnets bästa i 6

---

³²² Se avsnitt 3.2.4.2 Presumtionen om att en förälder som har blivit dömd grövre för brott är att anse olämplig att beviljas umgänge med barnet samt 3.2.3 Barnets rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor med.

³²³ Prop. 2024/25:10 s.22.

³²⁴ Se avsnitt 2.4 Barnets bästa vid beslut om umgänge.

³²⁵ C. Adolphsen, N. S. Holst & J. Vedsted-Hansen, "Betydningen af forældres kriminalitet for vurderingen af forældreegnethed," s.195.

kap 2 a § FB begränsas till de uppräknade omständigheterna, i stället för att innefatta en bedömning av alla tänkbara faktorer samt alla rättigheter i barnkonventionen som får betydelse för bedömningen i den aktuella situationen.³²⁶ Barnkonventionsutredningen och Kaldal framhåller att utformningen av 6 kap 2 a § FB riskerar medföra att beslutsfattaren gör en disproportionerlig viktning av barnets intressen som inte är i överensstämmelse med principen om barnets bästa.³²⁷ Genom att avlägsna strecksatserna från lagtexten skapas en mer öppen bedömning anpassad till det enskilda barnets situation. Det innebär inte att momenten inte längre ska beaktas eftersom de återkommer i rättspraxis.

Prop. 2024/25:10 förespråkar däremot att portalparagrafen fortsatt ska ange omständigheter att fästa avseende särskilt vid, eftersom det finns goda skäl att fästa uppmärksamhet på betydelsen av att barnet inte ska komma till skada.³²⁸ Strecksatserna kan på så vis ha en pedagogisk effekt.

Den danska regleringen saknar en uppställning i lagtext av omständigheter att fästa avseende särskilt vid under bedömningen av barnets bästa. Den norska regleringen uppställer faktorer i 43 § 2 st. barnelova. Det har däremot föreslagits i NOU 2020:14 att de ska tas bort.³²⁹

Barnets bästa och risken för att barnet far illa utgör öppna rekvisit. Barnets bästa förändras över tid i takt med att ny kunskap erhålls och samhällsvärderingar förändras. När en riskbedömning utförs använder domstolen sig av erfarenheter från tidigare situationer där en oönskad skada uppstått och genom att söka identifiera omständigheter i den aktuella situationen förutspå en framtida utveckling. Riskbedömningsverktyg i form av checklistor kan bidra till att skapa förutsättningar för bättre beslutsunderlag, däremot är sammanvägningen av vad som ska anses vara barnets bästa i slutändan en bedömning som ställer krav på kompetens. Standardiserade bedömningar uppmärksammar utredaren på faktorer som inte får förbises i en riskbedömning. Utredningen blir på så vis inte lika beroende av utredarens kompetens. Strecksatserna har även en signalpolitisk effekt genom att de markerar att en förälders agerande kan inverka på beslutet om umgänge.

Barnrättskommittén framhåller att en lista som inte är uttömmande eller hierarkisk kan vara till hjälp vid utformningen av bedömningen avseende barnets bästa, eftersom den kan påminna beslutsfattaren om faktorer som är viktiga att beakta. Listan bör ge konkret vägledning, men samtidigt ge utrymme för flexibilitet i varje enskilt fall.³³⁰

Strecksatserna i 6 kap 2 a § FB har ansetts vara uttömmande, däremot kan andra intressen vägas in i bedömningen enligt förarbetet och begreppet ”risk för att fara illa” öppnar upp för att fler riskfaktorer kan beaktas.³³¹ Det anges däremot inte hur faktorerna ska viktas mot varandra eller om det föreligger en hierarkisk ordning. Det är således inte självklart när risken ska anses

---

³²⁶ SOU 2022:71 s.69.

³²⁷ Se rubrik 2.4.2.1 Särskilt relevanta faktorer att beakta vid bedömningen av barnets bästa.

³²⁸ Prop. 2024/25:10 s.18.

³²⁹ Se avsnitt 3.1.4 Umgänget ska vara förenligt med barnets bästa.

³³⁰ CRC/C/GC/14 p.50.

³³¹ Se avsnitt 2.4.2.1 Särskilt relevanta faktorer att beakta vid bedömningen av barnets bästa.

uppfylld, eller vilken tyngd barnets rätt till kontakt med föräldern ska tillmätas när barnet själv inte önskar ha umgänge.

4.2.4.2 Att särskilt betona risken för att barnet far illa samt borttagandet av kontaktprincipen

Både 6 kap 2 a § FB och 43 § 2 st. barnelova betonar att vid bedömningen av om umgänge är förenligt med barnets bästa ska hänsyn tas till barnets kontakt med båda föräldrarna. Det medför en presumtion för att umgänge bör beviljas. Det kan få effekt även i situationer där omständigheterna tyder på att det kan finnas risk för att umgänget är oförenligt med barnets bästa. Regleringen i 43 § 1 st. barnelova betonar föräldrarnas rätt till umgänge. Stadgandet kan anses missvisande ur ett barnrättsperspektiv eftersom umgänget ska vara till för barnet.

Singer lyfter hur barnets rätt till deltagande i umgängesärenden har blivit oklar i och med den skandinaviska betoningen på båda föräldrarnas deltagande i barnets uppväxt genom kontaktprincipen.³³² Å ena sidan ska barnet få möjlighet att uttrycka sin vilja. Å andra sidan är det inte alltid tydligt vad barnet ska höras om och varför barnet ska involveras till följd av att barnets bästa redan definierats i och med betoningen av kontaktprincipen. Utredningen har visat att gemensamt föräldraansvar tillmätts en starkare betoning i föräldrabalken än vad som görs i barnkonventionen.

Kontaktprincipen utgör, till skillnad från risken för att barnet far illa, inte en omständighet som är upp till bedömning i det enskilda fallet, eftersom den utgör en utgångspunkt i bedömningen av barnets bästa.³³³ Om kontaktprincipen tas bort som en omständighet som ska fästas särskilt avseende vid i portalparagrafen ska principen fortfarande beaktas. Så är fallet till följd av vad utredningen visat beträffande stadgandet i art. 9.3 barnkonventionen samt att föräldrabalkens reglering bygger på att kontaktprincipen är en av barnets grundläggande rättigheter.

Prop. 2024/25:10 beskriver det som olyckligt att kontaktprincipen och risken att barnet far illa, trots det, är likställda i portalparagrafen och konkurrerar med varandra. Risken för att barnet far illa ska vara överordnad. Kontaktprincipen får inte riskera att medföra att barnet far illa, vilket är en utgångspunkt som behöver förstärkas i praktiken.³³⁴ Prop. 2024/25:10 förespråkar därav att paragrafen ändras för att betona att risken för att barnet far illa är en faktor som ska sättas främst vid bedömningen av barnets bästa.³³⁵

Att kontaktprincipen inte uttrycks i lagtext kan visserligen medföra att principen får mindre genomslag vid umgänges mål och att färre domstolar når slutsatsen att det är förenligt med barnets bästa att umgänge beviljas. En begränsning av umgänget ska enbart ske när det bedöms vara i enlighet med barnets bästa. Det innebär visserligen en inskränkning i rätten till familjeliv, men det kan anses proportionerligt med hänsyn till att barnets bästa är avgörande.

---

³³² A. Singer, "Parenting issues after separation: a Scandinavian perspective", i J. Eekelaar & R. George (red.), *Routledge Handbook of Family Law and Policy*. (Routledge, 2014), s.241.

³³³ Prop. 2024/25:10 s.15.

³³⁴ Ibid, s.15.

³³⁵ Ibid, s.111f.

Färre domstolsbeslut som beviljar umgänge kan, ur föräldrarnas perspektiv, upplevas som tragiskt om kontakten med barnet går förlorad, även i fall där umgänget inte med säkerhet hade varit riskfyllt. Samtidigt innebär det att färre barn utsätts för riskfyllda umgängen. Eftersom umgänget är till för barnet, räcker det att en riskbedömning visar att umgänget kan vara skadligt för att motivera en inskränkning av rätten till familjeliv. Det kan anses bättre att ett barn träffar en riskfri förälder för lite än en riskfylld förälder för mycket. Beslutsfattaren får inte stirra sig blind på barnets rätt till kontakt med båda föräldrarna, eftersom beslutsfattaren riskerar bli blind för den risk som ett umgänge kan innebära för barnet.

4.2.4.2.1 Ett tillägg av ordet våld som exempel på övergrepp

Lagrådet anför att tillägget av våld inte innebär någon ändring i sak eftersom begreppet övergrepp redan i dagsläget innefattar utövande av våld.³³⁶ Av författningskommentaren till portalparagrafen framkommer att med tillägget av våld som ett exempel på övergrepp avses inte enbart fysiskt våld utan alla former av våld. När uppgifter om våld förekommer ska uppgifterna alltid prövas och det ska genomföras en riskbedömning. Det ska fästas vikt vid de konsekvenser som olika former av våld kan medföra för barnet och dess hälsa.³³⁷ För att barnkonventionen ska få fullt genomslag behöver domstolarna, vid sina riskbedömningar, ta hänsyn till hur våld påverkar barnet samt deras möjlighet att få sina rättigheter tillgodosedda.³³⁸

Det finns ett värde i att särskilt lyfta fram våld som ett sätt på vilket barnet kan fara illa, eftersom det är vanligt förekommande och kan medföra allvarliga konsekvenser för barnet. En risk för någon form av våld behöver tas på allvar.³³⁹ Bestämmelsen och författningskommentaren är riktade till beslutsfattaren. Det är därigenom avgörande att inga situationer som kan riskera att medföra skada för barnet hamnar utanför definitionen av övergrepp eller risk för att barnet far illa. Till följd av att benämningen av en händelse som våld är en förutsättning för att umgänget ska kunna stoppas, är det av vikt att regelverket inte lämnar utrymme för tolkningar som kan äventyra barnets säkerhet.

4.2.5 Den risknivå som motiverar begränsningar i umgängesrätten

Utredningen har lyft att HD utvecklat ett krav på konkretion med motiveringen att ett lägre krav skulle medföra för stora restriktioner i umgängesrätten.³⁴⁰ Genom att ange att samma beviskrav som i brottmål inte ska tillämpas i umgängesmål har utredningen visat att lagstiftaren på så vis fastställt en högsta ribba som beviskravet inte behöver nå upp till. Det är däremot inte helt tydligt vilken lägsta nivå som beviskravet behöver nå upp till. Det öppnar upp för en flexibel bedömning men kan samtidigt medföra en oförutsebarhet.

I den komparativa studien uppmärksammades en skillnad i kravet på den risk som behöver föreligga, för att motivera en inskränkning i umgängesrätten, mellan norsk och svensk rätt. I

---

³³⁶ Ibid s.111f.

³³⁷ Ibid, s.76.

³³⁸ SOU 2022:71 s.316.

³³⁹ Prop. 2024/25:10 s.18.

³⁴⁰ Se avsnitt 2.4.2.3.1 Kravet på risknivån.

den norska regleringen väger hänsynen till att barnet inte ska utsättas för risk för övergrepp tyngst och ska tillmätas avgörande betydelse, även i de fall där det är lika eller mindre sannolikt, att det föreligger en risk för övergrepp. Det kan således vara tillräckligt att sannolikheten är lägre än 50% för att beviskravet ska anses vara uppfyllt.³⁴¹ I den svenska regleringen väger kontaktprincipen tungt och den rättsliga grunden "risk" är att anse uppfylld endast om riskfaktorn, tillsammans med andra omständigheter, utgör en tillräckligt hög risk. Kaldal har anfört att kravet på en konkretiserad risk ligger i nivå med beviskravet sannolika skäl, vilket landar omkring 75%.³⁴² Det krav som uppställs beträffande en konkretiserad risk i svensk rätt kan sålunda anses högre ställt än det norska kravet på att det ska vara lika eller mindre sannolikt.

Jämställdhetsmyndighetens undersökning visar att en låg andel av de uppgifter om våld eller andra övergrepp mot förälder eller barn som framkommer i målen anses som en risk i de genomförda riskbedömningarna. Riskbedömningar ska alltid genomföras när det framkommer uppgifter om våld men jämställdhetsmyndighetens kartläggning visar att riskbedömningar genomförts i 69% av målen.³⁴³ När uppgifter om våld framkommer är det av vikt att uppgifterna alltid prövas samt att en riskbedömning genomförs.

Enligt art. 9.1 barnkonventionen kan ett skiljande av barnet från föräldern vara nödvändigt i ett särskilt fall, exempelvis vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida. Utredningen har visat att det krav på risk som uppställs i föräldrabalken kan kräva en allvarigare situation än vad barnkonventionens krav på nödvändighet uppställer enligt art. 9 och 19 barnkonventionen.³⁴⁴ Huruvida den norska regleringens krav på risknivå är lika högt eller lägre ställt än barnkonventionen krav är emellertid inte lika tydligt som jämförelsen med det svenska.

När ett riskbedömningsinstrument utformas krävs en balans mellan att överskatta och underskatta risker och en underskattning kan medföra otydlighet avseende när en riskfylld miljö anses föreligga. En markering av en nedre gräns för när en risk anses föreligga skulle minska risken för att barn hamnar i utsatta situationer, särskilt i de fall där det finns osäkerhet men indikationer på en potentiell risk. Samtidigt är en sådan sänkning inte utan problem. En lägre risktröskel kan öppna för att besluten påverkas av svagare bevis och potentiellt ogrundade påståenden. Det drabbar föräldern och barnet negativt om ogrundade uppgifter om övergrepp tillmätas avgörande betydelse för umgängesfrågan.

Utredningen har identifierat hur det norska departementet uttalade att det är tragiskt för både föräldern och barnet om det felaktigt antas att föräldern har utsatt barnet för övergrepp. Däremot är det ännu värre med en felaktig dom i den motsatta riktningen, där barnet tvingas ha umgänge med en förälder som utsätter barnet för övergrepp.³⁴⁵ Utredningen har därtill uppmärksammat Barnombudsmannens uttalande avseende att ett barn inte ska behöva umgås med sin förövare

---

³⁴¹ Se avsnitt 3.1.4.1 Om umgänge inte är till barnets bästa, ska rätten besluta att umgänge inte ska äga rum.

³⁴² Se avsnitt 2.4.2.3.1 Kravet på risknivån.

³⁴³ Se avsnitt 1.1 Problembeskrivning.

³⁴⁴ Se avsnitt 2.4.2.3.1 Kravet på risknivån.

³⁴⁵ Se avsnitt 3.1.4.1 Om umgänge inte är till barnets bästa, ska rätten besluta att umgänge inte ska äga rum.

mot sin vilja.³⁴⁶ Således ska inte beslutsfattaren ta risker som kan medföra att barnet far illa eftersom det är ett för högt pris att betala om umgänge beviljas i fall där en riskfylld miljö senare visar sig ha förelegat men där miljön avfärdats som riskfri vid riskbedömningen.

4.2.6 Skyddsfaktorer vid riskbedömningen

4.2.6.1 Icke-fysiskt umgänge

Användandet av skyddsfaktorer som avhjälp risker är positivt i den bemärkelsen att fler barn upprätthåller ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, vilket överensstämmer med art. 9.3 barnkonventionen. Icke-fysiskt umgänge kan fungera som en skyddsfaktor mot risken för fysiskt våld, men en problematik är att icke-fysiskt umgänge fortfarande möjliggör att psykisk misshandel fortgår. Vid bedömning av skyddsfaktorer är det viktigt att beslut om umgänge inte tas för lättvindigt med grund i rätten till kontakt med föräldern enligt art. 9 barnkonventionen, på bekostnad av barnets rätt till skydd enligt art. 19. Barnets bästa ska styra utfallet av bedömningen, i enlighet med art. 3 och 9.3 barnkonventionen.

Gränsen mellan att bevilja umgänge och att avslå umgänge har förflyttats genom möjligheten till skyddsfaktorer, eftersom rätten idag kan bevilja umgänge i annan form än fysiskt, vilket leder till att fler beslut om umgänge tas. Det har höjt kravet på den risknivå som behöver bevisas föreligga för att umgänge inte ska beviljas.

4.2.6.2 Övervakat umgänge

Samtliga tre länder möjliggör övervakat umgänge. Norge och Danmark möjliggör att en person som står barnet nära agerar övervakare. Enligt den svenska regleringen kan en närstående till barnet utses som kontaktperson, men inte som umgängesstöd. Det är positivt att en person som är bekant för barnet utgör övervakare eftersom barnet känner tillit till personen och det kan vara betryggande för barnet. Däremot finns det fördelar med att en utomstående agerar umgängesstöd till följd av att personen är opartisk och besitter särskild kunskap i att hantera situationen.

I norsk och svensk rätt utgör inte personen som övervakar umgänget någon skyddsgarant och har således inte som syfte att fysiskt förhindra att barnet förs bort eller utsätts för kränkningar, till skillnad från den danska regleringen som möjliggör beskyddande umgänge. Umgänge ska inte beviljas, ens med umgängesstöd, om det kan antas föreligga risk för att umgängesföräldern kan utsätta barnet för våld. Idén om umgängesstödet är en god möjlighet när barnet och föräldern inte haft kontakt på lång tid och ska bygga upp en relation. Umgängesstödet fungerar som en skyddsfaktor. Det kan däremot finnas fall där en förälder beslutar sig för att utöva övergrepp eller kränkningar mot barnet trots umgängesstödet närvaro. Umgängesstödet står fri att kontakta socialnämnden eller vårdnadshavaren men har inte som syfte att fysiskt förhindra att barnet utsätts för kränkningar. Det är en faktor som ska vägas in i bedömningen när rätten överväger om umgängesstöd utgör en lämplig lösning. Således fungerar umgängesstödet inte

---

³⁴⁶ Se avsnitt 2.4.2 Barnets bästa i föräldrabalken.

lika bra i fall där umgänget kan bli riskfyllt. Liksom med möjligheten till umgänge i icke-fysisk form kan umgänge med umgängesstöd höja ribban för den risk som ska förutses, eftersom umgänge kan beviljas oftare med en sådan skyddsfaktor.

4.2.7 Screeningsprocesser

Utredningen har visat att Norge och Danmark använder sig av screeningsprocesser men att en sådan möjlighet inte regleras i svensk rätt. Möjligheten till användning av screeningprocesser hade kunnat underlätta identifierandet av faktorer som kan tyda på en risk. Däremot kan processen även i vissa fall öka antalet falska misstankar när uppgifterna ökar generellt. Danmarks system avseende att dela in grupperna i olika färger utifrån konfliktnivån kan utgöra en effektiv metod att få överblick över vilka ärenden som är brådskande och där det kan finnas behov av mer stöd för att skydda barnet och tillgodose dess rättigheter. Däremot finns risk för att bedömningen utförs för snabbt. En familjesituation som initialt markerats som röd kan snabbt ändras till orange, precis som en orangemarkerad situation kan övergå till röd. Det finns därtill risk att en inledande markering av en familjesituation får inflytande över och färger beslutsfattarens bedömning även i ett senare skede.

4.3 Säkerställandet av barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge

Delundersökningarna har visat att det finns brister i tillgodoseendet av barnets rätt att komma till tals i umgänkesmål. I mer än hälften av de målen som Jämställdhetsmyndigheten granskat framkom inte barnets inställning till umgänkesfrågan.³⁴⁷ Det finns även brister i uppfyllandet av barnets rätt att få sin åsikt beaktad. Således tillgodoses inte barnets rätt enligt art. 9.2 och 12 barnkonventionen på ett fullgott vis, varpå en reformering av den svenska regleringen kan anses motiverad ur ett barnrättsperspektiv.

Den norska regleringen har gett barnets rätt att komma till tals grundlagsstöd. Det räcker däremot inte att enbart införa rätten i grundlagen för att säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses fullt ut. För att rätten ska få betydelse krävs även en förändring i hur den tillämpas i praktiken. Att införa en rätt i grundlagen innebär ett första steg, men för att den ska få konkret genomslagskraft krävs en tydlig struktur för hur barnets rätt att bli hörd ska implementeras och respekteras i varje enskilt ärende.

4.3.1 Rättigheter utan åldersgränser

Föräldrabalkens krav på att barnets åsikt ska bedömas utifrån dess ålder och mognad överensstämmer med art. 12 barnkonventionen. Däremot hörs yngre barn mer sällan än barn över 12 år, även om svensk lagstiftning inte uppställer någon formell åldersgräns för när ett barn har rätt att komma till tals. Det skiljer sig från dansk rätt, där en sådan åldersgräns uppställs.

---

³⁴⁷ Se avsnitt 1.1 Problembeskrivning.

HD har anfört att de minsta barnen som regel inte kan ha någon uttalad uppfattning, vilket medför att domstolen i de fallen inte kan ta hänsyn till barnets vilja.³⁴⁸ Uttalandet överensstämmer inte med vad utredningen uppmärksammat beträffande Barnrättskommitténs uttalande avseende att små barn har samma rättigheter som äldre, och att staten måste säkerställa lämpliga arrangemang för att bedöma även deras bästa.³⁴⁹ Ju större inverkan resultatet har på barnets liv, desto viktigare är det att noggrant bedöma barnets mognad.³⁵⁰ Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter en sådan rätt, vilket inte ska tolkas som en begränsning där barnet först måste bevisa sin förmåga, utan som en skyldighet för konventionsstaten att i största möjliga mån bedöma barnets förmåga.³⁵¹

Eekelaar framhåller att barnets åsikter bör tillmätas betydelse utifrån barnets ålder och mognad med förbehåll för situationer där barnets vilja står i konflikt med barnets eget intresse av att skydda sin fysiska eller psykiska hälsa och integritet.³⁵² Att höra yngre barn innebär därutöver utmaningar eftersom de kan ha svårt att uttrycka sig, ändra sig samt utgör en särskilt skyddsvärd målgrupp inom gruppen barn.

Om barnets vilja inte beaktas och barnet inte involveras i processen bortses från det subjektiva perspektivet av barnets bästa. En individuell bedömning är avgörande i varje enskilt fall för att säkerställa att barnets rättigheter respekteras i enlighet med barnkonventionens krav. Att enbart basera bedömningen av barnets bästa på objektiva faktorer är inte tillräckligt, eftersom det riskerar att exkludera viktiga subjektiva aspekter som är nödvändiga för att fånga barnets bästa i sin helhet. De subjektiva aspekterna gör det möjligt att anpassa bedömningen till det unika barnet, snarare än att enbart se till kunskapsläget om barn och risk.

Barnets rättigheter enligt art. 12 och 3 barnkonventionen riskerar att åsidosättas om barnet undanhålls rätten att komma till tals eller om barnets åsikter inte tillmätts tillräcklig vikt enbart baserat på ålder eller mognad, utan att en individuell bedömning görs. För att säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses bör barnet höras och dess vilja beaktas i så stor utsträckning och så ofta som möjligt, med förbehåll för situationer där barnets vilja står i konflikt med barnets eget intresse av att skydda sin fysiska eller psykiska hälsa och integritet. Det är nödvändigt för att skapa ett heltäckande beslutsunderlag inför bedömningen av barnets bästa, som ska spegla objektiva likväl subjektiva faktorer.

4.3.2 Olämplighetsundantagets förenlighet med det kompetensorienterade synsättet

Det följer av den första delundersökningen att Barnombudsmannen och Barnrättskommittén har uttryckt ett behov av att avskaffa olämplighetsundantaget. Detta för att säkerställa att barns får ge uttryck för sina åsikter och att åsikterna beaktas.³⁵³

---

³⁴⁸ Se avsnitt 2.5.2 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge enligt föräldrabalken.

³⁴⁹ Se avsnitt 2.5.1 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter enligt barnkonventionen.

³⁵⁰ CRC/C/GC/14 p.44.

³⁵¹ Ds 2019:23 s.56.

³⁵² Se avsnitt 2.5 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter.

³⁵³ Se avsnitt 2.5.3 Barnets rätt att få umgängesfrågan tillräckligt utredd.

I den danska regleringen finns en skyldighet att direkt involvera barnet i ärendet. Undantag görs däremot om det antas vara skadligt för barnet eller om det bedöms som onödigt på grund av ärendets omständigheter enligt 34 § 2 st. föräldreansvarsloven. Den norska regleringen möjliggör undantag från 104 § grunnlova när det inte är motiverat att höra barnet. Norska Høyesterett har fastslagit att barnets rätt att yttra sig alltid måste ses i ljuset av hänsynen till barnets bästa.³⁵⁴ Det är därmed endast den svenska regleringen som uppställer krav på att det ska anses lämpligt att höra barnet. Däremot tillåter även de andra undersökta regleringarna undantag från rättigheten, när det är onödigt eller inte anses motiverat.

Av art. 3 barnkonventionen följer det behovsorienterade synsättet som betraktar barnet som en skyddsvärd aktör. Av art. 12 barnkonventionen framkommer det kompetensorienterade synsättet där barnet i stället betraktas som en rättslig aktör med egna rättigheter och förmåga att påverka sin situation.³⁵⁵ Kaldal beskriver att det föreligger en spänning mellan synen på barnet som en kompetent aktör och synen på barnet som en individ som behöver skydd. Hänsyn ska tas till barnets vilja samtidigt som barnet ska skyddas från att behöva delta i en rättegång.³⁵⁶ Att art. 12 barnkonventionen ser barnet som ett subjekt med rätt att delta i beslutsprocessen är ett synsätt som kan vara svårt att förena med den syn på barn som ligger till grund för den svenska tillämpningen av målsättningen att alltid främja barnets bästa, enligt Singer. Vidare framhäver Singer att det subjektiva perspektivet av barnets bästa förlorar självständiga betydelse i den svenska rättstillämpningen och i stället får det objektiva momentet vara avgörande utgången av bedömningen.³⁵⁷

Det är av vikt att det kompetensorienterade synsättet inte dominerar helt i bedömningen av om barnet ska höras, på ett vis som medför att barnets skyddsvärda position åsidosätts. Samtidigt ska barnet inte negligeras som en aktör att beakta i processen. Det finns risk för att barnets rätt att bli hörd inte tillgodoses tillräckligt om det råder en generell uppfattning om att det alltid är skadligt för barnet att höras i frågor som rör umgänges mål. Även om det i vissa fall kan vara olämpligt att höra barnet, kan det i andra fall vara mer skadligt att inte låta barnet göra sin röst hörd och därmed inte heller få den beaktad i bedömningen av barnets bästa. Det kan i sin tur leda till att beslut fattas på otillräckliga grunder, vilket kan vara mer skadligt än den potentiella skada det kan innebära för barnet att höras. Det krävs därigenom en balans mellan det kompetensorienterade och behovsorienterade synsättet för att skapa en helhetssyn som tillgodoser barnets rättigheter och behov i processen.

Det kompetensorienterade synsättet ska dominera i frågor som rör art. 12 barnkonventionen, medan det behovsorienterade synsättet är av relevans i frågor som rör art. 3. barnkonventionen. Olämplighetsundantagets förenlighet med det kompetensorienterade synsättet kan ifrågasättas, eftersom undantaget har en mer behovsorienterad karaktär. Det behovsorienterade synsättet får

---

³⁵⁴ Se avsnitt 3.1.4.1 Om umgänge inte är till barnets bästa, ska rätten besluta att umgänge inte ska äga rum.

³⁵⁵ Se avsnitt 2.4.2 Barnets bästa i föräldrabalken.

³⁵⁶ A. Kaldal, Barnet i vårdnadstvister - särskilt principen om barnets bästa och rätten att komma till tals. I K. Åhman, P. Leviner & K. Zillén (red.), *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*, s.161f.

³⁵⁷ A. Singer, *Barns rätt*, s.32f.

inte leda till en alltför stor restriktivitet vid insamlandet av material, eftersom det kan innebära att barnets rätt enligt art. 12 barnkonventionen inte tillgodoses.

Jämställdhetsmyndigheten lyfter att barn ska ses som rättighetsbärare och deras rättigheter enligt barnkonventionen behöver stärkas så att rättigheterna tillvaratas i högre utsträckning.³⁵⁸ Om barnet enbart inte betraktas som en kompetent aktör, riskerar barnets rättigheter och förmåga att påverka sin situation att gå förlorat. Umgänget är till för barnet, och det är av största vikt att barnet betraktas som en rättighetsbärare samt ges möjlighet att påverka sin situation.

4.3.3 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter vid beslut om verkställighet av umgänge

Sverige, Norge och Danmark möjliggör för rätten att utdöma vite. Det är endast Danmark och Sverige som tillåter verkställighet genom hämtning om det anses vara i enlighet med barnets bästa.

Barnkonventionsutredningen lyfter att det är motsägelsefullt att förarbetena till föräldrabalkens umgängesbestämmelser anger att barnet inte har någon skyldighet att umgås med föräldern, men att verkställighet ändå kan beslutas om. Det är däremot enbart en dom eller ett beslut om umgänge som kan verkställas, vilket innebär att det inte föreligger någon allmän plikt för barnet att ha kontakt med föräldern. Umgänge utgör en rättighet för barnet, inte en skyldighet. Dessutom ska barnets bästa sättas i främsta rummet vid ett beslut om verkställighet och verkställighet ska inte ske mot barnets vilja utom då rätten finner det nödvändigt av hänsyn till barnets bästa.³⁵⁹

Utredningen har visat att portalparagrafen tidigare stadgade att barnets bästa skulle sättas i främsta rummet, men bestämmelsen ändrades till att barnets bästa ska vara avgörande eftersom den tidigare formuleringen inte tillräckligt tydligt betonade att barnets bästa alltid ska vara den avgörande faktorn i beslutsprocessen.³⁶⁰ Således kan tillräckligheten av stadgandet i 21 kap 1§ FB beträffande att barnets bästa ska sättas i främsta rummet ifrågasättas.

Barnkonventionsutredningen anser att den nuvarande verkställighetsregleringen inte fullt ut säkerställer att ett barn ska ges möjlighet att delta i ett verkställighetsförfarande på det sätt som avses i artikel 9.2. Barnkonventionsutredningen ifrågasätter om barnrättsperspektivet är så påtagligt som barnkonventionen förutsätter och Kaldal beskriver att tolvårsgränsen som tidigare fanns i verkställighetsmål fortfarande lever kvar i praxis.³⁶¹ Att tolvårsgränsen tagits bort är positivt och utgör ett steg i rätt riktning, däremot behöver det få genomslag även i praktiken. Det ska även hållas i minnet att tolvårsgränsen inte medför att barn som uppnått tillräcklig ålder alltid kommer att få sin åsikt beaktas under umgängesprocessen eller att åsikten redovisas i

---

³⁵⁸ Jämställdhetsmyndighetens rapport 2022:1, s.74ff.

³⁵⁹ Se avsnitt 2.3.2.3 Beslut om umgängets omfattning och utformning samt 2.5.2.1 Barnets rätt att göra sin röst hörd vid verkställighet av umgängesbeslut.

³⁶⁰ Se avsnitt 2.4.2 Barnets bästa i föräldrabalken.

³⁶¹ Se avsnitt 2.5.2.1 Barnets rätt att göra sin röst hörd vid verkställighet av umgängesbeslut.

domen. Därigenom ifrågasätter utredningen även verkställighetsregleringens tillräcklighet vad gäller tillgodoseendet av barnets rätt att komma till tals i verkställighetsmål.

4.3.4 Införandet av 6 kap 19 a § FB

Det är viktigt att domstolen får ett fullgott underlag för att kunna genomföra en korrekt riskbedömning och därigenom avgöra vad som ska anses vara barnets bästa. I vissa fall kan det vara svårt för domstolen att bedöma vilket umgänge som ska anses förenligt med barnets bästa, och därav anser regeringen att det är lämpligt att förstärka domstolens möjligheter att inhämta utredning i svårbedömda fall från annan expertis. Således är ett sakkunnigutlåtande från en psykolog en möjlig hjälp för domstolen i de fall där ytterligare utredning krävs för att domstolen ska nå ett fullgott beslutsunderlag i fråga om risken för att barnet far illa och nå en välgrundad bedömning barnets bästa. Avsikten med den föreslagna skyldigheten att inhämta psykologutlåtanden är att skärpa domstolens utredningsskyldighet vid riskbedömningar.³⁶²

Inhämtandet av ett sakkunnigutlåtande från en psykolog kan visserligen medföra längre handläggningstid för umgängesmålen. Däremot ska möjligheten användas restriktivt och därigenom påverkas inte handläggningstiden generellt utan enbart i vissa mål där mer kunskap behövs för utredningen. Därutöver blir utredningen mer djupgående och ett utökat beslutsunderlag medför en ökad möjlighet för beslut som kortsiktigt och långsiktigt är i enlighet med barnets bästa.

FN:s Barnrättskommitté lyfter att barnets bästa utgör en procedurregel eftersom beslutets motivering tydligt ska redovisa vad som anses vara barnets bästa, de kriterier som beslutet ska baseras på, samt hur barnets intressen vägts mot andra intressen.³⁶³ Domskalet ska vara tydligt motiverade där det framgår hur bedömningen har gjorts beträffande kontaktprincipen och risken för att barnet far illa. Redovisningen av bedömningen möjliggör att avgörandets riktighet kan kontrolleras av utomstående samt bidrar till att parterna får en förståelse för hur intressena har viktats. Ett sakkunnighetsutlåtande kan således stärka utredningen och bidra till redovisningen av hur barnets bästa beaktats, vilket i sin tur ökar tillgodoseendet av barnets bästa som en procedurregel.

4.3.4.1 En skyldighet att utse en sakkunnig under vissa förhållanden

Både norsk och dansk lagstiftning möjliggör inhämtande av en sakkunnigutredning för att höra barnet. Regleringen i 61 § 3p. barnelova stadgar att där det behövs, *bör* domstolen utse en expert för att yttra sig. Det skiljer sig från förslaget i prop. 2024/25:10 på så vis att det svenska förslaget uppger att en sakkunnigutredning *ska* inhämtas.

Lagrådet anför att rättegångsbalkens bestämmelser om sakkunnigbevisning redan ger domstolen möjlighet att förordna en sakkunnig, exempelvis en psykolog, i ett umgängesmål. Införandet av 6 kap 19 a § FB tillför en skyldighet att utse en sakkunnig under vissa

---

³⁶² Prop. 2024/25:10 s.25ff.

³⁶³ Se avsnitt 2.4.1 Barnets bästa i barnkonventionen.

förhållanden, exempelvis när det är nödvändigt för att bedöma risken för att barnet far illa. Lagrådet anser att det visserligen är lämpligt med en bestämmelse som uppmuntrar domstolen att ta in ett sakkunnigutlåtande när det behövs i en högre utsträckning, men ifrågasätter om bestämmelsen ska vara tvingande. En bestämmelse om att rätten särskilt ska överväga behovet av att inhämta sakkunnigbevisning från en legitimerad psykolog angående risken för att barnet far illa hade varit mer passande, enligt Lagrådet.³⁶⁴

Utredningen finner således att det krävs att rättssäkerhet samt barnets rätt till skydd balanseras med domstolens möjlighet till effektivitet och flexibilitet i sitt beslutsfattande. En sådan balans kan eventuellt uppnås genom Lagrådets förslag på en bestämmelse som innebär en möjlighet och inte en skyldighet att inhämta ett sakkunnigutlåtande, på det sätt som den norska rätten erbjuder. Däremot uppkommer frågan om en icke-tvingande formulering i alla fall kommer att uppnå det skydd som barnet ska tillgodose enligt barnkonventionen.

4.3.4.2 Möjligheten för den sakkunnige att träffa barnet

I kommittémotion MP005 föreslås att förslaget ändras så att det införs möjlighet för psykologen att även själv träffa barnet.³⁶⁵ Att olika beslutsalternativ ska ses ur barnets synvinkel för att ett barnperspektiv ska anammas innefattar en viss grad av empati samt en förmåga hos beslutsfattaren att identifiera sig med barnets situation.³⁶⁶ Förslaget syftar till att ett sakkunnigutlåtande ska begäras in när den befintliga utredningen är otillräcklig, och att psykologens expertis ska ge domstolen ett mer komplett beslutsunderlag. I Kommittémotion MP005 uttrycks att det därav är rimligt att anta att bedömningen och även tillgodoseendet av barnets rätt, skulle främjas om psykologen själv fick samtala direkt med barnet.³⁶⁷ Införandet av en sakkunnig som själv får höra barnet innebär således en ökad möjlighet för beslutsfattaren att få stöd i användandet av empati som ett verktyg för att se beslutsalternativen ur barnets synvinkel och därigenom anamma ett barnrättsperspektiv.

4.3.4.3 Kompetensen hos beslutsfattaren

I Danmark hanteras vårdnadsfall av en specialdomstol.³⁶⁸ Barnrättskommittén rekommenderar att Sverige tillhandahåller vägledning och utbildning till ansvariga personer för att fastställa barnets bästa, samt att rättsväsendet ges kapacitet att göra sådana bedömningar, inklusive i fall som rör våld eller övergrepp.³⁶⁹ Flera kommittémotioner föreslår att förslaget utökas med att de domare som dömer i barnrättsfall ska inneha en adekvat vidareutbildning i frågor som rör barn som far illa.³⁷⁰

---

³⁶⁴ Prop. 2024/25:10 s.112f.

³⁶⁵ Se avsnitt 2.5.3.1 Införandet av 16 kap 19 a § FB.

³⁶⁶ Se avsnitt 1.4 Barnrättsperspektiv.

³⁶⁷ K. Luhr, et al, Kommittémotion MP005, *Med anledning av prop. 2024/25:10 Tryggare hem för barn*, Motion till riksdagen 2024/25:1755, s.2.

³⁶⁸ Se avsnitt 3.2 Barnets rättigheter i umgängesfall enligt dansk reglering.

³⁶⁹ Se avsnitt 2.5.2 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge enligt föräldrabalken.

³⁷⁰ Se avsnitt 2.5.3.1 Införandet av 16 kap 19 a § FB.

Jämställdhetsmyndigheten framhäver att omfattningen av våldet inte framkommer i flera domar samt att det är sällsynt att det förs resonemang om våldets konsekvenser för barnet.³⁷¹ Barnrättskommittén är oroad över avsaknaden av ett barnrättsperspektiv i föräldrabalken och den otillräckliga förmågan hos yrkesverksamma som arbetar med och för barn att identifiera och hantera fall av våld mot barn.³⁷² Därutöver har Barnombudsmannen och GREVIO lyft vikten av ökad kunskap hos domstolar för att tillgodose barns rättigheter genom ett stärkt barnrättsperspektiv och välgrundade riskbedömningar.³⁷³ SOU 2022:71 betonar vikten av att svenska domstolar beaktar hur våld påverkar barn och deras möjligheter att få sina rättigheter enligt barnkonventionen tillgodosedda för att säkerställa att konventionen får fullt genomslag i den svenska rättstillämpningen.³⁷⁴

Sålunda kan utredningen konstatera att det krävs ökade möjligheter att ge beslutsfattaren den kompetens som behövs för att denne ska fatta beslut ur ett barnrättsperspektiv. Det krävs ökad utbildning om konsekvenserna som våldet har för barnet samt hur det påverkar barnets möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda.

4.3.5 Möjligheten att införa initiativrätt för barnet i umgänges mål

Dansk reglering ger barn över 10 år initiativrätt enligt 35 § föräldreansvarsloven. Enligt svensk rätt är det i stället den förälder som önskar umgänge med barnet, samt socialnämnden, som kan väcka talan om fastställande av umgängesrätt enligt 6 kap 15 a § FB.

Att ge barnet initiativrätt i umgänges mål kan bidra till att förstärka tillgodoseendet av art. 12 och 9.2 barnkonventionen. Genom initiativrätten skulle barnet få en konkret möjlighet att påverka sin egen umgängessituation. En initiativrätt kan däremot sätta barnet i en svår position. Barnet kan känna press att uttrycka en viss vilja som reflekterar föräldrarnas önskan snarare än barnets egen, vilket underminerar initiativrättens syfte att ge barnet en möjlighet att uttrycka sin egen åsikt. Barnets initiativrätt riskerar på så vis att användas som ett verktyg i föräldrarnas tvist snarare än för att stärka barnets rätt att bli hörd.

4.3.6 Möjligheten att införa ett ombud för barnet i umgänges mål

I norsk rätt kan rätten utse en advokat eller annan representant för att tillgodose barnets intressen när det finns anledning att tro att barnet utsatts för våld enligt 61 § 5p. barnelova. I dansk rätt kan familieretten utse en representant för att tillvarata barnets intressen vid frågor om verkställighet enligt 456 r § retsplejeloven.

Barnombudsmannen, Barnrättskommittén och utredningen i SOU 2023:40 har rekommenderat att Sverige överväger att ge barnet ett eget ombud för att stärka barnets möjligheter att utkräva

---

³⁷¹ Se avsnitt 1.1 Problembeskrivning.

³⁷² Se avsnitt 2.5.2 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge enligt föräldrabalken.

³⁷³ Se avsnitt 2.1.2 Barnets rätt till skydd från våld enligt föräldrabalken.

³⁷⁴ SOU 2022:71 s.316.

sina rättigheter enligt barnkonventionen. Det har däremot fallit utanför utredningens uppdrag i prop. 2024/25:10.³⁷⁵

Införandet av ett barnombud i umgänges mål kan å ena sidan förlänga processen och barnet kan känna en press att ta ställning där barnet kan uppleva sig vara motpart till sin förälder. Det kan däremot underlätta tillgodoseendet av barnets rätt att komma till tals eftersom barnets vilja kommer fram mer direkt och representativt än om det framförs av föräldern eller socialtjänsten. Ett ombud kan underlätta för de yngre barnen att göra sina röster hörda, som annars kan ha svårt att uttrycka sin åsikt på egen hand. Det ligger även i linje med art. 12.2 barnkonventionen beträffande att barnet ska höras antingen direkt eller genom en företrädare.

Barnets behov av ett ombud är särskilt viktig i mål där det finns anledning att anta att föräldern inte kan tillvarata barnets intresse eller där barnet utsatts för övergrepp eller kan fara illa. Utan en sådan reglering anser SOU 2023:40 att barnet saknar fullgoda möjligheter att utkräva dess rättigheter enligt barnkonventionen.³⁷⁶

---

³⁷⁵ Se avsnitt 2.5.2 Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor om umgänge enligt föräldrabelken.

³⁷⁶ SOU 2023:40 s.41.

5. Slutsatser och avslutande reflektion

Avsnittet kommer att presentera resultatet av analysen beträffande huruvida en reformering, i form av de föreslagna ändringarna i prop. 2024/25:10 samt eventuella justeringar inspirerade av jämförelsen med den danska och norska regleringen, kan bidra till ett ökat tillgodoseende av barnets rättigheter enligt barnkonventionen inom svensk rätt.

5.1 Tillgodoseendet av barnets rättigheter i umgänges mål genom en reformering av gällande rätt ur ett barnrättsperspektiv

5.1.1 Säkerställandet av ett umgänge i enlighet med barnets bästa

Det ska inte antas i alla fall att samförståndslösningar är i enlighet med barnets bästa, särskilt inte i fall där det förekommer uppgifter om våld. I sådana fall bör domstolen inte verka för överenskommelser.

Det är positivt att det föreslagna tillägget i 6 kap. 15 § FB syftar till att särskilt fokus ska läggas på risken för att barnet far illa, och att kontaktprincipen i det avseendet får en underordnad betydelse. Däremot kan det ifrågasättas om en reformering genom ett tillägg i 6 kap. 15 § FB är nödvändigt för att tillgodose uppfyllandet av barnkonventionen. Bestämmelsen ska läsas tillsammans med portalparagrafen som stadgar att barnets bästa har avgörande betydelse vid beslut om umgänge. Rätten till umgänge kan därutöver frångås i enlighet med förarbetet till bestämmelsen. Helhetsbedömningen kan således redan i nuläget landa i att umgänget inte är förenligt med barnets bästa.

Det faktum att kravet på risk enligt föräldrabalken har ansetts kräva en allvarigare situation än vad barnkonventionen stipulerar, kan anses motivera en tydligare markering av den nedre gränsen för när risknivån ska anses vara uppfylld. Att sänka tröskeln för vad som utgör en risk innebär däremot inte nödvändigtvis en bättre anpassning till barnets bästa. I stället bör fokus i den svenska rättens bedömning ligga på att ompröva balansen mellan kontaktprincipen och barnets skyddsbehov, snarare än att enbart justera risknivån.

Det är missvisande att kontaktprincipen och risken att barnet far illa konkurrerar med varandra i portalparagrafen. Om kontaktprincipen tas bort från portalparagrafen kommer principen fortsatt att utgöra en väsentlig utgångspunkt i bedömningen av barnets bästa. Således kan en sådan reformering som prop. 2024/25:10 förespråkar, i och med ett borttagande av kontaktprincipen samt ett betonande av risken för att barnet far illa, i 6 kap 2 a § FB, anses motiverad ur ett barnrättsperspektiv.

Tillägget av ordet våld som exempel på övergrepp avser inte enbart fysiskt våld utan alla former av våld. Det är av vikt att inga situationer som kan skada barnet hamnar utanför definitionen eftersom benämningen av en händelse som våld är en förutsättning för att umgänget ska kunna stoppas. För att barnkonventionen ska få fullt genomslag behöver domstolen ta hänsyn till hur våld påverkar barn samt barnets möjlighet att få sina rättigheter tillgodosedda.

Det råder skilda uppfattningar mellan SOU 2022:71 och prop. 2024/25:10 beträffande om strecksatserna fortsatt ska vara en del av portalparagrafen. Undersökningen har visat att strecksatserna kan fungera som ett hjälpande verktyg för att påminna beslutsfattaren om de olika fall där ett barn kan fara illa och som bör beaktas vid bedömningen, däremot riskerar verktyget att stjälpå bedömningen genom att den kan bli låst till nämnda omständigheter. Således är det inte lika tydligt om ett borttagande av de övriga strecksatserna är motiverat ur ett barnrättsperspektiv för att stärka tillgodoseendet av barnets rättigheter enligt barnkonventionen.

Att i lag uppställa en presumtion för när umgänge inte är att anse förenligt med barnets bästa kan skydda barnet mot övergrepp i enlighet med art. 19 barnkonventionen. Det motiverar däremot inte att andra grundläggande rättssäkerhetsprinciper, som barnets rätt till familjeliv enligt art. 9 barnkonventionen och art. 8 EKMR kan åsidosättas i ärenden där det kan finnas, men inte nödvändigtvis föreligger, motstridiga intressen mellan föräldrar och deras barn. En problematik med uppställandet av presumtioner och definitioner direkt i lagtext är att det ger intryck av att domstolen redan definierat umgängets omfattning och utformning. Regleringen riskerar medföra alltför långtgående konsekvenser för barnets rättigheter enligt art. 9 och 3 barnkonventionen för att motiveras som en åtgärd för att stärka efterlevnaden av art. 19 barnkonventionen. Däremot ska det inte uteslutas att det finns situationer där umgänge typiskt sett är att anse som skadligt för barnet.

Beträffande möjliga skyddsfaktorer är icke-fysiskt umgänge och umgänge med umgängesstöd goda möjligheter för att fortsatt tillgodose barnets behov av nära kontakt med båda föräldrarna utan att barnets rätt till skydd från övergrepp äventyras. Däremot innebär skyddsfaktorerna inte ett fullt skydd, eftersom icke-fysiskt umgänge fortfarande möjliggör psykiska övergrepp och umgängesstödet inte utgör någon skyddsgarant vid händelse av övergrepp. Skyddsfaktorer har justerat gränsen mellan att bevilja och avslå umgänge och medfört höjda krav på risknivån.

Umgängesstöd, där personen har befogenhet att utgöra en skyddsgarant innebär en viss inskränkning i barnets samt föräldrarnas rätt eftersom umgänget är ständigt övervakat. En sådan reformering kan däremot ytterligare stärka barnets rätt till skydd mot våld enligt art. 19 barnkonventionen samtidigt som barnets rätt till ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna enligt art. 9.1 barnkonventionen bevaras. Ur ett barnrättsperspektiv kan det således anses motiverat att överväga införandet av en beskyddande umgängetsform, liknande den modell som föreskrivs i den danska lagstiftningen.

5.1.2 Säkerställandet av en process där barnets ges rätt att göra sin röst hörd

Yngre barn hörs i lägre utsträckning än äldre barn. En individuell bedömning är nödvändig för att säkerställa att barnets bästa beaktas, och yngre barn bör höras så ofta och i så stor utsträckning som möjligt för att även deras rättigheter enligt art. 12 barnkonventionen fullt ut ska respekteras.

Studien har visat att synen på barnet som aktör i umgänkesmål och olämplighetsundantagets förenlighet med det kompetensorienterade synsättet som uttrycks i art. 12 barnkonventionen

kan ifrågasättas. Ur ett barnrättsperspektiv, med hänsyn till barnets rättigheter enligt art. 12 och 9.2 i barnkonventionen, kan det således anses motiverat att avskaffa olämplighetsundantaget.

Barnkonventionsutredningen anser att den nuvarande regleringen inte fullt ut säkerställer barns deltagande i verkställighetsförfarandet och ifrågasätter om barnrättsperspektivet är tillräckligt framträdande. Det finns därmed anledning att se över lagstiftningens utformning för att anpassa den utefter art. 9.2 barnkonventionen.

Införandet av 6 kap 19 a § FB kan ge domstolen ett värdefullt verktyg för att i svårbedömda fall begära ett expertutlåtande, vilket kan förbättra beslutsunderlaget vid bedömningen av om ett barn riskerar att fara illa. Det är lämpligt med en bestämmelse som uppmuntrar domstolen att ta in ett sakkunnigutlåtande när det behövs i en högre utsträckning. Det kan däremot ifrågasättas om bestämmelsen ska vara tvingande eller om den borde utformats som en möjlighet, likt den norska regleringen. Att den sakkunnige får möjlighet att träffa barnet kan anses motiverat, eftersom det skulle bidra till att beslutsalternativen beaktas utifrån barnets perspektiv. Ur ett barnrättsperspektiv kan det anses motiverat att yrkesverksamma som fattar beslut om och för barn, samt domstolar, får utbildning om hur våld påverkar barn och deras möjligheter att få sina rättigheter enligt barnkonventionen tillgodosedda, för att säkerställa att konventionen får fullt genomslag i den svenska rättstillämpningen.

Dansk rätt uppställer initiativrätt för barn över 10 år i umgänges mål. Att införa en sådan möjlighet i den svenska regleringen skulle stärka barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter enligt art. 12 barnkonventionen, men kan samtidigt skapa en svår position för barnet, särskilt vid lojalitetskonflikter eller påtryckningar från föräldrarna. Ett införande av möjligheten till eget ombud för barnet kan bidra till ett ökat tillgodoseende av barnets rätt att komma till tals, men kan också förlänga processen och sätta barnet i en svår position. Således kan det anses aktuellt att utreda möjligheterna till initiativrätt och införandet av ombud för barn i umgänges mål närmare i framtida lagstiftningsärenden.

5.2 Avslutande reflektion

På en våldsmottagning tilldelades Tintin en samtalskontakt. Samtalskontakten frågade Tintin vad han trodde att domstolen skulle säga om de fick reda på hur besluten de tagit egentligen påverkade honom. Tintin svarade: ”Jag tror att de skulle ha sagt förlåt.”³⁷⁷

Att förutse en risk är en komplex bedömning och vad som var bäst för barnet får beslutsfattaren veta säkert först i efterhand när umgänget väl ägt rum, när det som i Tintins fall kan vara försent. Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i barnkonventionen enligt art. 4 barnkonventionen. För att inga fler barn ska behöva uppleva ett riskfyllt umgänge krävs således en reformering av den svenska regleringen som medför ett ökat tillgodoseende av barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Det krävs att regleringen anammar ett barnrättsperspektiv,

---

³⁷⁷ S. Gharaee & S. Eriksson Rutbäck, *Glöm aldrig Tintin* (Lind & Co, 2024), s.348.

där bedömningen av barnets bästa grundas på omständigheterna i det enskilda fallet, inkluderar barnets åsikter i beslutsunderlaget samt där barnets rätt till skydd tillmäts avgörande betydelse när det förekommer uppgifter om våld. Med en sådan en reformerad lagstiftning hade en domare kanske inte enbart bett om ursäkt till Tintin, utan även landat i ett annat beslut.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Svenska propositioner

Prop. 1978/79:67 Om förbud mot aga.

Prop. 1981/82:168 *Om vårdnad och umgänge m.m.*

Prop. 1990/91:8 *Om vårdnad och umgänge.*

Prop. 1992/93:139 *Om olovligt bortförande och andra övergrepp mot barn.*

Prop. 1997/98:7 *Vårdnad, boende och umgänge.*

Prop. 2002/03:53 *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.*

Prop. 2005/06:99 *Nya vårdnadsregler.*

Prop. 2009/10:192 *Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn.*

Prop. 2009/10:232 *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.*

Prop. 2017/18:186 *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.*

Prop. 2020/21:150 *Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister.*

Prop. 2024/25:10 *Tryggare hem för barn.*

Norsk propposisjoner

Ot.prp. nr. 29 (2002-2003) *Om lov om endringer i barneloven.*

Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) *Om lov om endring i menneskerettsloven.*

Innst. O nr 92 (2002-2003) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om endring i menneskerettsloven.*

Ot.prp. nr. 103 (2004-2005) *Om lov om endringer i barnelova.*

Prop. 85 L (2012-2013) *Endringer i barnelova.*

Danske lovforslag

LFF 2007-01-31 nr. 133 *Lovforslag til forældreansvarsloven.*

Statens offentliga utredningar, SOU

SOU 1997:116. *Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.*

SOU 2017:6. *Se barnet!*

SOU 2020:63. *Barnkonventionen och svensk rätt.*

SOU 2022:71. *Tryggare hem för barn.*

SOU 2023:40 *Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.*

Noregs offentlege utgreiingar, NOU

NOU 2020:14 *Ny barnelov - Til barnets beste.*

Danske betænkninger

BEK nr. 299 af 20/03/2019 *Bekendtgørelse om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær m.v.*

Betänkanden

Civilutskottets betänkande, 2024/25:CU4 *Tryggare hem för barn.*

Kommittémotioner

Luhr, K, et al, Kommittémotion MP005, *Med anledning av prop. 2024/25:10 Tryggare hem för barn*, Motion till riksdagen 2024/25:1755.

Lennkvist Manriquez, A, et al, Kommittémotion V510, *En familjepolitik med barnen i centrum*, Motion till riksdagen 2024/25:268.

Eskilandersson, M, et al, Kommittémotion SD54, *Familjerätt*, Motion till riksdagen 2024/25:1389.

Ling, R, et al, Kommittémotion MP1906, *Åtgärder för att bekämpa mäns våld mot kvinnor*, Motion till riksdagen 2024/25:2618.

Departementspromemorior

Ds 2002:13 *Utövandet av barns rättigheter i familjerättsprocesser.*

Ds 2019:23 *Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter.*

Allmänna kommentarer från Barnrättskommittén

CRC/GC/2002/2, General comment No. 2 (2002): The role of independent national human rights institutions in the promotion and protection of the rights of the child

CRC/GC/2003/5, General comment no. 5 (2003): General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child.

CRC/C/GC/7, General comment No. 7 (2005): Implementing Child Rights in Early Childhood.

CRC/C/GC/12, General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard.

CRC/C/GC/13, General comment No. 13 (2011): The right of the child to freedom from all forms of violence.

CRC/C/GC/14, General comment No. 14 (2013): General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1).

Sammanfattande slutsatser och rekommendationer från Barnrättskommittén

Committee on the Rights of the Child, CRC/C/SWE/CO/6-7 Concluding observations on the combined sixth and seventh periodic reports of Sweden, 2023-02-06.

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 1994 s. 128.

NJA 1995 s. 727.

NJA 2003 s. 372.

NJA 2007 s. 382.

NJA 2014 s. 307.

NJA 2023 s. 1018.

NJA 2024 s. 480.

Hovrätterna

Hovrätten för Nedre Norrlands dom 2022-03-10 i mål nr T 739-21.

Tingsrätterna

Luleå tingsrätts dom 2023-04-19 i mål nr B 52-23.

Sundsvalls tingsrätts dom 2021-05-10 i mål nr T 1371-20.

Norges Høyesterett

Rt. 1996 s. 888.

Rt. 2004 s. 811.

Rt. 2007 s. 967.

Litteratur

Adolphsen, C. & Røhl, J. *Børn i familie- og socialretten*, 3. uppl. (Djøf Forlag, 2020).

Adolphsen, C., Friðriksdóttir, H., Hartoft, H., Leviner, P., Sandberg, K., & Stang, E. G. "Barneretten i de nordiske land: Temaer i tiden." *Barn – Forskning om barn og barndom i Norden* Vol. 37, nr. 3-4 (2019): s. 15–39.

Adolphsen, C. *Lærebog i Familieret*, 4. uppl. (Djøf Forlag, 2022).

Adolphsen, C. Retsforholdet mellem forældre og børn. I Adolphsen, C., Jensen, N. E. & Sørensen, N. M. (red.). *Familieret*. 5 uppl. (Djøf Forlag, 2023), s. 27–59.

Adolphsen, C., Holst, N. S. & Vedsted-Hansen, J. "Betydningen af forældres kriminalitet for vurderingen af forældreegnethed." *Ugeskrift for Retsvæsen* (2020).

Bendiksen, L. L. & Haugli, T. *Sentrale emner i barneretten*, 5. uppl. (Universitetsforlaget, 2023).

Bring, T., Diesen, C. *Förundersökning*. 4. uppl. (Norstedts Juridik, 2009).

Dane, L. Barnets bästa. I Åhman, K., Leviner, P. & Zillén, K. (red.). *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*. (Norstedts Juridik, 2020), s. 72-89

Eekelaar, J. "The Interests of the Child and the Child's Wishes: The Role of Dynamic Self-determinism." *International Journal of Law and the Family*. Vol. 8, nr. 1 (1994): s. 42–61.

Eekelaar, J. & George, R. Children's rights: the wider context. I Eekelaar, J. & George, R. (red.). *Routledge Handbook of Family Law and Policy*. (Routledge, 2014), s. 288–294.

Ekelöf, P. O., Andersson, S., Bellander, H., Bylund, T., Edelstam, H., Pauli, M. *Rättegång Tredje häftet*, 8. uppl. (Norstedts Juridik, 2018).

Fonseca, M. U. P. "The presumption against parental contact in Denmark." *International Family Law Journal*, issue 1 (2024): s. 37-45.

Gharaee, S., Eriksson Rutbäck, S. *Glöm aldrig Tintin*. (Lind & Co, 2024).

Grahn-Farley, M. *Barnkonventionen: en kommentar*. (Studentlitteratur, 2019).

Grahn-Farley, M. *Att förstå barnkonventionen: en överblick*. (Studentlitteratur, 2020).

Høstmælingen, N. Sivile rettigheter og friheter. I Høstmælingen, N., Sandberg, K. & Kjørholt, E. S. (red.). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. 5 uppl. (Universitetsforlaget, 2024), s. 137–162.

Jernbro, C., Landberg, Å., Thulin, J. *Våld mot barn 2022: En nasjonal kartlegging*. (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2023).

Jämställdhetsmyndigheten, Rapport 2022:1, *Uppgifter om våld är inget undantag*, (Jämställdhetsmyndigheten, 2022).

Jämställdhetsmyndigheten, Rapport 2023:12, *Sätt barnen i centrum för tvisten om deras liv*, (Jämställdhetsmyndigheten, 2023).

Kaldal, A. Barnet i vårdnadstvister - særskilt prinsippet om barnets bästa og retten att komma till tals. I Åhman, K., Leviner, P. & Zillén, K. (red.). *Barnkonventionen i praktiken: rettslige utmaningar og muligheter*. (Norstedts Juridik, 2020), s. 145–175.

Kaldal, A. *Parallella prosesser – En rettsvitenskaplig studie av riskbedømmingar i vårdnads- og LVU-mål*. (Jure Forlag, 2010).

Kaldal, A. "Standardiserte metoder for att bedømme risiko i saken om vårdnad, boende og omgønge." *Juridisk Tidsskrift*. nr. 3 (2012): s. 540–562.

Kankaanpää Thell, E. Barnet i familien - omsorg, delaktighet og grønser for oppfostran. I Åhman, K., Leviner, P. & Zillén, K. (red.). *Barnkonventionen i praktiken: rettslige utmaningar og muligheter*. (Norstedts Juridik, 2020), s. 127–144.

Kjørholt, E.S. Prinsippet om barnets rett til liv, overlevelse og optimal utvikling. I Høstmælingen, N., Sandberg, K. & Kjørholt, E. S. (red.). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. 5 uppl. (Universitetsforlaget, 2024), s. 83-101.

Kleineman, J. Røttsdogmatisk metode. I Korling, F. & Zamboni, M. (red.). *Juridisk metode*. (Studentlitteratur, 2013), s. 21–45.

- Kleineman, J. Rättsdogmatisk metod. I Nääv, M. & Zamboni, M. (red.). *Juridisk metodlära*. 2. uppl. (Studentlitteratur, 2018) s.21–46.
- Langford, M., Skivenes, M., Søvig, K. H. & Loven Kirkebø, T. Introduction: Implementing Child Rights. I Langford, M., Skivenes, M. & Søvig, K. H. (red.). *Children's Rights in Norway: An Implementation Paradox?* (Universitetsforlaget, 2019), s. 15–41.
- Leviner, P. "Barns rättigheter i 2020-talets Sverige – ansvar, utmaningar och möjligheter efter barnkonventionens inkorporering." *Förvaltningsrättslig tidskrift*. nr. 1 (2024): s. 21–42.
- Lund-Andersen, I. "Familieretsproces i et barneperspektiv – erfaringer fra den nye danske reform." *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*. 19:3-4 (2021): s. 271–287.
- Lødrup, P. & Sverdrup, T. *Oversikt over familieretten*, 6. uppl. (Cappelen Damm Akademisk, 2020).
- Nylund, A. Nordic Family Mediation: Towards a System of Differentiated Services? I Kaldal, A., Hellner, A. & Mattsson, T. (red.). *Children in Custody Disputes: Matching Legal Proceedings to Problems*. (Palgrave Macmillan, 2023), s. 41–65.
- Saldeen, Å. *Barn och föräldrarätt*, 7. uppl. (Iustus förlag, 2013).
- Samuel, G. *An Introduction to Comparative Law Theory and Method* (Bloomsbury Publishing, 2014).
- Sandberg, K., Lødrup, P. & Smith, L. *Barn og foreldre*, 8. uppl. (Gyldendal, 2020).
- Sandberg, K. Barnets rett til å bli hørt. I Høstmælingen, N., Sandberg, K. & Kjørholt, E. S. (red.). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. 5. uppl. (Universitetsforlaget, 2024), s. 102–136.
- Sandgren, C. *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*. 5. uppl. (Norstedts Juridik, 2021).
- Schiratzki, J. *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige – en rättsvetenskaplig undersökning*. 2. uppl. (Iustus förlag, 2005).
- Schiratzki, J. *Mamma och pappa inför rätta*. (Iustus förlag, 2008).
- Schiratzki, J. *Relationsrätt: barn och föräldrar*. (Norstedts Juridik, 2023).
- Schelin, J. *Kritiska perspektiv på rätten*. (Poseidon Förlag, 2018).
- Sjösten, M. *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*. 5. uppl. (Norstedts Juridik, 2020).

Singer, A. *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. 7. uppl. (Norstedts Juridik, 2019).

Singer, A. *Barns rätt*. 3. uppl. (Iustus Förlag, 2022).

Singer, A. Parenting issues after separation: a Scandinavian perspective. I Eekelaar, J. & George, R. (red.). *Routledge Handbook of Family Law and Policy*. (Routledge, 2014), s. 235–241.

Skjørten, K. & Sandberg, K. Children's Participation in Family Law Proceedings. I Langford, M., Skivenes, M. & Søvig, K. H. (red.). *Children's Rights in Norway: An Implementation Paradox?* (Universitetsforlaget, 2019), s. 300–331.

Smith, L. FN:s konvensjon om barnets rettigheter. I Høstmælingen, N., Sandberg, K. & Kjørholt, E. S. (red.). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. 5 uppl. (Universitetsforlaget, 2024), s. 19–33.

Sommer, D., Pramling Samuelsson, I., & Hundeide, K. *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. (Liber, 2011).

Valguarnera, F. Komparativ juridisk metod. I Nääv, M. & Zamboni, M. (red.). *Juridisk metodlära*. 2. uppl. (Studentlitteratur, 2018), s.143–176.

VEJ nr 11362 af 30/12/2015, *Vejledning om samvær*, Social- og Boligministeriet, Danmark

VEJ nr 10064 af 20/12/2020, *Vejledning om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær*, Social- og Ældreministeriet, Danmark

VEJ nr 9400 af 26/06/2020, *Vejledning om frigivelse af børn til national adoption*, Socialog Indenrigsministeriet, Danmark.

Överlien, C. "Barn som oplever pappas våld mot mamma – vad säger forskningen?" *Nordisk sosialt arbeid*. 27:4 (2007): s. 238–250.

Elektroniska källor

Barnombudsmannen, "FN:s konvention om barnets rättigheter: Tilläggsrapport – Sverige", (2022-08-15).

https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/publikationer/loipr220927_sv.pdf (Hämtad 2024-12-15).

Lex Tintin. (u.å.). <https://lextintin.se/> (Hämtad 2024-11-08).

Unicef. "Våld mot barn som begrepp". (2023-03-24). <https://unicef.se/skydd-fran-vald-och-exploatering/vald-mot-barn> (Hämtad 2024-12-10).

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. ”Riskbedömningar i utredningar om vårdnad, boende och umgänge: Ett stöd för familjerättens handläggning”. MFOF. (2018). [https://www.mfof.se/download/18.7c267bb719379bee5766487/1656405207735/Riskbed%C3%B6mning%20i%20utredningar%20om%20v%C3%A5rdnad,%20boende%20och%20umg%C3%A5nge%20-%20Ett%20st%C3%B6d%20f%C3%B6r%20familjer%C3%A4ttens%20handl%C3%A4ggning%20\(2018\).pdf](https://www.mfof.se/download/18.7c267bb719379bee5766487/1656405207735/Riskbed%C3%B6mning%20i%20utredningar%20om%20v%C3%A5rdnad,%20boende%20och%20umg%C3%A5nge%20-%20Ett%20st%C3%B6d%20f%C3%B6r%20familjer%C3%A4ttens%20handl%C3%A4ggning%20(2018).pdf) (Hämtad 2024-11-08).